

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Ana Bilim Dalı

**TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ
VE YOKSULLUK**

Yüksek Lisans Tezi

Destegül TAŞDEMİR

Sivas

Eylül 2022

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Ana Bilim Dalı

**TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ VE
YOKSULLUK**

Yüksek Lisans Tezi

Destegül TAŞDEMİR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Hacı Ahmet KARADAŞ

Sivas

Eylül 2022

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (Tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

....../...../2022

Destegül TAŞDEMİR

TEŞEKKÜR

Çalışmanın hazırlanmasında ve sonuca ulaştırılmasında bana yol gösteren, karşılaştığım güçlüklerin aşılmasında ve çalışma metninin anlaşılır bir biçime getirilmesinde destek ve katkılarını esirgemeyen ve en önemlisi de tez çalışması boyunca gerekli motivasyonu sağlamış olan saygıdeğer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hacı Ahmet Karadaş'a içtenlikle teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde tüm zorlukları benimle birlikte göğüsleyen ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen anneme, tez çalışması boyunca manevi desteklerinden dolayı babama ve amcama, her zaman desteklerini yanımda hissettiğim kardeşime, babaanneme, kuzenlerim Buket, Billur, Ali'ye ve varlığı bana güç veren teyzeme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xiii
ABSTRACT	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMLARI, TÜRLERİ VE ÖLÇÜMLERİ.....	5
1.1. Gelir Dağılımı Kavramları ve Tanımı	5
1.2. Gelir Dağılımı Türleri	7
1.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	8
1.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı.....	9
1.2.3. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	11
1.2.4. Gelirin Yeniden Dağılımı	12
1.2.5. Sektörel Gelir Dağılımı.....	14
1.3. Gelir Dağılımı Eşitsizliğini Etkileyen Faktörler ve Nedenleri	15
1.3.1. Küreselleşme.....	15
1.3.2. Ücret Politikası	19
1.3.3. Eğitim	21
1.3.4. Servet Dağılımı.....	22
1.3.5. Vergiler ve Kamu Harcamaları.....	22
1.3.6. Enflasyon	24

1.4. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri.....	25
1.4.1. Objektif Ölçütler	25
1.4.1.1. Değişim Aralığı.....	26
1.4.1.2. Aralık Ölçütü.....	27
1.4.1.3. Görelî Ortalama Mutlak Sapma	27
1.4.1.4. Varyans	28
1.4.1.5. Standart Sapma	29
1.4.1.6. Logaritmik Varyans	30
1.4.1.7. Değişim Katsayısı	31
1.4.1.8. Yüzde Paylar Analizi	32
1.4.1.9. Gelir Transferlerinin Objektif Eşitsizlik Ölçütleri Üzerindeki Etkileri.....	33
1.4.2. Statik Eşitsizlik Ölçütleri	36
1.4.2.1. Lorenz Eğrisi.....	36
1.4.2.2. Gini Katsayısı.....	39
1.4.2.3. Kuznets Katsayısı ve Ters U Hipotezi	40
1.4.3. Normatif Eşitsizlik Ölçütleri.....	42
1.4.3.1. Dalton Atkinson Eşitsizlik Ölçütü	42
1.4.3.2. Pareto Katsayısı.....	43
1.5. Türkiye’de ve Dünyada Gelir Dağılımı.....	43
1.5.1. Dünyada Gelir Dağılımı.....	43
1.5.1.1. Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı	44
1.5.1.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Dağılımı	47
1.5.2. Türkiye’de Gelir Dağılımı	49
1.5.2.1. Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı	49

1.5.2.2. Türkiye’de Bölgesel Gelir Dağılımı	51
1.5.2.3. Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	56
1.5.2.4. Türkiye’de Sektörel Gelir Dağılımı	58
İKİNCİ BÖLÜM	59
2. YOKSULLUK	59
2.1. Yoksulluk Türleri	60
2.1.1. Mutlak Yoksulluk	60
2.1.2. Görelî Yoksulluk	62
2.1.3. İnsani Yoksulluk	63
2.1.4. Gelir Yoksulluğu	63
2.1.5. Öznel (Subjektif) Yoksulluk	64
2.1.6. Nesnel (Objektif) Yoksulluk	65
2.1.7. Kırsal Yoksulluk	65
2.1.8. Kentsel Yoksulluk	67
2.2. Yoksulluk Sınırı ve Hesaplanması	68
2.2.1. İnsani Gelişme Endeksi	69
2.2.2. Alınması Gerekli Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı	70
2.2.3. Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı	71
2.3. Yoksulluğun Nedenleri.....	72
2.4. Yoksulluk Ölçütleri	75
2.4.1. Kafa Sayısı Endeksi	76
2.4.2. Yoksulluk Açığı Endeksi.....	77
2.4.3. Sen Endeksi	78
2.4.4. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi ($P\alpha$ ölçütü).....	79
2.4.5. İnsani Yoksulluk Endeksi	80

2.5. Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk.....	81
2.5.1. Dünyada Yoksulluk	83
2.5.1.1. Gelişmiş Ülkelerde Yoksulluk	83
2.5.1.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk	86
2.5.2. Türkiye’de Yoksulluk	90
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	103
3. ŞEÇİLİ GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER ÜZERİNE BİR UYGULAMA	103
3.1. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluğun Genel Görünümü	104
3.2. Teorik Çerçeve	110
3.3. Literatür Taraması	112
3.4. Uygulama	117
3.4.1. Birim Kök Testleri	118
3.4.2. Panel Eş Bütünleşme Testi	120
SONUÇ	129
KAYNAKÇA	133
EKLER.....	145
EK 1. ARDL Kısa Dönem Katsayıları	145
ÖZGEÇMİŞ	151

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ARDL	: Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model
CD	: Cross-Section Dependence
CIPS	: Cross Sectionally Augmented Im, Peseran and Shin
ECT	: Hata Terimi
EKK	: En Küçük Kareler
FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İGE	: İnsani Gelişme Endeksi
İGR	: İnsani Gelişme Raporu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
LM	: Lagrange Multiplier
MG	: Mean Group
PMG	: Pooled Mean Group
SAGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
s.	: Sayfa
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
Vd.	: ve Diğerleri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
\$	: Amerikan Doları
₺	: Türk Lirası

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Gelir Dağılımları	26
Tablo 2. Değişim Aralığı.....	26
Tablo 3. Aralık Ölçütü.....	27
Tablo 4. Göreli Ortalama Mutlak Sapma	28
Tablo 5. Varyans	29
Tablo 6. Standart Sapma	30
Tablo 7. Logaritmik Varyans	31
Tablo 8. Değişim Katsayısı	32
Tablo 9. Gelir Transferlerinin Objektif Eşitsizlik Ölçütleri Üzerindeki Etkileri	34
Tablo 10. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Kişi Başına Düşen GSYH (Sabit 2015, 1000 ABD \$)	44
Tablo 11. Seçili Gelişmiş Ülkelerde En Yüksek %20'lik Grubun Sahip Olduğu Gelir Payları.....	45
Tablo 12. Seçili Gelişmiş Ülkelerde En Düşük %20'lik Grubun Sahip Olduğu Gelir Payları.....	46
Tablo 13. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Gini Katsayısı.....	46
Tablo 14. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Kişi Başına Düşen GSYH (Sabit 2015, 100 ABD \$)	47
Tablo 15. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde En Yüksek %20'lik Grubun Sahip Olduğu Gelir Payları.....	48
Tablo 16. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde En Düşük %20'lik Grubun Sahip Olduğu Gelir Payları.....	48
Tablo 17. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Gini Katsayısı.....	49
Tablo 18. %20'lik Nüfus Dilimlerinin Milli Gelirden Aldıkları Paylar.....	50
Tablo 19. Yıllık Ortalama Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Geliri (TL)	52

Tablo 20. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre %20'lik Dilimler İtibariyle Yıllık Ortalama Fert Gelirinin Dağılımı, Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı, 2015.....	53
Tablo 21. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre %20'lik Dilimler İtibariyle Yıllık Ortalama Fert Gelirinin Dağılımı, Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı, 2020.....	54
Tablo 22. Gelir Türlerine Göre Yıllık Kullanılabilir Eş Değer Hane halkı Gelirlerinin Oransal Dağılımı (%).....	56
Tablo 23. Sektörlerin, GSYH İçerisindeki Payları	58
Tablo 24. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Günlük 1,90\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi).....	84
Tablo 25. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Günlük 3,20\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi).....	84
Tablo 26. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Günlük 5,50\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi).....	85
Tablo 27. Seçili Gelişmiş Ülkelerde İnsani Gelişmişlik Endeksi.....	86
Tablo 28. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Günlük 1,90\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi).....	87
Tablo 29. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Günlük 3,20\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi).....	88
Tablo 30. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Günlük 5,50\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi).....	89
Tablo 31. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde İnsani Gelişmişlik Endeksi.....	90
Tablo 32. Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Sınırı, Yoksulluk Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı.	98
Tablo 33. Dört Kişilik Bir Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırı (TL/AY).....	101
Tablo 34. Gıda Harcamalarındaki Değişim.....	102

Tablo 35. Değişkenlerin Tanımı.....	117
Tablo 36. Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri	119
Tablo 37. CIPS Panel Birim Kök Testi Sonuçları.....	119
Tablo 38. Modelin Yatay Kesit Bağımlılığı.....	120
Tablo 39. MG ve PMG tahmincileri için Hausman testi.....	121
Tablo 40. PMG tahmincisine göre panel ARDL uzun dönem katsayıları.....	121
Tablo 41. Analize Dahil Edilen Ülkelerin 2019 Yılı Kişi Başı GSYH Değerleri...	123

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Gelir Dağılımı Türleri.....	7
Şekil 2. Lorenz Eğrisi	37
Şekil 3. Lorenz Eğrisi Karşılaştırması	38
Şekil 4. Kişi Başı Günlük 2,15\$ Yoksulluk Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent ve Kır).....	93
Şekil 5. Kişi Başı Günlük 4,3\$ Yoksulluk Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent ve Kır).....	94
Şekil 6. Açlık Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent, Kır)	95
Şekil 7. Yoksulluk Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent ve Kır).....	96
Şekil 8. Harcama Esaslı Yoksulluk Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent ve Kır).....	97
Şekil 9. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (%).....	99
Şekil 10. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Hane Halkı Tipine Göre Yoksulluk Oranları (%).....	100
Şekil 11. Kübik bir modelde Kuznets eğrisinin olası sonuçlarının grafiksel gösterimi	111
Şekil 12. Gelir Seviyesi ile Gelir Eşitsizliği Arasındaki İlişkinin Grafiği.....	122

ÖZET

Ülkelerin, uzun yıllardan beri ortak gayesi yoksulluğu azaltmak ve gelir dağılımında adaleti sağlamaktır. Milli gelirin, toplumun tüm kesimlerine adil dağıtılması, toplumsal barışın, huzurun, adaletin sağlanmasında büyük öneme sahiptir. Fakat, güvenli ve huzurlu bir ortam sağlanmasında karşılaşılan en önemli sorunlar gelirin adil dağılımının sağlanamamasıdır. Eşitsiz gelir dağılımı, sosyolojik, ekonomik ve toplumsal birçok soruna neden olmaktadır. Bu sorunların en başında da yoksulluk gelmektedir. Yoksulluk, bir neden değil bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi kamusal hizmetlere erişimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması, yüksek enflasyon, hızlı nüfus artışı, ülkelerin coğrafi bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklılıkları, kırdan kente göçler, cinsiyet ayrımcılığı, ekonomik krizler, siyasi güvensizlik ve servet dağılımının adil olmaması gelir dağılımını olumsuz etkilemekte dolayısıyla da yoksulluk derinleşmektedir.

Çalışmada, gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk kavramları, türleri, nedenleri ve ölçütleri ele alınacak, dünyada ve Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliğinin ve yoksulluğun hangi boyutta olduğu ortaya konulmaktadır. Dünyada gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk ele alınırken ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırılmış ve incelenecek olan ülkeler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Ayrıca, çalışmada ekonometrik analiz yapılmıştır. Kuznets modeli kullanılarak yapılan analizde Türkiye dahil 18 gelişmekte olan ülkeye ait panel veri setine kübik bir denklem uygulanarak, kişi başı milli gelirin ve İGE’nin, gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisi incelenmiştir. Analizde gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen Gini katsayısı, yoksulluğu temsilen İGE ve gelir seviyesini temsilen kişi başına düşen milli gelir kullanılmıştır. Analizde kullanılan değişkenler 2000-2019 dönemine aittir. Analiz sonucunda, elde edilen uzun dönem katsayılarına göre, İGE’de meydana gelebilecek bir artışın gelir eşitsizliğini azaltacağı ve ayrıca kişi başına gelir ile Gini katsayısı arasında N şeklinde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gelir dağılımı, Yoksulluk, Kuznets Eğrisi, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

For many years, the common goal of countries is to reduce poverty and to ensure justice in income distribution. The fair distribution of the national income to all segments of the society is of great importance in ensuring social peace, tranquility and justice. However, the lack of fair distribution of income is the most important problems encountered in providing a safe and peaceful environment. The unequal distribution of the income causes many sociological, economic and social problems. One of these problems is poverty and it emerges as a result, not as a cause. Failure of providing equal opportunity in access to public services such as education, health, social security and also high inflation, rapid population growth, development differences between geographical regions of countries, migration from rural to urban areas, gender discrimination, economic crises, political insecurity and unfair distribution of wealth affect income distribution negatively and so poverty is deepening.

In this study, the concepts of income inequality, poverty, their types, causes and criteria will be discussed. The extent of income inequality and poverty in the world and in Turkey will be revealed. While addressing the inequality of income distribution and poverty in the world, countries are classified according to their level of development. The countries to be examined are divided into two groups as developed and developing countries. Also, econometric analysis was performed in this study. In the analysis made using the Kuznets model, a cubic equation was applied to the panel data set of 18 developing countries, including Turkey, and the effect of per capita income and İGE on income inequality was examined. In the analysis, Gini coefficient was used to represent income inequality, İGE to represent poverty and per capita income to represent income level were used. The variables used in the analysis are belong to the period of 2000-2019. As a result of this study, according to the long-term coefficients obtained, it determined that an increase in İGE will reduce income inequality and there is also an N-shaped relationship between per capita income and the Gini coefficient.

Keywords: Income distribution, Poverty, Kuznets Curve, Panel Data Analysis

GİRİŞ

Gelir, herhangi bir ekonomik birimin belirli bir dönemde üretime katılması sonucunda elde ettiği parasal değer olarak tanımlanabilir. Gelirin elde edilmesi kadar, ekonomik birimler arasında nasıl dağıldığı da büyük öneme sahiptir. Bir ülkenin gelir dağılımına bakılarak o ülkenin sosyal, ekonomik, siyasal ve gelişmişlik seviyesi ile ilgili çıkarımlarda bulunulabilir. Gelir dağılımı, belirli bir dönem içerisinde yaratılan milli gelirin, bireyler, üretim faktörleri ve toplumsal gruplar arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Milli gelirin bu gruplar arasında adil paylaşılmasına ise gelir dağılımı eşitsizliği denilmektedir. Adil olmayan gelir dağılımı sosyal ve ekonomik birçok soruna neden olmaktadır. Bu sorunların başında da yoksulluk yer almaktadır. Yoksulluk, göreceli ve çok boyutlu bir kavram olup bireylerin gelirlerinin ekonomik ve ekonomik olmayan temel insani ihtiyaçlarını; yiyecek, içecek, sağlık, barınma ve giyim gibi ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi ya da zor karşılaması durumu olarak tanımlanabilir.

Gelir dağılımı ile yoksulluk arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Yani, bir ülkede gelir eşitsizliği ne kadar fazla ise yoksulluk da o denli fazladır. Örneğin, milli gelirin büyük bir çoğunluğu yüksek gelirli kesimlerin oluşturduğu küçük bir azınlığın elinde ise çoğunluğu oluşturan düşük gelirli kesimler milli gelirden az bir paya sahip olmaktadır. Bu durumda, yaratılan milli gelir düşük gelirli kesimlerin durumlarında olumlu bir etki yaratmamaktadır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği refahın düşük gelirli kesimler arasında yayılmasını engellemekte ve bu durum yüksek gelirli kesimler ile düşük gelirli kesimler arasındaki makasın daha da açılmasına neden olmaktadır. Böylece, yüksek gelirli kesimler daha da zenginleşirken düşük gelirli kesimler daha da yoksullaşmakta yani yoksulluk derinleşmektedir.

Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi kamusal hizmetlere erişimde fırsat eşitliğinin sağlanamaması, yüksek enflasyon, hızlı nüfus artışı, ülkelerin coğrafi bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklılıkları, kırdan kente göçler, cinsiyet ayrımcılığı, ekonomik krizler, istihdam imkanlarının kısıtlı olması, siyasi güvensizlik ve servet dağılımının adil olmaması gelir dağılımını olumsuz etkilemekte dolayısıyla da yoksulluğu tetiklemektedir.

Günümüzde gelişmişlik farkı gözetmeksizin tüm dünyada gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk, ekonomik şartlar, küresel ölçekte gerçekleşen finansal krizler, kamu politikalarının yeterli ve etkin olmayışı, siyasi istikrarsızlık gibi unsurlara bağlı olarak artmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliğinin ve yoksulluğun giderek artması hem dünyada hem de ülke içinde daha büyük sorunların kaynağını oluşturmaktadır. Nitekim, gelir dağılımının adil olmadığı ve yoksulluğun yaşandığı ülkelerde, bireyler ekonomik sıkıntılar yaşamakta, toplumsal huzur ve aile birliği bozulmakta, bireyler arasındaki güvensizlik artmakta, adalet duygusu kaybolmakta, refah seviyesi düşmekte ve hırsızlık, gasp, kaçakçılık gibi suç oranları artmaktadır. Ayrıca, adil olmayan gelir dağılımı sonucunda zenginin daha zengin, fakirin de daha fakir olması toplumsal düzenin bozulmasına ve bu iki kesim arasında birbirlerine karşı kin ve nefret gibi olumsuz duygular oluşmasına ve dolayısıyla da toplumsal barışın bozulmasına yol açmaktadır.

Ülkelerin, politik ve sosyal yapıları gelir dağılımı araştırmaları ile saptanabilir. Örneğin, bir ülkedeki zengin ile yoksul arasındaki gelir farklılıklarının değişimi, gelir dağılımındaki değişikliklerin sermaye ve servet birikimi ile büyüme üzerindeki etkileri gelir dağılımı araştırmalarıyla saptanabilir. Ayrıca, yapılan gelir dağılımı araştırmalarında gelirin araştırılmasının yanında gelirin nasıl paylaşıldığının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Adil bir gelir dağılımının sağlanabilmesi ve yoksulluğun azaltılması bütün ülkelerin en önemli problemi haline gelmiş ve bu kapsamda Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşları da harekete geçirmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye’de ve dünyada gelir dağılımı eşitsizliğinin ve yoksulluğun hangi boyutta olduğu ortaya konulacak ve 2000-2019 yılları arasında verilerine ulaşılabilmış Türkiye dahil 18 seçili gelişmekte olan ülke özelinde ekonometrik analiz yapılacak ve elde edilen sonuçlar çerçevesinde çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, gelir dağılımı, gelir dağılımı eşitsizliği ve gelir dağılımının önemine değinilmekte ardından gelir dağılımı türleri olan; fonksiyonel, kişisel, bölgesel sektörel gelir dağılımı ve gelirin yeniden dağılımı üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, bu bölümde gelir dağılımı eşitsizliğinin

nedenlerine, gelir dağılımı araştırmalarında kullanılan yöntemlere ve dünyada ve Türkiye’deki gelir dağılımı ele alınmaktadır. Dünyada gelir dağılımı ele alınırken ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırılarak incelenmiştir. İkinci bölümde, yoksulluğun tanımı yapılmakta ve ardından yoksulluğun türleri olan; mutlak, görel, insani, gelir, öznel, nesnel, kırsal ve kentsel yoksulluk üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, bu bölümde yoksulluk sınırı ve hesaplama yöntemleri, yoksulluğun nedenleri ve endeksleri, dünyada ve Türkiye’deki yoksulluk ele alınmaktadır. Dünyada yoksulluk ele alınırken ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırılarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise ele alınan ülkelere ilişkin ekonometrik analiz yapılmış ve kişi başı milli gelirin ve İGE’nin, gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ayrıca, bu bölümde literatür taraması, değişkenler, veriler ve uygulanan model hakkında bilgi verilmiştir. Sonuç kısmında ise analiz sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GELİR DAĞILIMI KAVRAMLARI, TÜRLERİ VE ÖLÇÜMLERİ

İktisat biliminin temel amaçlarından biri ülke içerisindeki bireylerin refah seviyelerinin yükseltilmesidir. Bunun için yaratılan gelirin artırılması yeterli değildir. Gelirin artmasının yanı sıra adil bir şekilde dağıtılması gerekmektedir. Gelir dağılımı sadece ekonomik alanda değil sosyal, siyasal ve toplumsal alanlarda da refahın sağlanmasında ve ülkelerin kalkınmasında önemli bir etkidir. Bu nedenle, ülkedeki gelirin nasıl dağıtıldığına dair kavramların bilinmesi ve dağılımın adaletli olup olmadığının ölçülmesi gerekmektedir.

Bu bölümde ilk önce gelir, üretim ve milli gelir kavramları üzerinde durulacak ardından gelir dağılımı kavramı açıklanacak ve gelir dağılımı türlerine ve ölçüm yöntemlerine değinilecektir.

1.1. Gelir Dağılımı Kavramları ve Tanımı

Üretim, insan emeğinin birtakım aletler yardımıyla birlikte doğaya ve doğal kaynaklara uygulanması ve bu sürecin sonunda insanların bireysel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayacak yeni nesneler ve ürünler elde etmek amacı ile girişilen faaliyetlerdir (Boratav 1980: 7). Üretim yapabilmek için doğal kaynak, emek ve sermayeden oluşan üç üretim faktörüne ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla üretim, bu üretim faktörlerinin bir araya gelerek mal ve hizmete dönüşmesidir. Bu faktörler, üretime katılmaları durumunda sırasıyla rant, ücret ve faiz geliri elde etmektedirler. Bu faktörleri bir araya getirerek üretimi organize eden faktör ise girişimcidir. Diğer faktörlerin geliri üretim süreci başlamadan belirlenirken, girişimcinin, geliri olan kar, üretim süreci bittikten sonra belirlenir.

Üretilen her ürünün bir değeri vardır. Bu değer ise para ile ifade edilen fiyatıdır. Dolayısıyla, bir ülkede belirli bir periyod içinde üretilen ürünlerin değerlerinin toplamını para ile ifade etmek mümkündür ve bu da milli gelir olarak ifade edilir (Boratav 1980: 8). Bir başka ifade ile milli gelir, bir ülkede belirli bir periyod (genellikle, bir yıl) içinde üretim faktörlerinin (emek, sermaye, doğal

kaynak, müteşebbis) üretime katılmaları sonucunda elde ettikleri ücret, faiz, rant ve kar gelirlerinin toplamıdır (Bocutoğlu ve Berber 2014: 228).

Üretim sonucunda ortaya çıkan mal ve hizmetler bireyler ve üretim faktörleri arasında nasıl paylaşılacaktır? Üretilen ürünler hiçbir toplumda rastlantısal ve gelişigüzel paylaşılmaz. Her toplumda üretim faaliyetlerini düzenleyen kurallar ve mekanizmalar olduğu gibi üretilen mal ve hizmetlerin paylaşılmasını da düzenleyen kurallar ve mekanizmalar mevcuttur ve bu kural ve mekanizmalar bölüşüm meselesini oluşturmaktadır (Boratav 1980: 7). Milli gelirin, bireyler veya sosyal sınıflar arasında nasıl paylaşılacağını belirleyen toplumsal ilişkilere bölüşüm ilişkisi denmektedir. Toplum içerisinde oluşan bölüşüm sonucunda birey veya sosyal sınıfların paylarına düşen gelir, gelir dağılımı olarak ifade edilmektedir (Sönmez 2001: 193).

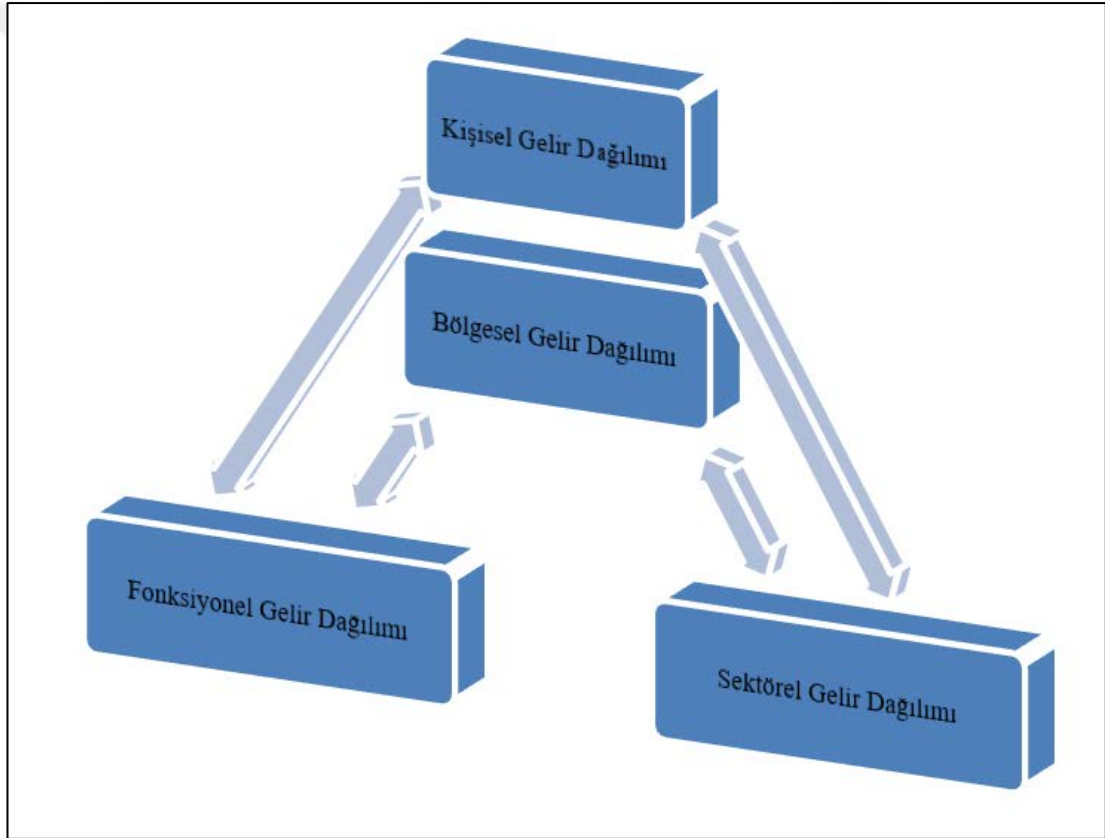
Gelir dağılımı, milli gelirin nasıl pay edildiğini ortaya koyan parasal ve somut bir nitelik taşımakta iken bölüşüm, paylaşılan gelirin paylaşım biçimini belirleyen sosyal, ekonomik ve soyut bir nitelik taşımaktadır (Yücel 2011:5).

Gelir dağılımı eşitliği, ülkeyi diğer ülkelerden ayıran en önemli göstergelerdendir. Bir ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin bireyler arasında ne derece adil paylaşıldığı sorusunun cevabı, o toplumdaki eşitliğin, adaletin, barışın, huzurun ve özgürlüğün dağılımına bağlıdır. Gelir dağılımının adil olmadığı ülkelerde siyasi yapılar çoğunlukla anti-demokratik, otoriter ve baskıcı özellik taşımaktadır. Buna karşın eşitsizlik makasının daha dar ve gelir dağılımının daha adil olduğu ülkelerin daha demokratik, özgürlükçü ve adaletçi olduğu görülmektedir (Sönmez, 2001: 193). Aynı gelişmişlik düzeyinde bulunan iki ülkeden biri diğerine göre daha adil bir gelir dağılımına sahipse o ülkede yaşayan bireyler arasında refah sağlanmış demektir. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerin refah seviyelerine ulaşmak için onlar kadar zengin olmak değil sağlık, eğitim, beslenme ve barınma gibi bireylerin temel ihtiyaçlarına öncelik vermek ve gelirin adil dağılımını sağlamak gerekmektedir (Aren 1980: 60-61).

1.2. Gelir Dağılımı Türleri

Belirli bir dönemde yaratılan milli gelirin, kişiler ya da hane halkları, ülkede bulunan sektörler, üretim faktörleri ve bölgeler arasındaki dağılımı incelendiğinde farklı gelir dağılımı türleri ortaya çıkmaktadır (Çalışkan 2010: 92). Milli gelirin, bireyler, toplumsal gruplar, sektörler, üretim faktörleri ve bölgeler arasında nasıl dağıldığının incelenmesi gelir dağılımı eşitsizliğinin hangi alanlarda yoğunlaştığının tespitinde ve ülkenin gelir dağılımı eşitsizliği konusunda uygulayacağı stratejilerin ve alacağı önlemlerin belirlenmesinde önemlidir.

Gelir dağılımı türleri ve birbirleri ile etkileşimleri Şekil 1.'de verilmiştir.

Şekil 1. Gelir Dağılımı Türleri

Kaynak: Yaşar, Uysal 2007: 255.

Ülkenin sektörel yapısı üretim faktörlerini belirlemekte, üretim faktörlerine bağlı olarak da fonksiyonel gelir dağılımı oluşmaktadır. Bu nedenle, sektörel gelir dağılımında meydana gelen herhangi bir değişme fonksiyonel gelir dağılımını etkilemektedir. Ekonomik faaliyetlerin sektörel baz da coğrafi dağılımı ve coğrafi

şartlar ise bölgesel gelir dağılımını oluşturmakta ve bütün bu dağılımlara bağlı olarak da kişisel gelir dağılımı oluşmaktadır. Bir ülkenin gelişmişlik seviyesi, coğrafi yapısı ve büyüme politikaları gibi faktörler o ülkede gelir dağılımı türlerinin birbirlerini ne derece etkilediklerini göstermektedir (Uysal 2007: 254-255).

1.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Milli gelirin oluşumunda etkili olan emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcinin milli gelirden hangi oranda pay aldıklarını yani milli gelirin ücret, faiz, rant ve kar arasındaki paylaşımını göstermektedir (Aktan ve Vural 2002a). Fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelirin farklı toplumsal gruplar arasındaki dağılım şeklini göstermekte ve milli gelirin üretime katılan üretim faktörlerinin sayısına bölünmesi ile bulunmaktadır. Fakat bu dağılım, toplumsal sınıfların kendi içlerinde olası farklılıklarını göstermez (Kuştepeli ve Halaç 2004: 146). Aynı zamanda milli gelirin üretim faktörleri arasındaki dağılımını ve dağılım biçiminde zamanla meydana gelebilecek değişiklikleri göstermekte ve bu değişikliklerin hangi üretim faktöründe olumlu ya da olumsuz gelişmeye sebep olduğunun tespit edilmesini sağlamaktadır (Aktaş 2019: 11).

Ekonomik etkinliğin unsurları olarak karşımıza çıkan faktörler, en genel anlamda emek ve sermaye olarak ayrılmaktadır. Emegın getirisi ücret ve maaş iken, sermaye ortaya koyan faktör ise faiz getirisi elde etmektedir. Gelişmiş ülkelerde, üretim sürecine katılan emek ve sermayenin ayrışma oranı ile ücret ve faizin ayrışma oranı doğru orantılıdır. Yani, emek ve sermaye ülkedeki kullanım oranlarına göre gelir elde etmektedir. Buna karşın, bu ayrışmanın gelişmekte olan ülkelerde eşit oranlarda olmadığı gözlemlenmektedir. Bu ise gelir dağılımında eşitsizliğe neden olmaktadır. Yani, emek ve sermaye sahipleri gelirden eşit olmayan oranlarda pay almaktadır (Kepenek ve Yentürk 2004: 458).

Bu dağılım ile bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile ilgili sağlıklı bilgilere ulaşılabilir. Gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınmanın ilk başlarında tarım kesimi milli gelir içerisinde en yüksek paya sahipken, gelişmişlik seviyesi arttıkça milli gelir içerisinde ücretlilerin payının arttığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise milli gelir içerisinde tarım kesimi en yüksek paya sahip olma özelliğini korurken, ücretlilerin payı görece daha düşük kalmaktadır. Gelişmiş ekonomiye sahip

lkelerde, milli gelir içerisinde emeğin oranının yüksek olması, işsizlik oranlarının düşük olması, üretim süreci sonunda ortaya çıkan gelir artışlarının ücretlere daha kolay yansıtılmasına ve ücretli nüfusun çalışan nüfusa oranının yüksek olmasına bağlıdır. Gelişmekte olan ülkelerde ise teknolojiye geri planda kalması ve emek veriminin düşük olması milli gelir içerisinde emek oranının düşmesine neden olmaktadır. Emeğin milli gelirden aldığı payın görece düşük olmasının nedenleri arasında işgücünün önemli bir bölümünün kendisi için çalışması, bir bölümünün ücret almadan çalışması, firma leklerinin küçük ve ücret gelirleri dışında kalan gelirlerin oranının yüksek olması sayılabilir. Meydana gelen bu eşiitsizlikler mali önlemler almak suretiyle kısa süreli olarak çözülebilmektedir. Ancak uzun vadede bu eşiitsizlikleri çözebilmenin etkili bir yolu eğitimde fırsat eşiitliğinin sağlanması ile gerçekleştirilebilir (Bilen ve Yumuşak 2000: 79).

1.2.2. Kişiisel Gelir Dağılımı

Ülkede yaratılan toplam gelirin o ülkedeki nüfusu oluşturan bireyler ve haneler arasındaki paylaşım biçimini gösteren dağılıma kişiisel gelir dağılımı denilmektedir.

Bu dağılımda önemli olan tüketiciler birimlerinin ya da bireylerin belirli bir dönem içerisinde elde ettikleri gelirin miktarıdır. Yani gelirin, nereden, hangi sektrdn ve ne şekilde kazanıldığı önemli değildir (Ulusoy 2004: 289).

Toplam milli hasılanın, ülke nüfusuna bölünmesi ile bulunan kişi başına düşen milli gelir, kişiisel gelir dağılımı ölçütlerinden biridir. Bir diğer ölçütte ise, ülkenin toplam nüfusu milli gelir seviyesine göre %20'lik dilimler halinde beş eşiit gruba ayrılmakta ve her bir gruba düşen milli gelir hesaplanmaktadır. Her bir grup için hesaplanan milli gelirin toplam milli gelire olan yüzdesi hesaplanarak gruplar arası kıyaslamalar yapılmaktadır. En düşük gelire sahip %20'lik grup ile en yüksek gelire sahip %20'lik grubun milli hasıladan almış oldukları paylar arasında büyük bir fark var ise bu durumda gelir eşiit dağıtılmamış demektir (Kuşteveli ve Halaç 2004: 147). Bu lt sayesinde, en düşük gelire sahip olan grup ile en yüksek gelire sahip olan grup arasındaki eşiitsizliğin seviyesi tespit edilebilmekte ve meydana gelen bu eşiitsizliğin nedenleri incelenebilmektedir. Bireylerin, toplumun hangi kesiminin mensubu olduğu belirsiz olduğundan çiftçiler, emekçiler ve sermaye sahipleri gibi

toplumu oluşturan çeşitli gruplar arasında yansız bir dağılım öngörmektedir (Aktan ve Vural 2002a). Bu dağılım, sosyal sınıf farklılıklarını göz ardı etmekte ve her bireyi eşit olarak düşünmektedir.

Kişisel gelir dağılımı ile ilgili yapılan araştırmalar, bir toplumda belirli bir zamanda meydana getirilen toplam gelirin bireyler ya da haneler arasında nasıl paylaşıldığını belirlemek, bireylerin ya da hanelerin zaman içerisinde sosyal ve ekonomik yapılarındaki değişimlerin tespitinde önemlidir (DPT 2001: 4).

Literatürde, kişisel gelir dağılımı ile fonksiyonel gelir dağılımının birbiri ile karıştırıldığı görülmektedir. Bu nedenle, ikisi arasındaki farkın iyi anlaşılması gerekir. Fonksiyonel gelir dağılımı, bir toplumu oluşturan bireylerin ne kadarının, ücret ne kadarının faiz getirisi elde ettiğini göstermez. Üretim sürecine katılan üretim faktörlerinin milli gelirden aldığı payı göstermektedir. Ayrıca, bir ailenin belirli bir zaman içerisinde elde ettiği, gelirinde hem emek getirisi hem de sermaye getirisi bulunabilmektedir. Bu nedenle, fonksiyonel gelir dağılımı kişiler arasındaki gelir eşitsizlikleri hakkında bilgi vermeyebilir. Buna karşın, kişisel gelir dağılımı ülke nüfusunun ne kadarının milli gelirden yüzde kaç oranında pay aldığını göstermektedir. Tüketici grupları arasındaki eşitsizlikler bu dağılım sayesinde tespit edilebilmektedir (Türk 1979: 254).

Eğitim düzeyi, kişilere özgü yetenek, bilgi ve beceri gibi diğer nitelikler, bölgeler arası gelir farklılıkları ve devletin ekonomi politikaları gibi birçok faktör kişisel gelir dağılımına etki etmektedir. Bu faktörlerde meydana gelebilecek değişimler, bireylerin gelirlerini dolayısıyla da gelir eşitsizliğini etkilemektedir. Ortaya çıkan eşitsizliğin boyutunu belirlemek, eşitsizliği azaltmak ya da gidermek amacı ile uygulanacak mali, ekonomik ve sosyal stratejilerin belirlenmesinde önemlidir.

Bir ülkede kişisel gelir dağılımı ne kadar adaletli ise o ülkede sosyal refah yüksektir ve dolayısıyla da o ülkede toplumsal barış ve huzur vardır. Aynı zamanda, fırsat eşitliği de yüksek olan toplumda bireyler sağlık, eğitim ve beslenme gibi birçok imkana yeterli ölçüde ulaşabilmektedirler. Hızla küreselleşen dünyada mal, hizmet ve ürün çeşitliliğinin artması ve teknolojik alanda yaşanan gelişmeler eğitim seviyesi yüksek nitelikli bireylere ihtiyacı arttırmaktadır. Nitelikli bireylere olan ihtiyacın

artması toplumda eğitim seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. Bireylerin elde ettikleri gelir, eğitim seviyelerine göre artmakta ve bu artışlarda gelir dağılımında adaletin sağlanmasına olumlu katkı yapmaktadır.

1.2.3. Bölgesel Gelir Dağılımı

Milli gelirin bölgeler arasındaki dağılımı, bir ülkenin değişik bölgelerinde yaşayan bireylerin o ülkede yaratılan milli gelirden aldıkları payı yansıtmaktadır. Günümüzde hala her ülkede az ya da çok bölgeler arasında gelir eşitsizlikleri mevcuttur. Bu bağlamda, bölgesel gelir dağılımı, bir ülkenin gelişmiş bölgesinde yaşayan bireylerin elde ettikleri gelir ile az gelişmiş bölgesinde yaşayan bireylerin elde ettikleri gelir arasındaki farklılıkların belirlenmesinde yardımcı olmaktadır (Ulusoy 2004: 289). Bu dağılım ile bir ülkenin farklı bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklılıkları ortaya konulmakta ve bu doğrultuda politikalar uygulanmakta ve stratejiler belirlenmektedir.

Bir ülkede bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları iklim şartlarına, coğrafi koşullara, bölge ekonomisine, sosyal, tarihsel, politik ve stratejik faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Dolayısıyla bölgeler arasında görülen dengesizlik, bölgeler arasındaki sosyal ve ekonomik fırsat eşitsizliği olarak da ifade edilebilir (Şahin 2007: 431).

Bölgeler arasında görülen sosyal ve ekonomik farklılıkların nedenleri bölgeler arasındaki hizmet, sanayi, tarım, haberleşme, ulaşım imkanı, sağlık ve eğitim faktörlerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bütün bu farklılıklar sonuç olarak gelirin bölgeler arasında eşitsiz dağılımına yol açmaktadır. Bu nedenle, yalnızca gelir dağılımındaki eşitsizlikler incelenmemeli ayrıca, bu eşitsizliklere sebep olan sosyal ve ekonomik faktörler sonucu ortaya çıkan dengesizlikleri de tespit etmek gereklidir. Elde edilen sonuçlar yorumlanarak çözüm yolları bunlara göre belirlenmelidir. Aynı zamanda, bölgelerin kendilerine özgü sorunlarını belirlemek amacı ile özel araştırmalar yapılmalı, gelir ve istihdam yapıları iyi analiz edilmelidir. Böylelikle, bölgelerin kendi yapılarına uygun çözüm üretilebilir ve belirli teşvik önlemleri ile birlikte nüfus ve eğitim stratejileri uygulanabilir (DPT 2001: 28).

Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde bölgelerarası kişi başına düşen gelirler arasındaki fark zamanla azalmakta iken ekonomik olarak az gelişmiş ülkelerde artmaktadır. Bu durum şu şekilde açıklanabilir: Bir bölge ekonomik olarak gelişme sürecinde ise diğer bölgelerdeki iş gücü ve sermaye bu bölgeye transfer olur. Bu ise yatırımların geriye doğru etkisi olarak nitelendirilir. Güney İtalya'nın Kuzey İtalya'ya, Doğu Almanya'nın Batı Almanya'ya ve Doğu Anadolu'nun Batı Anadolu lehine yoksullaşması yatırımların geriye doğru etkilerinin örnekleridir. Buna karşılık yatırımların ileriye doğru etkileri ise şu şekilde oluşmaktadır: Yatırım yapılan bölgelerde iş hacmi artacağı için ilk önce gıda maddelerine duyulan ihtiyaç artar. Yeni kurulan sanayiler hammaddeye ihtiyaç duyarlar. Aynı zamanda, sanayi mallarının dağıtımı, yeni iş ortamları oluşturur. Kısaca, yatırımlar tıpkı durgun su üzerinde sektirilen bir taşın oluşturduğu daireler gibi yeni gelir akımları meydana getirmektedir. Az gelişmiş ülkeler birinci gruptaki, gelişmiş ülkeler ise ikinci gruptaki etkilere bağlıdır (Türk 1979: 252). Yani, bölgelerarası gelir dağılımı eşitsizliği, bölgesel gelişmeye bağlı olarak artmakta ya da azalmaktadır (Özbilen 1999: 477).

1.2.4. Gelirin Yeniden Dağılımı

Bir ülkedeki en önemli problemlerden biri milli gelirin adaletsiz dağılımıdır. Devletlerin amacı ise gelir dağılımındaki bu adaletsizliği en aza indirmek ya da tamamen adil bir gelir dağılımı sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için, bireyler arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesi gerekmektedir.

Serbest piyasa ekonomisine devletin hiçbir karışımı olmadan elde edilen gelirin dağılımı birincil gelir dağılımı olarak nitelendirilir. Bu gelir dağılımı ile kastedilen şey belirli bir zaman içerisinde piyasa sürecinin meydana getirdiği gelir dağılımıdır (Öztürk 2015: 52). Yani serbest piyasada, üretim faktörlerinin üretime katılmaları sonucunda elde ettikleri ücret, faiz, rant ve kar gelirlerinin dağılımı birincil gelir dağılımıdır.

Serbest piyasa ekonomisinin oluşturduğu gelir dağılımına, devletin çeşitli yollarla müdahale etmesi sonucunda ortaya çıkan gelir dağılımına, ikincil gelir dağılımı veya bir başka ifade ile gelirin yeniden dağılımı denilmektedir (Öztürk 2009: 25). Yani, serbest piyasa ekonomisi ortaya çıkan gelir dağılımı adaletsizliğini

tek başına gideremez ve devletin müdahalesine ihtiyaç duyar. Bu durumda devlet ekonomiye ekonomik ve mali araçlarla müdahale ederek gelir dağılımında adaleti sağlamaya çalışır ve devletin bu müdahalesine gelirin yeniden dağılımı ya da gelirin ikincil dağılımı denilmektedir.

Yeni vergi politikalarının uygulamaya konulması, var olan vergi sisteminde değişikliğe gidilmesi, kamusal anlamda yapılan harcama miktarının ve harcama biçiminin değiştirilmesi, ülkedeki taban fiyatların belirlenmesi, regülasyon uygulamaları, tarımsal destekleme ve asgari ücret politikaları gibi uygulamalar gelir dağılımında değişikliğe neden olmaktadır. Bütün bu uygulamaların yoksulların yaşam standardı göz önünde bulundurularak gelir dağılımı eşitsizliğinin en aza indirilmesine yönelik çalışmaların yapılması gerektiği dile getirilmektedir (Çalışkan 2010: 94).

Devlet vergilendirme yoluyla gelirin yeniden dağılımını sağlayabilmektedir. Yüksek gelire sahip olanlara yüksek oranda, düşük gelire sahip olanlara düşük oranda vergi uygulaması yapılabilir ya da düşük gelire sahip olanlardan hiç vergi almayabilir. Aldığı vergilerin ise büyük bir çoğunluğunu düşük gelire sahip olanlara yönelik harcama yaparak gelir dağılımı adaletsizliğini iyileştirebilir. Aynı zamanda transfer harcamalarını arttırmak suretiyle gelir dağılımında adaleti sağlayabilir (Akın 2015: 20). Yani devlet, çok az bir gelire sahip olan bireylere insan onuruna yakışır bir şekilde yaşayabilecekleri bir aylık bağlayabilir, yoksulların sağlık harcamalarını karşılayabilir, öğrencilere burslar verebilir. Ayrıca, yüksek gelire sahip olanlardan alınan vergilerle gerçekleştirilen kamu harcamalarından yoksulların daha çok faydalanmasını sağlayarak, gelir dağılımı adaletsizliğini azaltabilir (Dinler 2011: 309).

Yukarıda belirtildiği gibi devlet, kamu harcamaları yoluyla gelirin yeniden dağılımını sağlayabilmektedir. Fakat, bütün kamu harcamalarının asıl amacı gelirin yeniden dağılımını sağlamak değildir. Transferler ve vergiler, harcanabilir geliri doğrudan etkilemektedir. Ancak, diğer kamu harcamaları olan devlet alımları harcanabilir geliri dolaylı olarak etkilemektedir. Çünkü devlet alımları ile ilk önce bir harcama ya da yatırım yapılması gerekmektedir. Sonrasında bu yatırım ya da harcama sonucu ortaya çıkan hizmetten düşük gelire sahip olan grupların

faydalanması gerekir. Halbuki, vergi ve transferler bireylerin harcanabilir gelirlerini sırasıyla gider ve gelir kalemleri olmak üzere doğrudan etkilemektedir (Demir Şeker 2008: 19).

Piyasaya yapılan müdahaleler ülkeden ülkeye değişmektedir. Fakat, her ülkede devlet piyasaya ilk müdahalesini dolaysız vergiler (esas olarak bireylerin gelir seviyelerine göre alınan gelir vergileri) yoluyla yapmaktadır. İkinci müdahalesini ise elde etmiş olduğu vergilerin büyük bir kısmını veya daha fazlasını bireyler arasında karşılıksız gelir transferleri şeklinde yeniden paylaştırarak gerçekleştirir. İşsizlik tazminatı, emekli maaşları, vergi iadeleri, sosyal güvenlik ödemeleri gibi ödemeler karşılıksız gelir transferlerine örnek verilebilir (TÜSİAD 2000: 21). Devletin piyasaya müdahale etmemesi durumunda, zengin kesim tasarruflarını arttıracaktır. Böylece, daha fazla gelire sahip olacaklar ve gelir dağılımı eşitsizliği gün geçtikçe artacaktır.

1.2.5. Sektörel Gelir Dağılımı

Bir ekonomide üretimde bulunan her bir üretim sektörünün o ekonomide yaratılan milli gelirden aldıkları payı gösteren sektörel gelir dağılımı tarım, sanayi ve hizmet sektörünün milli gelir içerisindeki payını tespit etmektedir. Yani, farklı üretim sektörlerinin, meydana getirilen milli gelire hangi oranda katkı sağladığını göstermektedir (Öztürk 2016: 266).

Bunlara ek olarak, milli gelirin üretim araçları mülkiyeti çerçevesinde kamu sektörü ile özel sektör arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Bu bağlamda, ekonomik sistemin yapısı ve devletin ekonomiye müdahale derecesi hakkında bilgi vermektedir (Türk 1979: 252).

Ayrıca, zaman içerisinde milli gelirden meydana gelen değişikliklerin sektörleri nasıl etkilediğini yani bu değişikliklerin hangi sektörü olumlu hangi sektörü olumsuz etkilediğini yansıtmaktadır.

Bir ülkenin milli gelirinin sektörler arasındaki dağılımı o ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi vermektedir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörü milli gelir içerisinde en yüksek paya sahip iken, gelişmiş ülkelerde en yüksek paya sahip olan sektör sanayi ve hizmet sektörüdür (Altınışık ve Peker 2008: 103).

Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri yükseldikçe tarım sektörünün milli gelir içerisindeki payı azalmakta, sanayi ve hizmet sektörünün payı ise artmaktadır. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin, gelişmişlik düzeylerini arttırabilmeleri, büyüme ve kalkınmalarını sağlayabilmeleri için tarımdan elde edilen çıktının azalması değil, sanayi ve hizmet sektörlerinden elde edilen çıktının artması sonucu tarımın milli gelir içerisindeki payının azalması gerekmektedir.

Yıllar itibari ile incelenmesi mümkün olan bu dağılım, bir ülkenin endüstrileşme sürecinde hangi seviyede olduğunun tespit edilmesinde ve küreselleşme döneminde ülkelerin hangi sektöre yoğunlaşması ya da hangi sektöre daha az ağırlık vermesi gerektiği gibi konularda öneriler sunmaktadır (Kuştepeli ve Halaç 2004: 147).

1.3. Gelir Dağılımı Eşitsizliğini Etkileyen Faktörler ve Nedenleri

Üretim faktörleri gelirleri olan ücret, faiz, rant ve karın toplanması sonucu milli gelir elde edilmektedir. Bir başka ifade ile milli gelir, üretim faaliyeti sonucu elde edilen gelirlerin toplamıdır. Gelir dağılımı ise bir ülke içerisinde yaratılan milli gelirin o ülke vatandaşları arasındaki ya da üretim faaliyetlerine katılan üretim faktörleri arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Bu gelir gruplarının milli gelirden aldıkları paylar arasında farklılıkların bulunması, gelirin adil dağılmadığını göstermektedir. Gelirin adil dağıtılmamasının birçok nedeni bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, gelir dağılımı eşitsizliğine neden olan küreselleşme, eğitim, servet dağılımı, ücret politikaları, vergi ve enflasyon faktörleri ele alınacaktır.

1.3.1. Küreselleşme

Küreselleşme olarak ifade edilen süreç, ulusal kısıtlamaların kaldırılarak sermaye ve ticaretin serbest dolaşımı şeklinde adlandırılabilir. Küreselleşmenin dünya ülkelerini etkileyen ekonomi politikasına dönüşmesi ise bilgi işlem, teknolojik gelişmeler, iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ve böylece işlem maliyetlerinin azalması sonucunda gerçekleşmiştir. Ulaşımda, iletişimde ve bilişimde yaşanan gelişmeler tüm dünyada insanların, sermayenin ve malların dolaşımının hem

kolaylaşmasına hem de hızlanmasına yol açmıştır. Küreselleşme ile ülkelerarası rekabetin artırılması ve kaynakların daha etkin dağılması suretiyle, ülkelerin daha yüksek refah seviyelerine ulaşmaları amaçlanmıştır. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkelerin birçoğu uyguladıkları politikalarda değişikliğe giderek, ekonomilerini küresel piyasalara açmışlardır (Çelikel Danışoğlu 2004: 38).

Küreselleşme sonucunda ticaret hacminde yaşanan artışlar, yeni gelişen teknolojiler, yabancı yatırımların artması, yaygın olarak kullanılmaya başlanan internet bağlantıları ve medya ağları gibi iletişim kanalları ekonomik büyümeyi körüklemektedir (UNDP 1999: 1). Ayrıca, serbestleşen ticaret ile ülkelerarası sermaye dolaşımının hacmi artmış ve piyasalara yeni yatırım araçları girmiştir. (Çelikel Danışoğlu 2004: 40). Yeni yatırım araçlarının piyasaya girmesi, ülkelerarası sermaye akımlarının ve ticaret hacminin artmasına yol açmış ve bu gelişmeler sonucunda ise yeni iş ve istihdam olanakları sağlanmıştır.

Sermaye ihraç eden ülkelerin mali yapılarında gözlemlenen gelişmeler sermaye dolaşımının artmasını tetiklemiştir. Bu gelişmelerden ilki, gelişmiş ülkelerdeki yatırımcıların verimliliklerini ve getirilerini artırmak amacı ile ülke dışında yatırım yapmalarıdır. İletişim maliyetlerinin azalması, artan rekabet ve iç piyasalarda görülen maliyet artışları gibi nedenler ülke dışına yatırımları tetiklemiştir. İkinci gelişme ise gelişmekte olan ülkelerde beklenen uzun süreli kar artışları, yapısal reformların başlatılması ve makroekonomik istikrar programlarını uygulamaya koymaları ile kredibilitelerini artırmalarıdır. Bu durum yatırımcıların uzun veya kısa süreli kar elde etmek amacı ile gelişmekte olan pazarlara girmelerine neden olmuştur (Lopez Mejia 1999: 17-18).

Acemoğlu ve Ventura (2002), teknolojinin yaygınlaşmasının ve uluslararası ticaretin yoksulluğu azaltmak sureti ile dünyada istikrarlı bir gelir dağılımına yol açacağını ileri sürmüşlerdir. Bu durumun nedeni olarak, ülkelerin sahip oldukları teknolojilere göre hangi ürünü ve o üründen ne kadar üreteceklerini belirleyip o konuda uzmanlaşmaları sonucunda, dünyadaki gelir dağılımının serbestleşen ticaret ve uzmanlaşma ile yeniden şekilleneceğini ifade etmişlerdir. Ticaret hadlerinin etkisi ile, ülkelerin farklı teknolojilere göre oluşmuş farklı gelir seviyelerine sahip olmalarına rağmen, uzun dönemde aynı oranda büyüyeceklerini belirtmektedirler.

Uluslararası ticaret kanalıyla, sermaye akımları gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelere doğru akmaya başlayınca, gelişmiş ülkelerde azalan getiri, gelişmekte olan ülkelere artan getiriye yol açacak ve bu durum da dünya gelir dağılımının dengeli olmasına neden olacaktır. Yani, gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi artık tamamlandığı için her yeni ilave sermaye yatırımının bir az gelişmiş ülkedeki sermaye yatırımı kadar üretime katkı yapmayacaktır. Oysa ki, sermaye uluslararası yatırımlar kanalıyla az gelişmiş ülkelere akarsa o ülkelere getirisi daha fazla olacaktır. Doğal olarak da aynı birim sermayeden gelişmiş ülkelere oranla az gelişmiş ülkeler daha büyük getiri elde edeceklerdir.

Uluslararası ticaretin gelişmesi ile sınırların ortadan kalkması, sermayenin ülkeler arasında serbest dolaşımına neden olacaktır. Gelişmiş ülkelerde ücretlerin yüksek olması, bu ülkelere gelişmekte olan ülkelere sermaye akışına yol açacaktır. Bunun sonucunda, gelişmekte olan ülkelerin gelir seviyesi artacaktır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelere kişi başına reel gelir artışına neden olacak ve uluslararası gelir eşitsizliği azalacaktır (Lucas 2000: 164-165). Buradan da görüldüğü gibi teorik olarak, küreselleşme ile bütün ülkeler bir büyüme sürecine girecek ve dünya genelinde bir refah artışı yaşanacaktır. Bu durumda, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin durumlarında iyileşmeler gözlemlenecektir. Aynı zamanda, ülke içerisinde de gelir dağılımı eşitsizliğinde azalmalar yaşanacaktır (Arslan 2013: 49). Fakat, yoksulluk ve gelir dağılımı ile ilgili yayınlanan sayısal göstergeler, küreselleşen dünyada hem ülkeler arasında hem de ülke içinde gelir dağılımının bozulduğunu ve yoksulluğun endişe verici bir şekilde arttığını göstermektedir (Şenses 2004: 17).

Küreselleşmenin, gelir dağılımındaki eşitsizliği arttırmasının üç önemli nedeni olduğu söylenebilir. Bunlar (Birdsdall 2006: 22),

- Küresel piyasalar, en üretken ve en verimli kaynaklara ya da varlıklara sahip olan ülkeleri ve bireyleri daha çok zenginleştirmektedir.
- Küresel ekonomide, negatif dışsallıklar savunmasız ve ekonomik olarak zayıf olan ülkeler için risk oluşturmakta ve maliyetlerini arttırmaktadır.
- Küresel ekonomide var olan kurallar, ekonomik açıdan güçlü çoğu ülkelere ve bireylere daha fazla fayda sağlamaktadır.

Küreselleşme süreci ile yatırım ve ticaretin önündeki engeller kalkarken, gelir dağılımı, ülkelerarası sınırları aşabilen gruplar lehine değişmiştir. Sermaye sahipleri, nitelikli işçiler ve kaynaklarını talebin fazla olduğu yerlerde sunma olanağına sahip olan kesimlerin refah seviyesi artmıştır. Buna karşın, küreselleşme niteliksiz ya da az nitelikli işçiler ve orta seviyedeki yöneticilerin sunduğu hizmete yönelik talebi daha esnek hale getirmiştir. Bir başka ifade ile çalışan nüfusun geniş bir kesiminin sunduğu hizmetler, ülke sınırları dışındaki diğer insanlarca kolayca ikame edebilir duruma geldiği için bu kesimlerde refah kaybı yaşanmaktadır. Yani, küreselleşme istihdam ilişkilerini temelinden değiştirmektedir (Rodrik 1997: 199). İşçilerin kolayca ikame edebilir hale gelmesi bu grubun, ücret dışı maliyetlerin (çalışma saatlerinin uzunluğu, çalışma ortamının uygun olup olmaması gibi) büyük bir kısmını yüklenmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Aksi takdirde, yerlerine başka işçiler kolayca ikame edilebilmektedir. Bu durumda işçiler, çalışma şartları ve ücretler açısından fazlasıyla hissedilen güvensizlik ve istikrarsızlık ile karşı karşıya kalmakta ve işveren karşısında pazarlık yapma güçlerinin zayıflaması sonucunda daha az ücretle çalışmak mecburiyetinde kalmaktadırlar (Aktan ve Vural 2002a).

Küreselleşmenin olumsuz etkisi konusunda bir diğer görüş ise Prebisch Singer'in tezidir. 20. yy. ortalarında karamsar bir öngörü olarak ortaya çıkan ve pek çok kitle tarafından kabul edilen Singer'in tezi, gelişmekte olan ülkelerin ekonomi politikalarını etkilemektedir. Bu görüşe göre, gelişmekte olan ülkelerin ihraç ettikleri tarım ürünleri fiyatları giderek ucuzlayıp, ithal ettikleri sanayi ürünlerinin fiyatları giderek artmaktadır. Yani, ticaret hadleri tarım ürünü ihraç eden gelişmekte olan ülkelerin aleyhinde olmaktadır. Dolayısıyla, bir taraftan ihraç mallarının fiyatları düşerken, diğer taraftan da ithal mal satın alma gücünde düşüş yaşanacaktır. Bu nedenle, karşılaştırmalı üstünlükler bağlamında rekabet eden ve tarım ürünü ihraç eden ülkelerin ekonomilerini dışa açmaları neticesinde katma değer yaratacaklarından ve kazançlı olacaklarından kuşku duyulmaktadır (Crafts 2004: 49). Yani, dış ticarete sanayi ürünleri ihraç eden ülkelerin lehinde, tarım ürünleri ihraç eden ülkelerin ise aleyhinde bir işleyiş söz konusudur.

Küreselleşme ile ticaret ve sermaye dolaşımlarının serbestleşmesinin yanında devletin ekonomiye daha az müdahale etmesi gerektiği öngörülmüştür. Özelleştirmeler, devletin eğitim ve sağlık alanlarına müdahalesinin azalması, kamu

harcamalarının ve vergilerin azaltılması ve pasif para ve maliye politikaları devletin ekonomiden çekilmesine ve yerini serbest piyasaya bırakmasına neden olmuştur. Böylece, mali disiplin sağlamak, kamu borcunu azaltıp, ekonomik faaliyeti arttırmak amaçlanmıştır. Devletin kar amacı gütmeksizin topluma sunduğu temel hizmetlerin özel sektöre bırakılarak sosyal devlet anlayışının sonlandırılması ve kamu harcamalarının bu hizmetler yerine başka alanlara kaydırılması en çok düşük ve orta gelir kesimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, bütçe açıklarının azaltılması ve enflasyonun düşürülmesi amacı ile önerilen IMF programlarını ya da sıkı para ve maliye politikalarını uygulayan birçok gelişmekte olan ülke ekonomileri düşük büyüme oranları ve yoksulluk ile karşı karşıya kalmışlardır (Çelikel Danışoğlu 2004: 40-41).

Sonuç olarak, küreselleşme sonucunda gerek ülke içinde gerekse ülkelerarasında gelir dağılımı daha da bozulmuştur. Küresel rekabet sonucu kutuplaşma artmış ve dünyada gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki gelir dağılımı daha adaletsiz bir hale gelmiş ve bu durum orta gelir ülkelerinin varlığının giderek azalmasına neden olmuştur. Orta gelir sınıfının varlığını koruyabilmesi için eğitime ve beşeri sermayeye yeterli ölçüde yatırım yapılması gerekmektedir. Ayrıca, kamu harcamaları düşük gelire sahip olan kesimlerin durumlarında iyileşmelere neden olmaktadır. Bu nedenle, devletin ekonomiye daha fazla müdahale etmesi gerekmektedir. Bir ülkede, sosyal adaletin, barışın, huzurun ve demokrasinin sağlanabilmesi için ülke içinde yaratılan değer, o ülke vatandaşları arasında adil dağıtılması gerekmektedir.

1.3.2. Ücret Politikası

İnsanların emeklerini ortaya koyarak elde ettikleri gelire, ücret denir. Devletler, emekleri ile geçinen insanları, insan onuruna yakışır asgari yaşam düzeyine çıkarmak ve bu kesimi korumak için ücret politikasını benimsemişler ve emekçi sınıfın çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve gelir dağılımının emekçi sınıf lehine düzeltilmesinin yollarını aramışlardır (Serter 1994: 94).

Ücret politikası, devlet ve toplu sözleşme tarafları ile birlikte belirlenmektedir. Devlet, asgari ücretin belirlenmesinde rol üstlenirken, toplu sözleşme tarafları da toplu sözleşme ile asgari ve fiili ücretlerin belirlenmesinde rol

üstlenmektedirler. İşçi sendikaları, işveren sendikaları ve devlet ücret politikasını farklı şekillerde uygulamaktadır. İşçi sendikaları için önemli olan ücret artışlarıdır. Ücret artışları ile ücretlilerin milli gelirden aldıkları payın artması ve ücret yapısının iyileştirilmesi hedeflenmektedir. İşveren sendikaları ise işçi sendikalarının talep ettiği ücret artışları karşısındadırlar. Ücret artışlarının, maliyetleri arttırdığı için fiyat artışlarına, işsizliğe ve ekonomik büyümede yavaşlamaya neden olduğunu savunmaktadırlar. Bu nedenle, ücret artışları karşısında karlarını azaltmak istemezler ve bu yönde bir ücret politikası benimsemektedirler. Devletler ise iktisat politikasının, iktisadi büyüme, fiyat istikrarı, tam istihdam, ödemeler bilançosu dengliği ve adil gelir dağılımı olan beş amacına aynı önemi vermektedir. Büyüme sürecinde bulunan ekonomilerde, ücretlerin hangi ölçülerde artacağı konusunda iki farklı görüş vardır. Birinci görüş, verimlilik esasına dayalı ücret politikası, ikinci görüş ise aktif ücret politikasıdır. Ücret politikasını yürüten organlardan devlet ve işveren sendikaları birinci görüşü temsil ederken, işçi sendikaları ise ikinci görüşü temsil etmektedirler (Aksu 1993: 47-48).

Devlet, ücretlere ilk müdahalesini asgari ücreti belirleyerek yapmaktadır. Asgari ücretin belirlenmesinin temel nedeni, düşük gelirli bireylerin asgari geçim şartlarına uygun olarak yaşamalarını sağlayacak bir gelire kavuşturmadır. Asgari ücret, bireylerin gıda, giyim, konut, sağlık, eğitim, ulaşım vb. ihtiyaçlarını minimum düzeyde karşılamaya yetecek, kısaca insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürülebilmesi için gerekli olan ücrettir. Asgari ücret, emek arz ve talebinden, işçinin tecrübesinden, bilgisinden ve yeteneğinden tamamıyla bağımsız olarak belirlenmektedir. Devletin, ikinci müdahalesi ise milli ücret politikaları yolu ile ücret artışlarını önlemektir. Milli ücret politikası, devletin ücret artışlarının azami tavanını belirlemesi olarak ifade edilebilir. Ücret artışlarının, verimlilik artışlarından daha fazla olması durumunda maliyetler artacak ve bu artış fiyatları yükseltecektir. Bu durum, hem istihdamı olumsuz etkileyecek hem de maliyet enflasyonuna yol açacaktır. Dolayısıyla, ekonomide meydana gelebilecek bu olumsuz etkileri önlemek için ücret artışlarının, verimlilik artışına paralel olarak artması gerekmektedir (Serter 1994: 95-96-97).

Ücret, emek arzını belirleyen tek faktör değildir. Herkes her işi yapamaz. Bu nedenle, bir işi yapabilmek için talep edilen emeğin sahip olduğu beceriyi, yeteneği

ve bilgiyi elde etme şartları ve zorluğu da emek arzını etkilemektedir. Yani, ücret farklılıkları emeğe olan talepten de kaynaklanmaktadır. Nitelikli emeğe talebin fazla olması, ücret seviyesinin yüksek olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik mekanizma içerisinde var olan tüm olumsuzluklar ortadan kaldırılsa dahi, ücretler arasındaki farklılıklar tamamen ortadan kaldırılamaz. Ücretler arasındaki farklılığın en önemli nedeni, arz edilen emeğin adaletsiz dağılımıdır. Arz edilen emeğin adaletsiz dağılımının nedeni ise eşit eğitim imkanlarına sahip olunmamasıdır (Özbilen 1999: 482-483).

1.3.3. Eğitim

Eğitim, “kişilerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri ve toplumda bir yere sahip olabilmeleri için edinilen bilgi, yetenek, beceri ve anlayıştır”¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Kişilerin elde ettikleri gelirleri, sahip oldukları bilgi, beceri, yetenek ve eğitim seviyesine göre değişmektedir. Bir toplumda eğitim seviyesi yükseldikçe, gelir farklılıkları azalmakta ve gelir daha adil dağılmaktadır.

Eğitimin, gelir dağılımına ilk etkisi, bireyler arasında eşit şans yaratmasıdır. Bu etki, eğitim ile gelir arasında işlevsel bir bağ olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, eğitim gerek gelirin birincil dağılımında gerekse yeniden dağılımında önemlidir. Eğitimde meydana gelebilecek bir tekelleşme, gelir dağılımını olumsuz etkileyecektir. Ayrıca, eğitimde tekelleşmenin en aza indirilmesi ile şanstaki eşitsizlik ve bireyler arasındaki gelir farklılıkları azaltılabilmektedir. Eğitimde tekelleşmenin en aza indirilmesi ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için bazı önlemler alınmalıdır. Bu önlemlerden ilki, eğitime başlama ile ilgili bütün engelleri ve sınırlamaları ortadan kaldırmak suretiyle bütün bireylere eşit şans vermektedir. İkinci önlem ise eğitim ile ilgili gerekli araç ve gereçleri arttırmaktır. Üçüncü önlem ise devletin doğrudan ya da dolaylı olarak eğitim giderlerini üzerine almasıdır (Aksu 1993: 54). Eğitimde alınan bu önlemler, gelirin adil dağılımının sağlanmasında önemli bir yere sahiptir.

¹ <https://www.mebilgi.com/egitim-sistemi/> Erişim Tarihi: 26.07.2022

1.3.4. Servet Dağılımı

Servetin adil dağılmaması, kişisel gelir dağılımında görülen eşitsizliklerin önemli bir nedenidir. Bu nedenle, belirli bir servet üzerinden dolaysız olarak alınan bina, arazi gibi servet vergileri, servet dağılımına bağlı olarak oluşan, gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesinde önemli rol oynamaktadır (DPT 2001: 63).

Servetin faklı kişi ve gruplar arasındaki dağılımı, servet gelirleri arasında farklılığa yol açmaktadır. Yani, serveti fazla olan daha çok gelir elde etmekte iken az serveti olan daha az gelir elde etmektedir. Servet dağılımı incelemeleri, servet gelirlerinin emek gelirlerine kıyasla daha eşitsiz dağıldığını göstermektedir. Türkiye dahil gelişmiş batı toplumlarında yapılan çalışmalar, gelir getiren servetin çok büyük bir kısmının az sayıdaki tüketici birimlerinin elinde bulunduğunu buna karşılık, tüketici birimlerinin büyük bir kısmının bu imkana sahip olamadığını göstermektedir. Bu durumun ilk sebebi, emeğin niteliğini arttırabilmenin bütün imkanlara rağmen sınırlı olmasıdır. İkinci sebebi ise gelir eşitsizliğinin bir üst sınırının olması yani, insanların gelirsiz yaşamasının mümkün olmamasıdır. Fakat, bütün bireylerin aynı miktar gelire ya da aynı miktar servete sahip olması da imkansızdır (Özbilen 1999: 483-484).

Sosyal sınıflar arasında, büyük ölçüde var olan gelir farklılıkları normal bir durum değildir. Bu nedenle, servetin ve servetten elde edilen gelirin, toplumda geniş kitlelere yayılması, gelirin adil dağılımının sağlanmasında büyük bir rol oynamaktadır. Diğer taraftan, bir ekonomide yatırımların yapılabilmesi için, makul bir düzeyde servet sahibi kesimlerin bulunması gerekmektedir (Aras 2012: 32).

1.3.5. Vergiler ve Kamu Harcamaları

Milli gelir gerek gelişmiş ülkelerde gerekse az gelişmiş ülkelerde o ülke vatandaşları arasında adil dağılmamaktadır. Yani, bazı kesimler yüksek gelir elde ederken, bazı kesimler ise düşük gelir elde etmektedirler. Gelirin adil dağılımının sağlanması ise devletin başlıca amaçlarından biridir. Bu amacı gerçekleştirmek için devlet vergiler ve kamu harcamaları gibi maliye politikası araçlarından yararlanmaktadırlar.

Bir ülkenin, ekonomi içerisindeki birimleri için önemli maliyet unsurlarından biri vergilerdir. Vergi, ilk ödemesi gereken birim tarafından, kısmen ya da tamamen başka bir birime aktarılabilir. Buna ise verginin yansıma etkisi denilmektedir. Örneğin, ekonomik bir birim tarafından ödenmesi gereken vergiler, fiyat mekanizması aracılığı ile yani mal ve hizmet fiyatlarının arttırılması ile birlikte kısmen ya da tamamen alıcılara devredilebilir. Vergide yansıma işlemi uygulanmışsa, yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına gelir aktarımı yapmak üzere uygulanan gelir oranlarına göre vergi politikaları ve arttırılan vergi oranları gelirin adil dağılımı konusunda etkisiz kalacaktır (Boratav 1965: 159-166). Çünkü, yüksek gelirli grupları artan oranlı vergilerden dolayı kendilerinin ödemesi gereken vergiyi, sattıkları malların fiyatlarına yansıtarak tüketicilere aktarıyorlar ise bu durumda artan oranlı vergi uygulamaları gelir dağılımı adaletini sağlamada etkili olmayacaktır.

Vergiler konusu harcamalar olan dolaylı vergiler ve konusu gelir ve servet olan doğrudan vergiler olarak sınıflandırılmaktadır. Vergilerin, dolaylı ve doğrudan olarak sınıflandırılmasında verginin konusu dışında üç farklı kriter bulunmaktadır. Bunlar, yansıma, ödeme gücü ve belirlilik kriterleridir. Bir vergi yansıtılabiliyorsa, bireylerin ödeme gücü dikkate alınmıyorsa ve vergiye tabi tutulan kişiler önceden belirlenemiyor ise bu tür vergiler dolaylı vergilerdir. Vergi yansıtılamıyor, bireylerin ödeme gücü dikkate alınıyor ve vergiye tabi tutulan kişiler önceden belirleniyor ise bu tür vergiler doğrudan vergilerdir. Dolaylı vergilerde, çoğu zaman kanunen vergiyi ödemesi gereken kişi ile vergiyi asıl ödeyen kişi birbirinden farklıdır. Ayrıca, dolaylı vergilerde bireylerin ödeme gücünün dikkate alınmaması adalet kavramına zarar vermektedir. Doğrudan vergilerde ise bireylerin ödeme gücüne göre artan oranlı vergi uygulamaları daha adaletli olmaktadır (Noyan ve Avşarlıgil 2017:51-52).

Dolaylı vergiler, harcamalar üzerinden alınan, mal ve hizmetlerin içerisine yedirilen vergiler olduğu için dolaylı vergilere ağırlık verildiği zaman vergi yükü daha çok gelir seviyesi düşük kesimler üzerine bindiriliyor. Bu durumda, gelir dağılımını olumsuz etkiliyor. Oysa, doğrudan vergilere (gelir, kazanç, faiz, stopaj vergisi) ağırlık verildiği zaman vergi daha çok gelir seviyesi düşük kesimlerden, gelir seviyesi yüksek kesimlere aktarılmış oluyor ve bu durumda gelir dağılımını olumlu

etkiliyor. Gelirin adil dağılımının sağlanabilmesi için doğrudan vergiler etkin toplanmalı ve vergi denetimi iyi yapılmalıdır.

Maliye politikası hem transfer geliri hem de doğrudan vergi gelirleri üzerinde etkilidir. Bu etkisini ise brüt gelirden net gelire geçişi belirlemek suretiyle gerçekleştirmektedir. Böylelikle devlet, farklı gelir düzeylerine sahip kesimleri farklı seviyelerde vergiye tabi tutarak ya da farklı kesimlere farklı düzeylerde transfer geliri akışı sağlayarak geliri yeniden dağıtmaktadır. Kısaca, maliye politikasının, adil gelir dağılımının sağlanmasına yönelik ilk aracı vergilerde bir farklılık oluşturmaktır. Bu farklılık ise artan oranlı vergileme sistemi ile gerçekleştirilebilir. Maliye politikasının, adil gelir dağılımının sağlanmasına yönelik ikinci aracı ise serbest piyasa ekonomisi tarafından gerçekleştirilen gelir dağılımının düzeltilmesi mecburiyeti ile ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, yüksek gelirli kesimler yüksek oranlı vergilere tabi tutulmakta ve düşük gelirli kesimler lehine gelirin yeniden dağılımı gerçekleştirilmektedir (Aksu 1993: 52-53).

Yüksek gelir elde eden kesimlerden alınan vergiler, kamu harcamaları ile düşük gelirli kesimlere mal, hizmet veya para şeklinde transfer edilirse gelir dağılımı eşitliği sağlanabilir. Ayrıca, transferler ve kamu harcamaları düşük gelirli ya da istihdamı sağlanamamış kesimlere gelir sağlıyor ise bu durumda gelirin adil dağılımını olumlu yönde etkileyecektir. Bölgeler arasında gelirin adil dağılımının sağlanması yatırım harcamalarının işsizlik oranlarının yüksek ve üretim konusunda durgun bölgelere kaydırılması ile gerçekleştirilebilir. Herhangi bir mal ve hizmet karşılığı olmadan yapılan harcamalara transfer giderleri denilmektedir. Emekli, dul, yetim, sakatlık, işsizlik sigortası ve sosyal sigorta ödemeleri gibi transfer harcamaları gelir dağılımı eşitsizliğinin azalmasına neden olabilecek araçlardır (Tuncer 1970: 59-61).

1.3.6. Enflasyon

Sağlıksız ve istikrarsız bir ekonominin göstergesi olan enflasyon, eşitsiz gelir dağılımına neden olan temel unsurlardandır. Fiyatlar genel seviyesinin sürekli yükselmesi olarak tanımlanan enflasyon, bireylerin satın alma gücünü düşürmekte ve gelir dağılımı üzerinde olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Özellikle düşük ve sabit gelirli kesimler, enflasyon karşısında net gelir kayıplarına uğramakta ve milli gelir

artışlarından yeterince pay alamayan bu kesimlerin durumları daha da kötüleşmektedir (Öztürk 2016: 277).

Enflasyon, gelir dağılımı üzerinde doğrusal olmayan bir etkiye sahiptir. Yani, yüksek oranlı enflasyon, gelir dağılımı eşitsizliğini daha da arttırmakta iken enflasyon oranının düşürülmesi gelir dağılımı üzerinde doğrudan olumlu bir etkiye neden olmamaktadır. Diğer taraftan, enflasyon gelir dağılımını tıpkı artan oranlı vergi gibi etkilemektedir. Yani, yüksek gelir elde eden kesimler enflasyon karşısında kendilerini koruyacak olanaklara sahipken düşük ve sabit gelirli kesimlerin durumları enflasyon karşısında daha da kötüleşmektedir (Altınışık ve Peker 2008: 106).

1.4. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri

Gelirin adil dağılıp dağılmadığına karar verebilmek, zaman içerisinde meydana gelen gelir eşitsizliğinin hangi yönde değiştiğini saptamak, eşitsizliğin nedenlerini ortaya koymak ve eşitsizliği azaltmak amacıyla uygulanacak olan ekonomi politikalarını belirleyebilmek için gelir dağılımının ölçülmesi gerekmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğini belirleyebilmek amacıyla çeşitli ölçütler geliştirilmiştir. Bu ölçütler, objektif, normatif ve statik ölçütler olmak üzere genel olarak üç gruba ayrılabilir.

Objektif ölçüm yöntemi, gelirlerin birbirlerinden ya da ortalama gelirden farklarının ölçümünde kullanılmakta ve istatistiksel olarak eşitsizlik derecesini belirlemektedir. Normatif ölçüm yöntemlerinde ise gelir dağılımı oranlarının yanı sıra sosyal refah anlayışı doğrultusunda fayda fonksiyonu da dikkate alınmaktadır. Üçüncü gruptaki statik ölçüm yöntemi ile gelir dağılımı grafiksel olarak gösterilebilir (Aktan ve Vural 2002a).

1.4.1. Objektif Ölçütler

Gelir dağılımı eşitsizliğinin tespit edilmesi amacıyla kullanılan objektif ölçütler; değişim aralığı, aralık ölçütü, göreceli ortalama mutlak sapma, varyans, standart sapma, logaritmik varyans, değişim katsayısı ve yüzde paylar analizidir.

Aşağıda açıklanacak objektif ölçütleri yorumlayabilmek için Tablo 1’de verilen örnek kullanılacaktır.

Tablo 1. Gelir Dağılımları

Kişiler	1. dağılım	2. dağılım	3. dağılım
A	40	50	12
B	45	58	16
C	50	67	18
D	60	80	22
E	65	105	25
F	75	115	27
G	85	148	48
Ortalama	60	89	24
Toplam	420	623	168

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’de verilen örnekte 7 farklı bireyin bulunduğu topluluk için 3 farklı gelir dağılım örneği verilmiştir. Birinci dağılımdaki bireylerin gelirleri toplamı 420, ikinci dağılımdaki bireylerin gelirleri toplamı 623 ve üçüncü dağılımdaki bireylerin gelirleri toplamı ise 168’dir. Dağılımlara ait ortalama gelirler ise sırasıyla 60, 89 ve 24 birimdir.

1.4.1.1. Değişim Aralığı

Değişim aralığı ölçütü, bir gelir dağılımı serisinin iki uç değerini dikkate almakta yani maksimum gelir ile minimum gelir arasındaki farkı ifade etmektedir. Gelir dağılımı ile ilgili çok genel hatlarıyla bir fikir veren bu ölçüt iki uç değer arasında kalan diğer terimlerin zaman içerisindeki seyrini göz ardı etmektedir (Öztürk ve Göktolga, 2010: 6).

Tablo 1’deki örnekten yararlanarak elde edilen değişim aralığı ölçütü değerleri Tablo 2’de verilmiştir

Tablo 2. Değişim Aralığı

1. Dağılım	85-40=45
2. Dağılım	148-50=98
3. Dağılım	48-12=36

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2’ye göre, birinci dağılımdaki gelirler 40 ile 85, ikinci dağılımda 50 ile 148 ve üçüncü dağılımda ise 12 ile 48 arasındadır. Bu üç dağılımın değişim aralığı

ölçütleri sırasıyla 45, 98 ve 36'dır. Bu değerlere göre, üçüncü dağılım (48-12=36) diğer iki dağılıma göre daha adildir. Diğer iki dağılım içerisinde ise birinci dağılım, ikinci dağılıma göre daha adildir.

1.4.1.2. Aralık Ölçütü

Eşitsizlik ölçütlerinin en ilkeli olan bu ölçüt, gelir dağılımının iki uç değerleri olan maksimum gelir ile minimum geliri kıyaslamaktadır. Aralık ölçütü, bu iki uç gelirler arasındaki farkın ortalama gelire oranıdır (Kubar 2011: 231). Bu ölçüt, iki uç değer arasında ortaya çıkan dağılımı göz ardı etmesinden dolayı eleştirilmektedir (DPT 2001: 5). Bu ölçüt, farklı dağılımlar için pozitif değerler almaktadır ve değer sıfıra yaklaştıkça gelirin daha adil dağıldığını göstermektedir.

Tablo 1'deki örnekten yararlanarak elde edilen aralık ölçütü değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Aralık Ölçütü

1. Dağılım	$\frac{(85 - 40)}{60} = 0,75$
2. Dağılım	$\frac{(148 - 50)}{89} = 1,10$
3. Dağılım	$\frac{(48 - 12)}{24} = 1,50$

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Aralık ölçütüne göre, dağılımların değerleri sırasıyla 0,75, 1,10 ve 1,50'dir. Bu değerlere göre, en düşük aralık ölçütü değerini alan birinci dağılım diğer iki dağılıma göre daha adildir. Diğer iki dağılım içerisinde ikinci dağılım, üçüncü dağılıma göre daha adildir.

1.4.1.3. Görelî Ortalama Mutlak Sapma

Gelir dağılımındaki tüm gelir seviyeleri ortalama gelir seviyesi ile kıyaslanmaktadır. Her bir gelir seviyesi ile ortalama gelir seviyesi arasındaki farkların mutlak değerlerinin toplamının, toplam gelire oranlanması ile görelî ortalama mutlak sapma bulunur. Bu ölçüt, aralık ölçütünden farklı olarak tüm dağılım hakkında bilgi vermekte fakat ortalama gelirin aynı tarafında bulunan iki kişi açısından bakıldığında yoksul olan bir kişiden zengin bir kişiye yapılan gelir transferlerine karşı duyarsızdır (Aktan ve Vural 2002a). Bu ölçüt, farklı dağılımlar

için pozitif değerler almaktadır ve değer sıfıra yaklaştıkça gelirin daha adil dağıtıldığını göstermektedir.

Tablo 1’deki örnekten yararlanarak elde edilen görelî ortalama mutlak sapma ölçütü değerleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Görelî Ortalama Mutlak Sapma

1. Dağılım	$\frac{ 40-60 + 45-60 + 50-60 + 60-60 + 65-60 + 75-60 + 85-60 }{420}=0,21$
2. Dağılım	$\frac{ 50-89 + 58-89 + 67-89 + 80-89 + 105-89 + 115-89 + 148-89 }{623}=0,32$
3. Dağılım	$\frac{ 12-24 + 16-24 + 18-24 + 22-24 + 25-24 + 27-24 + 48-24 }{168}=0,33$

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Görelî ortalama mutlak sapma ölçütüne göre, dağılımların değerleri sırasıyla 0,21, 0,32 ve 0,33’tür. Bu değerlere göre, en adil dağılım birinci dağılımdır. Diğer iki dağılım içerisinde ikinci dağılım daha adildir fakat ikinci ve üçüncü dağılım arasında çok fark olmadığı da görülmektedir.

1.4.1.4. Varyans

Gelir dağılımında, gözlemlerin ortalamaya olan uzaklıklarını bir başka ifade ile gelir dağılımının sayı eksenî üzerinde ne kadar toplu ya da dağınık halde bulunduğunu belirtmek için varyansın faydalanılmaktadır. Varyans, her bir gelir seviyesinin ortalamadan farklarının karelerinin toplanıp daha sonra bu toplamın kişi sayısına oranlanması ile bulunmaktadır. Gelir bölüşümlerinin kıyaslanmasında varyansın yararlanılmakta fakat gelir eşitsizliği ölçütlerinde gerekli olan ölçekten bağımsız olma ilkesini sağlayamamaktadır. Bu ölçüt, gelir aktarımlarının eşitsizlikler üzerindeki etkisini kapsamaktadır (Yücel 2011: 11). Bu ölçüt, farklı dağılımlar için pozitif değerler almaktadır ve değer sıfıra yaklaştıkça gelirin daha adil dağıtıldığını göstermektedir.

Tablo 1’deki örnekten yararlanarak elde edilen varyans ölçütü değerleri Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Varyans

1. Dağılım	$\frac{(40 - 60)^2 + (45 - 60)^2 + (50 - 60)^2 + (60 - 60)^2 + (65 - 60)^2 + (75 - 60)^2 + (85 - 60)^2}{7}$ $= 228,57$
2. Dağılım	$\frac{(50 - 89)^2 + (58 - 89)^2 + (67 - 89)^2 + (80 - 89)^2 + (105 - 89)^2 + (115 - 89)^2 + (148 - 89)^2}{7}$ $= 1065,7$
3. Dağılım	$\frac{(12 - 24)^2 + (16 - 24)^2 + (18 - 24)^2 + (22 - 24)^2 + (25 - 24)^2 + (27 - 24)^2 + (48 - 24)^2}{7}$ $= 118,57$

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Varyans ölçütüne göre, dağılımların değerleri sırasıyla 228,57, 1065,7 ve 118,57'dir. Bu değerlere göre, en adil dağılımın üçüncü dağılım olduğu görülmektedir. En eşitsiz dağılım ise ikinci dağılımdır.

1.4.1.5. Standart Sapma

Standart sapma hesaplanırken, her bir terim ile aritmetik ortalama arasındaki fark bulunur ve bu farkların karelerinin ortalaması alınmak suretiyle standart sapma elde edilmiş olur. İstatistiksel analizlerde en sık kullanılan dağılım ölçütüdür. Maksimum gelire sahip olan gruplardan minimum gelirli gruplara gelir aktarımı gerçekleştiğinde büyük değerdeki sapma azalmakta, küçük değerdeki sapma ise artmaktadır. Standart sapmanın sıfır değerini alması ise tüm gelirler birbirine denk olduğunda gerçekleşmektedir (Öztürk 2009: 49). Varyansın, karekökünün alınması ile de standart sapma bulunabilmektedir. Bu ölçüt, farklı dağılımlar için pozitif değerler almaktadır ve değer sıfıra yaklaştıkça gelirin daha adil dağıtıldığını göstermektedir.

Tablo 1'deki örnekten yararlanarak elde edilen standart sapma ölçütü değerleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Standart Sapma

1. Dağılım	$\sqrt{228,57}=15,12$
2. Dağılım	$\sqrt{1065,7}=32,65$
3. Dağılım	$\sqrt{118,57}=10,89$

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Standart sapma ölçütüne göre, dağılımların değerleri sırasıyla 15,12, 32,65 ve 10,89'dur. Bu değerlere göre, en adil dağılımın üçüncü dağılım olduğu görülmektedir. Üçüncü dağılımı sırasıyla birinci dağılım ve ikinci dağılım izlemektedir. Birinci dağılım dikkate alındığında gelir seviyelerinin ortalama gelir seviyesinden 15.12'lik bir standart sapma ile dağıldığı görülmektedir. İkinci dağılımda ise gelir seviyeleri ortalama gelir seviyesinden 32.65'lik bir standart sapma ile dağılmakta, üçüncü dağılımda ise 10.92'lik bir standart sapma ile dağılmaktadır.

1.4.1.6. Logaritmik Varyans

Düşük gelire sahip olanların gelir aktarımlarına, yüksek gelire sahip olanlara göre daha çok ağırlık verilmesi istendiğinde gelir seviyelerinin logaritmasının alınması gerekmektedir. Çünkü, gelir seviyeleri arttıkça, gelir seviyeleri arasındaki farklarda azalmalar görülmektedir. Gelir dağılımının tespit edilmesinde kullanılan logaritmik varyans genellikle geometrik ortalamadan farkların karesi alınarak hesaplanmaktadır. Fakat, gelir dağılımı ile ilgili yapılan birden çok araştırmada gelir seviyelerinin logaritması ile aritmetik ortalamanın logaritması arasındaki farklar tespit edilerek, çalışmalarda bu farkların dikkate alındığı görülmektedir. Logaritmik bir ölçünün kullanılması düşük gelirlerin görece daha çok önemli olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Öztürk ve Göktolga, 2010: 7). Bu ölçüt, farklı dağılımlar için negatif değerler almaktadır ve değer büyük olması yani sıfıra yakın olması durumunda gelir adil dağıtılmıştır.

Tablo 1'deki örnekten yararlanarak elde edilen logaritmik varyans ölçütü değerleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Logaritmik Varyans

1. Dağılım	$[\ln(40) + \ln(45) + \ln(50) + \ln(60) + \ln(65) + \ln(75) + \ln(85) - 7 \times \ln(60)] = -0,22$
2. Dağılım	$[\ln(50) + \ln(58) + \ln(67) + \ln(80) + \ln(105) + \ln(115) + \ln(148) - 7 \times \ln(89)] = -0,47$
3. Dağılım	$[\ln(12) + \ln(16) + \ln(18) + \ln(22) + \ln(25) + \ln(27) + \ln(48) - 7 \times \ln(24)] = -0,62$

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Logaritmik varyans ölçütüne göre, dağılımların değerleri sırasıyla -0,22, -0,47 ve -0,62'dir. Bu değerlere göre, en adil dağılımın birinci dağılım olduğu görülmektedir. Diğer, iki dağılım içerisinde ise ikinci dağılım, üçüncü dağılıma göre daha adildir.

Bir miktar gelirin düşük gelire sahip olan bir bireyin gelirine eklenmesi logaritmik varyantsa, aynı miktardaki gelirin yüksek gelire sahip olan bir bireyin gelirinden çıkarılması durumundan daha fazla bir düşüşe neden olmaktadır. Bu ölçüt, düşük gelire sahip olanlara daha çok önem vermekte ve değişim katsayısı gibi ortalama gelir farklılıklarından etkilenmemektedir. Dolayısıyla bu durum gelir dağılımı mukayeselerinde sorun oluşturmamaktadır. Aynı zamanda bu ölçüt, ortalama gelirin altındaki ve üstündeki farkları tamamen gösterdiği için serinin bütününe dikkate almaktadır (DPT 2001: 6).

Bu ölçütün diğer ölçme yöntemlerinden bağımsız olmasından dolayı dönemsel ve uluslararası karşılaştırmalarda kullanılabilir (Aktan ve Vural 2002a).

1.4.1.7. Değişim Katsayısı

Değişim katsayısı, standart sapmanın aritmetik ortalamaya bölünmesi ile elde edilen sonucun 100 ile çarpılması sonucu bulunmaktadır. Böylece, aritmetik ortalama içerisindeki standart sapmanın oranı bulunmaktadır. Her koşulda sıfırdan büyük değer alan bu katsayının sıfıra eşit olması durumunda tüm gelirler birbirine eşit olacaktır (Işığışık 1993: 215). Bu ölçüt, farklı dağılımlar için pozitif değerler almaktadır ve değer sıfıra yaklaştıkça gelirin daha adil dağıldığını göstermektedir.

Tablo 1'deki örnekten yararlanarak elde edilen değişim katsayısı ölçütü değerleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Değişim Katsayısı

1. Dağılım	$\left(\frac{15,12}{60}\right) \times 100 = 25,20$
2. Dağılım	$\left(\frac{32,65}{89}\right) \times 100 = 36,68$
3. Dağılım	$\left(\frac{10,89}{24}\right) \times 100 = 45,38$

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Değişim katsayısı ölçütüne göre, dağılımların değerleri sırasıyla 25,20, 36,68 ve 45,38'dir. Bu değerlere göre, en adil dağılımın birinci dağılım olduğu görülmektedir. Diğer, iki dağılım içerisinde ise ikinci dağılım, üçüncü dağılıma göre daha adildir. Birinci dağılımda, 40-45-50-60-65-75-85 şeklinde dağılım gösteren gelir seviyeleri ortalamaya göre %25,20'lik bir değişim göstermekte, ikinci dağılımda, 50-58-67-80-105-115-148 şeklinde dağılım gösteren gelir seviyeleri ortalamaya göre %36,68'lik bir değişim göstermekte iken üçüncü dağılımda ise 12-16-18-22-25-27-48 şeklinde dağılım gösteren gelir seviyeleri ortalamaya göre %45,48'lik bir değişim göstermektedir.

Bu ölçüt, her bir düzeyde bulunan gelirler arasındaki gelir aktarımlarına karşı hassas olmasının yanı sıra, ortalama gelir seviyesinden bağımsız olması varyans ile arasındaki farkı göstermektedir. Bu ölçütün eksikliği ise gelirler arasındaki farklar çok büyük olduğu zaman transfer etkisini ölçememesidir (Aktan ve Vural 2002a).

1.4.1.8. Yüzde Paylar Analizi

Yüzde paylar analizi, eşitsizlik ölçütleri içerisinde en açık olanı ve aynı zamanda da bireysel gelir dağılımının belirlenmesinde en sık kullanılan yöntemdir. Bu yöntemde haneler; %1'lik 100, %5'lik 20, %10'luk 10 ve %20'lik 5 gruba ayrılmakta ve toplam gelirden her grubun payına düşen gelirler kıyaslanmaktadır. Yüzde payların hesaplanabilmesi için, haneler toplam harcanabilir gelirlerine göre en düşük gelire sahip olan gruptan en yükseğe doğru sıralanmakta ve analizi yapılacak yüzde paylar kadar haneler gruplara ayrılmaktadır. Daha sonra, her gruba düşen harcanabilir gelir, toplam harcanabilir gelire oranlandığında hanelerin gelirine ilişkin yüzde payları ortaya çıkmaktadır (Kubar 2011: 233).

Örneğin, haneler %5'lik 20 gruba ayrılmış ve bu 20 grup toplam gelirden aldıkları paya göre küçükten büyüğe göre sıralanmış olsun. Böylece, en yüksek paya sahip %5'lik grup ile en düşük paya sahip %5'lik grup arasındaki gelir farkları oranı bulunabilmekte ve bu oran, en yüksek gelire sahip %5'lik grubun, en düşük gelire sahip %5'lik gruba göre toplam gelirden aldığı payın kaç kat daha fazla olduğunu göstermektedir. Böylelikle, gelir dağılımı eşitsizliğinde zaman içerisinde meydana gelen değişiklikler izlenebilmektedir. Ayrıca, bu oranın yüksek çıkması gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığını, düşük çıkması ise azaldığını göstermektedir.

Yüzde paylar analizine göre gelirin eşit dağılımının sağlanabilmesi için her bir grubun toplam nüfustan aldığı pay ile gelirden aldığı pay birbirine eşit olmalıdır. Özellikle, ülkeler arasında yapılacak olan gelir dağılımı karşılaştırmalarında gelir sahibi olanlar gelir seviyelerine göre yaygın olarak %20'lik 5 eşit gruba ayrılmakta ve toplam gelirden her grubun aldığı pay kıyaslanarak incelenebilmektedir (Öztürk 2009: 51).

1.4.1.9. Gelir Transferlerinin Objektif Eşitsizlik Ölçütleri Üzerindeki Etkileri

Tablo 9'da gelir transferlerinin objektif eşitsizlik ölçütleri (yüzde paylar analizi hariç) üzerindeki etkisi Tablo 1'deki birinci dağılım dikkate alınarak gösterilmektedir.

Tablo 9. Gelir Transferlerinin Objektif Eşitsizlik Ölçütleri Üzerindeki Etkileri

Kişiler	1. Dağılım	1.Gelir Transferi	2.Gelir Transferi	3.Gelir Transferi	4.Gelir Transferi
A	40	40	40	45	35
B	45	45	45	45	45
C	50	55	50	50	55
D	60	60	60	60	60
E	65	65	70	65	65
F	75	70	75	75	75
G	85	85	80	80	85
Ortalama	60	60	60	60	60
Toplam	420	420	420	420	420
Değişim Aralığı	45	45	40	35	50
Aralık Ölçütü	0,75	0,75	0,67	0,58	0,83
Görelî Ortalama Mutlak Sapma	0,21	0,19	0,21	0,19	0,21
Varyans	228,57	200,00	207,14	171,43	250,00
Standart Sapma	15,12	14,14	14,39	13,09	15,81
Logaritmik Varyans	-0,22	-0,20	-0,21	-0,17	-0,26
Değişim Katsayısı	25,20	23,57	23,99	21,82	26,35

Kaynak: Tablo çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 9'dan görüleceği üzere, birinci gelir transferi, ortalamanın farklı tarafında bulunan iki kişi (C ve F) arasında gerçekleşen gelir transferini, ikinci gelir transferi, ortalamanın aynı tarafında bulunan (E ve G) ve uç değerlerden biri olan zengin bir kişiden yoksul bir kişiye yapılan gelir transferini, üçüncü gelir transferi, dağılımın iki uç değerleri (A ve G) arasında gerçekleşen gelir transferini ve dördüncü gelir transferi ise ortalamanın aynı tarafında bulunan (A ve C) ve uç değerlerden biri olan yoksul bir kişiden zengin bir kişiye yapılan gelir transferini ifade etmektedir. Gelir transferlerinin, eşitsizlik ölçütleri üzerindeki etkileri aşağıda yorumlanmıştır.

Değişim aralığı ölçütü, dağılımın uç değerlerinden birinde ya da iki uç değerleri arasında gerçekleşen gelir transferlerine karşı duyarlıdır. Dağılımın iki uç değerleri olan zengin bir kişiden yoksul bir kişiye gelir transferi yapıldığı zaman eşitsizlik, diğer gelir transferlerine kıyasla azalmaktadır. Ortalamanın aynı tarafında bulunan ve dağılımın uç değerlerinden biri olan yoksul bir kişiden zengin bir kişiye gelir transferi yapıldığı zaman ise eşitsizlik, diğer gelir transferlerine oranla daha da artmaktadır.

Aralık ölçütü, tıpkı değişim aralığı ölçütü gibi dağılımın uç değerlerinden birinde ya da iki uç değerleri arasında gerçekleşen gelir transferlerine karşı

duyarlıdır. Dağılımın iki uç değerleri olan zengin bir kişiden yoksul bir kişiye gelir transferi yapıldığı zaman eşitsizlik, diğer gelir transferlerine kıyasla azalmaktadır. Ortalamanın aynı tarafında bulunan ve dağılımın uç değerlerinden biri olan yoksul bir kişiden zengin bir kişiye gelir transferi yapıldığı zaman ise eşitsizlik, diğer gelir transferlerine oranla daha da artmaktadır.

Görelî ortalama mutlak sapma, ortalamanın aynı tarafında bulunan yüksek gelirli bir kişiden düşük gelirli bir kişiye ya da düşük gelirli bir kişiden yüksek gelirli bir kişiye yapılan gelir transferlerine duyarsızdır. Fakat, ortalamanın farklı tarafında bulunan iki kişi arasında ve dağılımın iki uç değerleri arasında gerçekleşen gelir transferlerine karşı duyarlıdır ve bu iki durumda görelî ortalama mutlak sapma değeri birbirine eşit olup eşitsizlik ise diğer gelir transferlerine kıyasla daha da azalmaktadır.

Varyans, gelir transferlerine karşı duyarlıdır. Ortalamanın aynı tarafında bulunan iki kişi arasında gelir transferi gerçekleştiği zaman ortaya çıkan eşitsizliğin, ortalamanın farklı tarafında gerçekleşen ve dağılımın iki uç değerleri arasında yapılan gelir transferleri sonucu ortaya çıkan eşitsizlikten daha fazla olduğu görülmektedir.

Standart sapma, gelir transferlerine karşı duyarlıdır. Dağılımın iki uç değerleri olan zengin bir kişiden yoksul bir kişiye gelir transferi yapıldığı zaman eşitsizlik, diğer gelir transferlerine kıyasla azalmaktadır. Ortalamanın aynı tarafında bulunan ve dağılımın uç değerlerinden biri olan yoksul bir kişiden zengin bir kişiye gelir transferi yapıldığı zaman ise eşitsizlik, diğer gelir transferlerine oranla daha da artmaktadır.

Logaritmik varyans, gelir transferlerine karşı duyarlıdır. Dağılımın iki uç değerleri olan zengin bir kişiden yoksul bir kişiye gelir transferi yapıldığı zaman eşitsizlik, diğer gelir transferlerine kıyasla azalmaktadır. Ortalamanın aynı tarafında bulunan ve dağılımın uç değerlerinden biri olan yoksul bir kişiden zengin bir kişiye gelir transferi yapıldığı zaman ise eşitsizlik, diğer gelir transferlerine oranla daha da artmaktadır.

Değişim katsayısı da varyans, standart sapma ve logaritmik varyans gibi gelir transferlerine duyarlıdır. Dağılımın iki uç değerleri olan zengin bir kişiden yoksul bir

kişiyeye gelir transferi yapıldığı zaman eşitsizlik, diğer gelir transferlerine kıyasla azalmaktadır. Ortalamanın aynı tarafında bulunan ve dağılımın uç değerlerinden biri olan yoksul bir kişiden zengin bir kişiyeye gelir transferi yapıldığı zaman ise eşitsizlik, diğer gelir transferlerine oranla daha da artmaktadır.

Yüzde paylar analizi ile diğer objektif eşitsizlik ölçütleri arasındaki fark, yüzde paylar analizinde haneler %1’lik 100, %5’lik 20, %10’luk 10 ve %20’lik 5 gruba ayrılmaktadır. Daha sonra, bu gruplar toplam gelirden aldıkları paya göre küçükten büyüğe sıralanmaktadır. Dolayısıyla, gruplar arasında meydana gelebilecek gelir transferleri gelir dağılımı eşitsizliğini etkileyecektir. Örneğin, en yüksek paya sahip gruptan, en düşük paya sahip gruba bir gelir transferi olduğunda gelir dağılımı eşitsizliği azalacaktır. Bu durumda, yüzde paylar analizinin gruplar arasındaki gelir transferlerine karşı duyarlı olduğunu söylemek mümkündür.

Ölçütler içerisinde, gelir transferlerine en az duyarlı ölçütler, değişim aralığı ve aralık ölçütüdür. Çünkü, bu iki ölçüt uç noktalar değişmediği sürece gelir transferlerine duyarsızdır. Varyans ölçütü ve yüzde paylar analizi, gelir transferlerine karşı duyarlılığı en fazla olan ölçüttür. Diğer ölçütler ise aralarında çok az bir fark bulunmakla birlikte hepsi gelir transferlerine karşı duyarlıdır.

1.4.2. Statik Eşitsizlik Ölçütleri

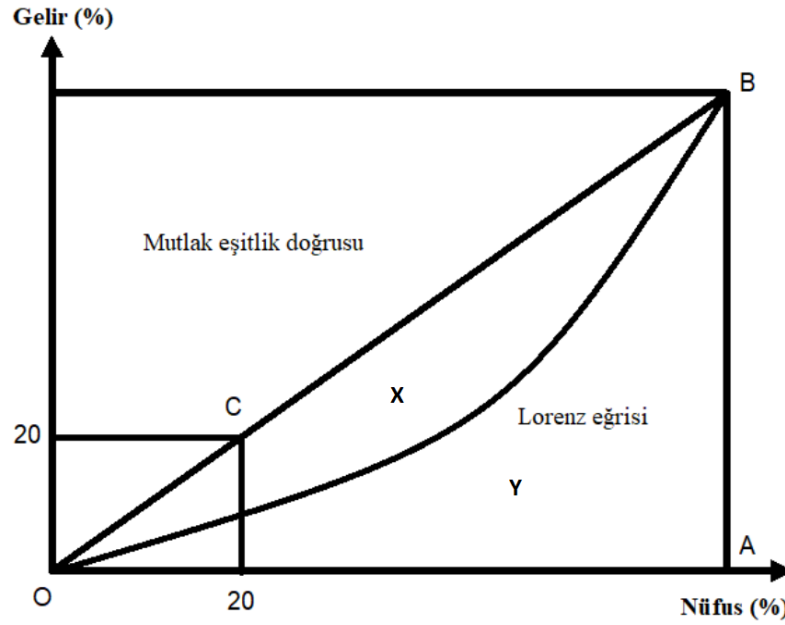
Gelir dağılımı çalışmalarında yaygın olarak kullanılan Lorenz eğrisi ve Lorenz eğrisi kullanılarak oluşturulan Kuznets eğrisi, gelir dağılımındaki eşitsizliğin grafiksel olarak gösterimin de kullanılan yöntemlerdir. Ayrıca, Lorenz eğrisi kullanılarak geliştirilen Gini katsayısı da bu başlık altında değerlendirilecektir.

1.4.2.1. Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi, Amerikalı istatistikçi Max Otto Lorenz (1876-1952) tarafından 1905 yılında geliştirilmiştir (Ünsal 2005: 600). Lorenz eğrisi belirli bir dönem içerisinde ekonomide meydana gelen toplam reel gelirin yüzde olarak bireysel dağılımını grafik yardımıyla göstermektedir. Bir başka ifade ile gelir elde edenler en küçükten en büyüğe doğru kümülatif bir şekilde sıralanmakta ve kümülatif gelir elde edenler ile kümülatif gelir yüzdesi arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır (Kakwani 1980: 30).

Gelir dağılımındaki eşitsizliğin grafik yoluyla gösterilmesinde kullanılan ölçülerden biri olan bu grafik, haneler-nüfusun yüzde kaçının gelirin yüzde kaçını aldığını göstermektedir. Bu doğrultuda nüfus yaygın olarak %20'lik beş eşit parçaya bölünmekte ve %20'lik bu gruplar en fakirden en zengine doğru sıralanmaktadır. Sonrasında ise her bir grubun gelirden aldığı paylar hesaplanmaktadır (Ünsal 2005: 600).

Şekil 2'de Lorenz eğrisi gösterilmektedir. Şekle göre, yatay eksen nüfusun kümülatif yüzde payları, dikey eksen ise bu nüfusa karşılık gelen gelirin kümülatif yüzde payları yer almaktadır (Campano ve Salvatore 2006: 63).

Şekil 2. Lorenz Eğrisi

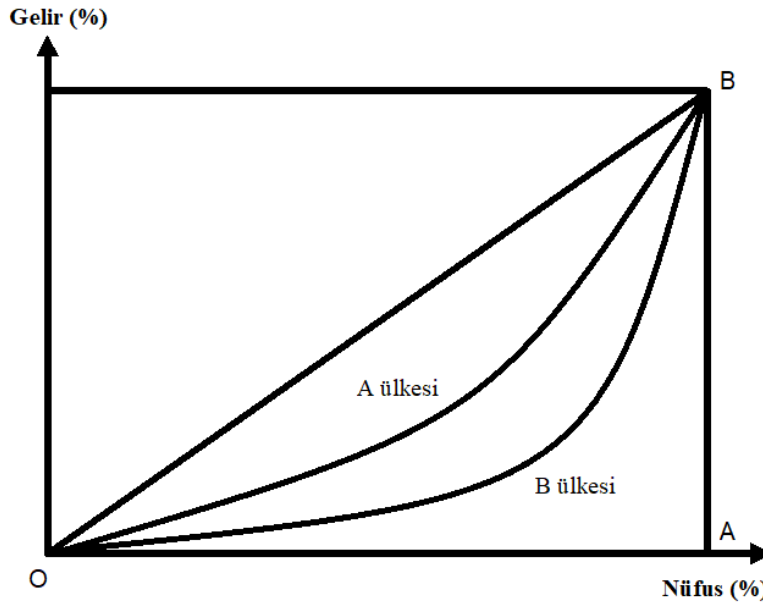
Kaynak: Peçe vd., 2016: 137

Orijin ile 45°'lik açı yapan doğru (OB doğrusu) eş bölüşüm diğer bir ifade ile mutlak eşitlik doğrusudur. Bu doğru üzerinde bulunan bütün noktalarda, belirli bir nüfus yüzdesi ile bu nüfusa karşılık gelen gelir yüzdesi birbirine eşittir. Örneğin, C noktasında nüfusun %20'lik kısmı gelirinde %20'sini almaktadır. Şayet bir ülkede eşitsiz bir gelir dağılımı var ise mutlak eşitlik doğrusu yanında fiili dağılımı gösteren bir başka eğri çizilir. Fiili gelir dağılımını gösteren bu eğriye Lorenz eğrisi denilmektedir (Dinler, 2011: 304). Lorenz eğrisi, gelir dağılımındaki eşitsizliği gösteren OAB doğrusu ile mutlak eşitlik doğrusu arasında yer almaktadır. Eğer

Lorenz eğrisinin bulunduğu konum mutlak eşitlik doğrusuna yakın ise gelir dağılımı eşitsizliği az eğer Lorenz eğrisi mutlak eşitlik eğrisinden uzakta yani OAB doğrusuna daha yakın ise gelir dağılımı eşitsizliği fazladır (Aktan ve Vural 2002a).

Bütün ülkeler, o ülke içerisinde yaratılan milli gelirin ülkedeki bütün bireylere eşit olarak dağıtıldığını gösteren mutlak eşitlik doğrusuna sahip olmayı hedeflemektedirler. Ancak, dünyadaki hiçbir ülkede milli gelir eşit olarak dağılmamakta ve kişisel gelir dağılımındaki eşitliği ifade eden mutlak eşitlik doğrusundan uzakta kalmaktadırlar. Lorenz eğrisinin bulunduğu konuma bakılarak bir ülkedeki gelir dağılımı eşitsizliği hakkında bilgi edinilebilir.

Farklı ülkelerde var olan gelir dağılımı eşitsizliğini ya da bir ülkede belirli zamanlarda meydana gelen gelir dağılımı eşitsizliğini mukayese etmek için Lorenz eğrilerinden yararlanılmaktadır. Şekil 3'te A ve B ülkelerindeki gelir dağılımını temsil eden Lorenz eğrileri görülmektedir. A ülkesindeki gelir dağılımını temsil eden Lorenz eğrisi, B ülkesindeki gelir dağılımını temsil eden Lorenz eğrisinin üzerinde yer aldığından yani, A ülkesine ait Lorenz eğrisi, B ülkesine ait Lorenz eğrisine göre mutlak eşitlik doğrusuna daha yakın olduğundan, A ülkesinde gelir B ülkesine göre daha adil paylaşılıyor demektir.

Şekil 3. Lorenz Eğrisi Karşılaştırması

Gelir dağılımı adaletsizliğinin görsel gösterimi olan Lorenz eğrileri birbirlerini kesmezler. Eğer kesişirlerse gelir dağılımı eşitsizliği ile ilgili olarak karşılaştırma yapmak mümkün olmaz. Buna karşın, Lorenz eğrisinin yatay eksene eşit olduğu durum ise bütün gelirin bir kişinin elinde bulunduğu tam gelir eşitsizliğini göstermektedir (Campano ve Salvatore 2006: 64).

1.4.2.2. Gini Katsayısı

Lorenz eğrileri, bir ülkede gelir dağılımında var olan eşitliğin ya da eşitsizliğin derecesi hakkında bilgi veren görsel bir yöntemdir. Gini katsayısı ise gelir dağılımındaki eşitsizliği ve eşitsizliğin derecesini ölçen bir oran bir katsayıdır (Campano ve Salvatore 2006: 64).

Corrado Gini (1884-1965) tarafından 1912 yılında Lorenz eğrisinden yararlanarak geliştirilen bu endeks, bir toplumda yaratılan gelirin o toplumdaki hane halkları arasında ne kadar adil dağıldığını ölçmekle birlikte ekonomik verileri özetlemek için de basit bir araç niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda toplumlar arasındaki gelir ve zenginliğin karşılaştırılmasını sağlamada da yardımcı olmaktadır (Farris 2010: 851). Gini katsayısı hem ülkelerarası karşılaştırmalarda hem de bir ülke içerisindeki gelir dağılımı eşitsizliğinin yıllar boyu değişimini izlemek için kullanılan bir veridir (Kubar 2011: 231).

Bu bağlamda Şekil 2’de gösterilen Lorenz eğrisinden yararlanılarak Gini katsayısı şu şekilde hesaplanmaktadır: Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan alanın (X), Lorez eğrisi ile OAB üçgeninin arasında kalan alana (X+Y) oranıdır (Dinler 2011: 304). 0 ile 1 arasında ondalıklı bir değer alan Gini katsayısının 0’a yaklaşması gelir dağılımı eşitsizliğinin azaldığını, 1’e yaklaşması ise gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığını göstermektedir. Bir toplumda gelir dağılımında tam bir eşitlik söz konusu ise Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusu ile çakışmakta ve X alanının değeri 0 olmaktadır. Bu durumda ise $X/(X+Y)$ oranı yani, Gini katsayısı 0 değerini almaktadır. Diğer taraftan, bütün gelire tek bir kişinin sahip olduğu tam eşitsizlik durumunda ise Lorenz eğrisi köşegenin altında ve üçgenin iki ayağından oluşmakta ve Y alanının değeri 0 olmaktadır. Böyle bir durumda ise $X/(X+Y)$ oranı yani, Gini katsayısı 1 değerini almaktadır (Campano ve Salvatore 2006: 65).

Gini katsayısına bakılarak gelir dağılımındaki eşitsizlik kolayca değerlendirilebilmektedir. Ancak, Gini katsayısına bağlı zamanlar arası eşitsizlik değerlendirmelerinde tedbirli olmak gerekmektedir. Çünkü bu katsayı ülkedeki nüfusun %20'lik kısımlarında zaman içerisinde oluşan değişiklikleri yansıtmamaktadır. Örneğin, bir ülkede gelir dağılımında iyileşmeler meydana gelmesine rağmen ülkenin en fakir %20'lik kısmının gelirden aldığı pay azalmış ise o ülkede gelir eşitsizliğinin azaldığını söylemek çok gerçekçi olmaz. Açıklanan bu durumun Gini katsayısına bağlı ülkelerarası karşılaştırmalar yapılırken de geçerli olduğunun hatırlanması gerekmektedir (Ünsal 2005: 602-603).

Gini katsayısı, gelir grupları arasındaki gelir transferlerinden etkilenmekte ve uç noktalardaki yani üst ve alt gelir seviyelerindeki yığılmaları dikkate almamaktadır. Bundan dolayı, yığılmaların alt gelir gruplarında yoğunlaştığı gelişmekte olan ülkeler ile yığılmaların orta gelir gruplarında yoğunlaştığı gelişmiş ülkelerin Gini katsayıları kıyaslanırken, sonuçlar dikkatle değerlendirilmelidir (Şerbetçi 2015: 105).

1.4.2.3. Kuznets Katsayısı ve Ters U Hipotezi

Simon Kuznets, toplam çıktının sektörler arasındaki yüzdelik dağılımıyla işgücünü yüzdelik dağılımına bağlı olarak ortaya çıkan sektörel dengesizlikleri kısaca gösteren bir gelir dağılımı ölçütü geliştirmiştir. Sektörel üretim ve işgücü arasındaki farklılıklara ait mutlak değerlerin her bir sektörün işgücü içerisindeki payı ile ağırlıklandırılarak toplamı aynı zamanda endüstrinin ortalama ürünleri arasındaki eşitsizliği ölçmek için de kullanılmaktadır (DPT 1994: 8, akt. Öztürk ve Göktoga 2010: 13).

Kuznets katsayısı tıpkı Gini katsayısı gibi bir Lorenz eğrisi ölçütü olup, gelirin sektörler arasındaki dağılımını incelemektedir. Bu katsayı, yalnızca iki sektörlü ekonomilerde uygulanmaktadır. 0 ile 1 arasında ondalıklı bir değere sahiptir. Uç noktalardan biri olan 0 değerini ulusal ortalama ile sektörel ortalamanın birbirine eşit olduğu durumda almakta ve diğer bir uç nokta olan 1 değerini ise toplam çıktının, tek bir sektör tarafından gerçekleştirildiği ve aynı zamanda bu sektörün istihdamdaki payının önemsiz derecede küçük olduğu durumda almaktadır. Ayrıca, bir ülkede hane halkı ya da bireysel gelirlerin belirlenmesinde zorluk yaşandığı

durumlarda fonksiyonel gelir dağılımının tespit edilmesinde kullanılmaktadır (Öztürk ve Göktolga 2010: 13).

Simon Kuznets göre, bir ülkede gelir dağılımı adaletsizliği ile ekonomik büyüme arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki ters U hipotezi ya da Kuznets yasası olarak ifade edilmekte ve gelir düzeyi ile gelir dağılımını gösteren eğri ise Kuznets eğrisi olarak adlandırılmaktadır. Bir ülkede gelir düzeyi arttıkça, gelir dağılımındaki eşitsizlikte önce artış meydana gelmekte daha sonra ise eşitsizlik azalmaktadır (Öztürk 2016: 261).

İki sektörlü ekonomilerde kullanılan bu model, sektörlerden biri olan geleneksel yani tarım sektörü ile başlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektöründe görülen gelir dağılımı, tarım dışı sektörde görülen gelir dağılımından çok daha fazla eşitlikçi bir yapıya sahiptir. Çünkü, tarım dışı sektörde verimlilik ve ücretler, tarım sektöründen daha yüksektir. Bu durumda da tarım dışı sektörde gelir dağılımı eşitsizliği daha fazla olmaktadır (Campano ve Salvatore 2006: 107-108).

Simon Kuznets'e göre, ekonomik büyümenin başlangıç aşamasında ekonomiye tarım sektörü hakimdir. Tarım sektöründe verimlilik düşüktür. Fakat, düşük verimlilik bu kesimde nispi olarak daha adil bir şekilde dağılmaktadır. Ekonomik kalkınmanın başlangıç aşamasında tarım sektörü çözülmeye ve tarımdan sanayi sektörüne doğru nüfusun yapısal dönüşümü başlar. Tarım sektörüne göre sanayi sektöründe daha fazla katma değer yaratılmaktadır. Sanayi sektöründe istihdam edilen nüfus verimlilik farkına bağlı olarak daha yüksek gelire sahip olacak ve gelir dağılımı eşitsizliği artacaktır. Tarımdan, sanayi sektörüne nüfusun yapısal dönüşümü devam ettiği ve tarım sektöründe nüfusun yoğunluğunun ağırlığı azalmadığı sürece, gelir dağılımı eşitsizliği artmaya devam edecektir. Fakat, tarım sektörünün ekonomideki ağırlığı azalmaya başlayıp buna karşın sanayi sektörünün büyümesi ve ekonomik kalkınma devam ettikçe sanayi sektöründe hem nüfus oranı hem de gelir payı artacaktır. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda öncelikle gelir dağılımı eşitsizliği artışı sonlandırılacak ve sanayi sektörü ekonomiye hakim duruma gelince toplumdaki gelir farklılıkları arasındaki makas daralacak ve gelir dağılımı eşitsizliği azalacaktır (Atan ve Tokathoğlu 2007: 27).

1.4.3. Normatif Eşitsizlik Ölçütleri

Normatif eşitsizlik ölçütleri başlığı altında Dalton Atkinson eşitsizlik ölçütüne ve Pareto katsayısına değinilecektir.

1.4.3.1. Dalton Atkinson Eşitsizlik Ölçütü

Farklı gelir dağılımlarını gösteren Lorenz eğrileri kesiştiğinde veya eşitsizlik ölçütleri farklı sıralamalara yol açtığında bu farklı gelir dağılımlarını doğru bir şekilde sıralamak için Dalton Atkinson eşitsizlik ölçütünden faydalanılmaktadır. Gini katsayısı ve Lorenz eğrisi gibi ölçütler gelir yelpazesinin farklı noktalarında gelir eşitsizliğine verilecek olan ağırlıklar konusunda açık olmayan yargılar içermektedir. Farklı gelir dağılımları, farklı eşitsizlik ölçütleri dikkate alınarak sıralandığında sonuç olarak meydana çarpık bir sıralama çıkabilmektedir. Böyle bir sonuç çıkmasının sebebi ise eşitsizliğe verilecek ağırlıkların ölçütten ölçüte değişmesidir. Verilen ağırlıklar değer yargılarına bağlı olduğundan bu ölçüt, bir sosyal refah fonksiyonu olduğunu kabul ederek farklı eşitsizlik ölçütlerini bu sosyal refah fonksiyonu çerçevesinde yeniden sıralamaktadır (Öztürk 2009: 57).

Bu ölçüte göre sosyal refah fonksiyonu, her bir kişinin refah fonksiyonunun toplamından meydana gelen toplanabilir, içbükey ve simetrik bir fonksiyon olup bireysel faydanın kıyaslanabilir olduğunu varsaymaktadır (Aktan ve Vural 2002a).

Dalton Atkinson eşitsizlik ölçütü, toplumun gelir eşitsizliğine karşı göstermiş olduğu duyarlılığı ölçmektedir (TÜSİAD 2000: 181). Bu bağlamda bu ölçüte göre sosyal refah fonksiyonunda, toplum gelir eşitsizliğine 0 ile ∞ arasında değer vermektedir. Değerin “0” olması, toplumun gelir dağılımına karşı duyarsız olduğunu yani gelir dağılımını önemsemediğini göstermekte iken değer ∞ olması ise toplumun yalnızca en alt gelir grubundaki bireylerle ilgilendiği göstermektedir. Aynı zamanda bu ölçüt, gelirlerin adil dağıtılması durumunda belirli bir süredeki sosyal refah düzeyine ulaşabilmek için baz alınan süredeki toplam gelirin ne kadarının yeterli olduğunu ortaya koymakta ve gelirin yeniden dağıtılması durumunda ortaya çıkan olası kazançların bir ölçüsü şeklinde de yorumlanmaktadır (DPT 2001: 8).

Son olarak bir örnek vermek gerekirse, toplam gelirin 100 birim, endeksin ise 0,42 olduğunu kabul edelim. Bu durumda şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır: Eğer,

toplam gelir adil bir şekilde dağılmış olsaydı 100 birimin 58 birimi ile var olan toplumsal refaha ulaşılabilirdi fakat toplam gelir adil bir şekilde dağılmamış ise bu durumda 42 birimlik refah kaybı meydana gelecektir (TÜSİAD 2000: 181).

1.4.3.2. Pareto Katsayısı

Pareto katsayısı, belirli bir gelir seviyesine sahip olan kişiler ile onların gelir seviyelerine eşit veya onların gelir seviyesinden daha fazlasını alan kişilerin sayısı arasında belirli bir ilişki olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bir başka ifade ile zamandan ve mekandan bağımsız olarak tüm dönemlerde ve ekonomilerde, gelir dağılımını tanımlayan eğrilerde üst gelir grubuna ait dilimlerin eğimlerinin birbiri ile aynı olduğunu ifade eden bir modeldir (Işığışık 1993: 219-220).

Pareto'ya göre, bir toplumda en az bir kişinin refah seviyesi kötüleştirilmeden, toplumdaki diğer kişilerin refah seviyeleri iyileştirilemiyor ise o toplumda optimum refah sağlanmış demektir. Ekonomik etkinliği gösteren optimum refahın sağlanabilmesi için, bir taraftan üretilen malların tüketiciler arasında optimal dağılımının gerçekleştirilmesi, diğer taraftan üretim faktörlerinin değişik malların üretiminde optimal dağılımının gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Dinler 1998: 452).

1.5. Türkiye’de ve Dünyada Gelir Dağılımı

Geçmişten günümüze Türkiye’de ve dünyada daha da artan gelir dağılımı eşitsizliği hala önemini korumaktadır. Gelir eşitsizliği arttıkça, toplumsal refah ve birlik azalmakta, eşitsizlik, huzursuzluk, adaletsizlik artmaktadır. Ayrıca, eğitim, sağlık, barınma ve beslenme gibi temel insani ihtiyaçlara ayrılan kaynak miktarı da azalmaktadır. Bütün bu olumsuzlukları ortadan kalkması, toplumsal ve sosyal barışın, huzurun ve refahın sağlanabilmesi ve sürdürülebilmesi için gelirin adil dağılımı gerekmektedir. Çalışmanın bu kısmında, Türkiye’de ve dünyada gelir dağılımının görünümü genel olarak değerlendirilecektir.

1.5.1. Dünyada Gelir Dağılımı

Bu bölümde, dünyadaki gelir dağılımı seçilmiş ülke gruplarına ait veriler yardımıyla incelenecektir. İncelenecek olan ülkeler, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

1.5.1.1. Gelişmiş Ülkelerde Gelir Dağılımı

Gelişmiş ülkeler, gelir eşitsizliğinin en düşük olduğu ülkelerdir. Dolayısıyla, bu ülkelerde yoksulluk az ve toplumsal refah yüksektir. Ayrıca, eğitim, sağlık ve alt yapı hizmetleri oldukça gelişmiş, kişi başına düşen milli gelir seviyeleri yüksek, Gini katsayıları düşük ve nüfusun en az gelire sahip %20'lik kesimi ile en yüksek gelire sahip %20'lik kesimi arasındaki fark düşüktür.

Tablo 10. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Kişi Başına Düşen GSYH (Sabit 2015, 1000 ABD \$) (2010-2021)

Yıllar	Avusturya	Finlandiya	Danimarka	ABD	İsveç	Norveç	Lüksemburg
2010	43,34	43,56	51,17	52,96	48,37	72,43	106,54
2011	44,45	44,47	51,64	53,40	49,54	72,20	105,29
2012	44,55	43,64	51,57	54,21	48,89	73,18	104,49
2013	44,30	43,05	51,83	54,83	49,05	73,05	105,34
2014	44,25	42,71	52,41	55,68	49,86	73,65	105,58
2015	44,20	42,80	53,26	56,76	51,55	74,36	105,46
2016	44,59	43,88	54,56	57,29	51,96	74,49	108,35
2017	45,28	45,17	55,74	58,22	52,58	75,61	107,14
2018	46,19	45,63	56,56	59,60	52,98	75,95	107,20
2019	46,67	46,14	57,55	60,69	53,49	76,01	108,57
2020	43,35	45,01	56,20	58,06	51,54	75,02	104,88
2021	45,09	46,47	58,59	61,28	53,69	77,54	110,58

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 10'da görüldüğü üzere, gelişmiş ülkelerin kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) değerleri 2010 yılından, 2019 yılına kadar artmış, 2020 yılında ise düşüş göstermiş ve 2021 yılında tekrar yükselmiştir. 2021 yılında en yüksek kişi başına düşen GSYH Lüksemburg'da gerçekleşmiştir. Lüksemburg'u ise 77,54 \$ ile Norveç takip etmektedir. 2021 yılında en düşük kişi başına düşen GSYH Avusturya'da gerçekleşmiştir. Tablo bütünüyle dikkate alındığında, kişi başına düşen GSYH'lerin gelişmiş ülkeler arasında dahi oldukça farklı olduğu görülmektedir.

Tablo 11. Seçili Gelişmiş Ülkelerde En Yüksek %20’lik Grubun Sahip Olduğu Gelir Payları (2010-2019)

Yıllar	Avusturya	Finlandiya	Danimarka	ABD	İsveç	Norveç	Lüksemburg
2010	38,4	37	36,7	45,6	36,6	35,3	38,8
2011	38,7	37,1	36,8	46,4	36,3	34,8	39,9
2012	38,4	36,7	37,3	46,4	36,4	35,2	41,7
2013	38,9	36,6	37,9	46,2	37,1	35,7	39,7
2014	38,7	36,4	37,7	47,2	37	35,9	39,1
2015	38,4	36,7	37,7	46,9	37,6	36,6	40,4
2016	38,6	36,6	37,6	46,7	37,8	37,2	39,4
2017	37,8	36,9	38,1	46,6	37,1	36	41,4
2018	38,7	36,8	37,7	46,9	37,8	36,6	42,2
2019	38,2	37,1	37,3	47	37,5	36,7	41,4

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 11’de, en yüksek gelir payına sahip olan %20’lik grubun ülke gelirinden aldığı paylar gösterilmektedir. 2019 yılı verilerine göre, en yüksek %20’lik grubun, en düşük gelir payına sahip olduğu ülke %36,7 ile Norveç’tir. En yüksek %20’lik grubun, en yüksek gelir payına sahip olduğu ülke ise %41,4 ile Lüksemburg’dur. Lüksemburg’da en yüksek gelire sahip %20’lik grup milli gelirin, yarıya yakını elinde bulunmaktadır. Bu durumda, seçili gelişmiş ülkeler içerisinde Lüksemburg, gelir dağılımı adaletsizliği en fazla olan ülkedir. Norveç’te ise gelir dağılımının daha adil olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 12. Seçili Gelişmiş Ülkelerde En Düşük %20'lik Grubun Sahip Olduğu Gelir Payları (2010-2019)

Yıllar	Avusturya	Finlandiya	Danimarka	ABD	İsveç	Norveç	Lüksemburg
2010	8	9,2	9,3	5,3	8,6	9,5	8,2
2011	7,8	9,3	9,4	5,2	8,5	9,5	7,8
2012	7,8	9,4	9,3	5,2	8,5	9,4	7,3
2013	8,1	9,3	9,1	5,3	8,1	9,3	7,6
2014	8	9,4	9,1	5,2	8,4	9,1	7,9
2015	7,9	9,4	9,4	5,3	8,2	9	7,4
2016	7,7	9,4	9,2	5,2	8,1	8,6	7,6
2017	8	9,4	9,1	5,2	8,3	8,9	6,8
2018	7,9	9,3	9,3	5,2	7,7	8,9	6,6
2019	7,9	9,2	9,5	5,1	8,1	8,8	7,2

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 12’de en düşük gelir payına sahip %20’lik grubun, milli gelirden aldığı paylar verilmiştir. 2019 yılı verilerine göre, en düşük %20’lik grubun, en düşük gelir payına sahip olduğu ülke %5,1 ile ABD’dir. En düşük %20’lik grubun, en yüksek gelir payına sahip olduğu ülke ise %9,5 ile Danimarka’dır.

Tablo 13. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Gini Katsayısı (2010-2019)

Yıllar	Avusturya	Finlandiya	Danimarka	ABD	İsveç	Norveç	Lüksemburg
2010	30,3	27,7	27,2	40	27,7	25,7	30,5
2011	30,8	27,6	27,3	40,9	27,6	25,3	32,1
2012	30,5	27,1	27,8	40,9	27,6	25,7	34,3
2013	30,8	27,2	28,5	40,7	28,8	26,4	32
2014	30,5	26,8	28,4	41,5	28,4	26,8	31,2
2015	30,5	27,1	28,2	41,2	29,2	27,5	32,9
2016	30,8	27,1	28,2	41,1	29,6	28,5	31,7
2017	29,7	27,4	28,7	41,2	28,8	27	34,5
2018	30,8	27,3	28,2	41,4	30	27,6	35,4
2019	30,2	27,7	27,7	41,5	29,3	27,7	34,2

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Gini katsayısının, gelir dağılımındaki eşitsizliği gösterdiğini ve değerinin sıfıra yaklaştıkça eşitsizliğin azaldığını, 1’e yaklaştıkça ise eşitsizliğin arttığından bir önceki bölümde bahsetmiştik. Tablo 13’de seçili gelişmiş ülkelere ait Gini katsayıları verilmiştir. 2019 yılı verileri dikkate alındığında, en fazla eşitsizliğin 41,5 ile

ABD’de olduğu görülmektedir. ABD’yi 34,2 ile Lüksemburg izlemektedir. Finlandiya, Danimarka ve Norveç 27,7 ile en az eşitsizliğe sahip olan ülkelerdir. Ülkelerin durumlarına genel olarak bakıldığında, eşitsizliğin yıllar itibari ile küçük iniş-çıkışlar göstermekle birlikte aynı seviyelerde olduğu görülmektedir.

1.5.1.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Dağılımı

Dünyada en kalabalık ülke grubunu oluşturan gelişmekte olan ülkeler, orta seviyede kişi başına gelir düzeyi ve yaşam standardına sahiptirler. Bu ülkelerde, barınma, eğitim ve sağlık şartlarında düzelmeler, alt yapı yatırımlarında, siyasi ve hukuki alanlarda gelişmeler görülmekte ayrıca sanayi ve hizmet sektörünün oranı artmakta ve tarım sektöründe ilkel yöntemler yerini makineleşmeye bırakmaktadır.

Tablo 14. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Kişi Başına Düşen GSYH (Sabit 2015, 1000 ABD \$) (2010-2021)

Yıllar	Bela Rus	Peru	Rusya	Tayland	Kolombiya	Kosta Rika	Ekvador
2010	5,62	5,17	8,75	5,16	5,16	10,23	5,32
2011	5,93	5,46	9,12	5,18	5,46	10,55	5,65
2012	6,04	5,74	9,47	5,53	5,63	10,94	5,88
2013	6,11	6,03	9,62	5,65	5,86	11,09	6,08
2014	6,21	6,10	9,52	5,68	6,06	11,35	6,21
2015	5,96	6,22	9,31	5,84	6,17	11,64	6,12
2016	5,81	6,38	9,31	6,01	6,21	12,00	5,94
2017	5,96	6,43	9,47	6,24	6,20	12,37	5,98
2018	6,16	6,57	9,74	6,49	6,27	12,57	5,95
2019	6,26	6,61	9,95	6,61	6,38	12,75	5,85
2020	6,23	5,80	9,71	6,18	5,87	12,12	5,31
2021	6,41	6,50	10,22	6,27	6,44	12,93	5,46

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablodaki veriler incelendiğinde, seçili gelişmekte olan ülkelerde, kişi başına düşen GSYH değerleri arasında büyük farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar, gelişmekte olan ülkelerin, gelir dağılımı eşitsizliği, yoksulluk, coğrafi şartlar, sosyolojik, ekonomik ve kültürel olarak birçok açıdan birbirlerinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Kosta Rika, 2010-2021 yılları arasında kişi başına düşen GSYH değeri en yüksek olan ülkedir. 2021 yılı verilerine göre, Ekvador 5,46\$ ile en düşük kişi başına GSYH değerine sahip olan ülkedir. En yüksek değer ise 12,93\$ ile Kosta Rika’da görülmektedir.

Tablo 15. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde En Yüksek %20’lik Grubun Sahip Olduğu Gelir Payları (2010-2020)

Yıllar	Bela Rus	Peru	Rusya	Tayland	Kolombiya	Kosta Rika	Ekvador
2010	37,5	50,3	46,6	46,5	59,2	53,6	53,9
2011	36,3	49,5	47	45,1	58,2	53,9	51
2012	36,1	49,3	47,8	46,3	57,3	53,6	51,1
2013	36,2	48,9	48	45,1	57,3	54,2	52,2
2014	36,7	48,3	47,1	44,5	57,2	53,9	50,6
2015	35,5	48,7	45,3	43,8	55,8	53,9	51,3
2016	35,5	48,8	44,4	44,5	55,5	54	50,5
2017	35,5	48,4	44,8	44,1	54,8	54	50,1
2018	35,5	47,9	45,1	44	55,4	53,3	51
2019	35,4	47,2	45,3	42,8	56,2	53,7	51
2020	34,8	49,1	44	42,7	58,3	54,4	52,3

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 15’te, en yüksek gelir payına sahip olan %20’lik grubun ülke gelirinden aldığı paylar gösterilmektedir. 2020 yılı verilerine göre, en yüksek %20’lik grubun, en düşük gelir payına sahip olduğu ülke %34,8 ile Bela Rus’tur. En yüksek %20’lik grubun, en yüksek gelir payına sahip olduğu ülke ise %58,3 ile Kolombiya’dır. Kolombiya’da en yüksek gelire sahip %20’lik grup milli gelirin, yarıdan fazlasını elinde bulundurmaktadır. Bu durumda, seçili gelişmekte olan ülkeler içerisinde Kolombiya, gelir dağılımı adaletsizliği en fazla olan ülkedir.

Tablo 16. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde En Düşük %20’lik Grubun Sahip Olduğu Gelir Payları (2010-2020)

Yıllar	Bela Rus	Peru	Rusya	Tayland	Kolombiya	Kosta Rika	Ekvador
2010	8,8	4,3	6,4	6,6	3,3	4,4	4,1
2011	9,2	4,4	6,5	7,2	3,5	4,2	4,4
2012	9,5	4,4	6,3	6,6	3,5	4,2	4,3
2013	9,5	4,5	6,4	6,9	3,5	4,1	4,5
2014	9,3	4,7	6,6	7,1	3,6	4,2	4,8
2015	9,7	4,7	6,9	7,5	3,8	4,3	4,6
2016	9,9	4,6	7	7,3	3,9	4,2	4,7
2017	9,9	4,7	7,1	7,3	4,1	4,4	4,7
2018	10,1	5	7,1	7,2	4	4,3	4,6
2019	10	5,2	7,1	7,7	3,7	4,4	4,5
2020	10,3	4,8	7,5	7,5	2,8	4	4,1

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 16’da en düşük gelir payına sahip %20’lik grubun, milli gelirden aldığı paylar verilmiştir. 2020 yılı verilerine göre, en düşük %20’lik grubun, en düşük gelir

payına sahip olduğu ÷lke %4,0 ile Kosta Rika'dır. En düşük %20'lik grubun, en yüksek gelir payına sahip olduğu ÷lke ise %10,3 ile Bela Rus'tur.

Tablo 17. Seçili Gelişmekte Olan ÷lkelerde Gini Katsayısı (2010-2020)

Yıllar	Bela Rus	Peru	Rusya	Tayland	Kolombiya	Kosta Rika	Ekvador
2010	28,6	45,5	39,5	39,4	54,6	48	48,8
2011	27,2	44,7	39,7	37,5	53,5	48,8	45,9
2012	26,5	44,4	40,7	39,3	52,6	48,4	46,1
2013	26,6	43,9	40,9	37,8	52,6	49,2	46,9
2014	27,2	43,1	39,9	37	52,6	48,6	45
2015	25,6	43,4	37,7	36	51	48,4	46
2016	25,3	43,6	36,8	36,9	50,6	48,7	45
2017	25,4	43,3	37,2	36,5	49,7	48,3	44,7
2018	25,2	42,4	37,5	36,4	50,4	48	45,4
2019	25,3	41,6	37,7	34,9	51,3	48,2	45,7
2020	24,4	43,8	36	35	54,2	49,3	47,3

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 17'de seçili gelişmekte olan ÷lkelere ait Gini katsayıları verilmiştir. 2020 yılı verileri dikkate alındığında, en fazla eşitsizliğin 54,2 ile Kolombiya'da olduğu gör÷lmektedir. Kolombiya'yı 49,3 ile Kosta Rika ve 47,3 ile Ekvador izlemektedir. Bela Rus, 24,4 ile en az eşitsizliğe sahip olan ÷lkedir. ÷lkelerin durumlarına genel olarak bakıldığında, eşitsizliğin yıllar itibari ile küçük iniş-çıkışlar göstermekle birlikte aynı seviyelerde olduğu gör÷lmektedir.

1.5.2. Türkiye'de Gelir Dağılımı

Bu bölümde, Türkiye'de gelir dağılımı genel olarak incelenecek ve bu bağlamda, gelir dağılımı türleri olan kişisel, fonksiyonel, bölgesel ve sektörel gelir dağılımının, Türkiye ekonomisindeki durumu ele alınacaktır.

1.5.2.1. Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı ölçütlerinden biri, toplam milli gelirin, ÷lke nüfusuna bölünmesi ile hesaplanan kişi başına düşen milli gelirdir. Bir diğ er ölçüt ise ÷lke nüfusunu beş eşit gruba ayıran ve her gruba düşen milli geliri hesaplayan yüzde paylar analizidir. Daha sonra, her grubun payına düşen milli gelirin toplam milli

gelire olan yüzdesi hesaplanarak beş grup arasında karşılaştırma yapılır. En düşük gelire sahip grup ile en yüksek gelire sahip grubun milli gelirden aldıkları paylar arasında büyük bir farkın olması, gelir dağılımındaki eşitsizliği göstermektedir.

Ülke nüfusunun yüzde 20’lik beş eşit gruba ayrılarak ve her gruba düşen milli gelir oranı hesaplanarak karşılaştırmaların yapılması, Türkiye’de kişisel gelir dağılımının ölçülmesinde en çok kullanılan yöntemdir.

Tablo 18’de, Türkiye genelinde, yüzde 20’lik nüfus dilimlerinin milli gelirden aldıkları paylar gösterilmektedir. Ayrıca, en yüksek %20’lik grubun milli gelirden aldığı pay ile en düşük %20’lik grubun milli gelirden aldığı pay arasında kaç kat fark olduğunu gösteren P80/P20 değeri ve Gini katsayısı gösterilmektedir.

Tablo 18. %20’lik Nüfus Dilimlerinin Milli Gelirden Aldıkları Paylar (2010-2021)

Yıllar	En Düşük %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	En Yüksek %20	P80/P20	Gini Katsayısı
2010	5,8	10,6	15,3	21,9	46,4	8,0	0,402
2011	5,8	10,6	15,2	21,7	46,7	8,0	0,404
2012	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6	8,0	0,402
2013	6,1	10,7	15,2	21,4	46,6	7,7	0,400
2014	6,2	10,9	15,3	21,7	45,9	7,4	0,391
2015	6,1	10,7	15,2	21,5	46,5	7,6	0,397
2016	6,2	10,6	15,0	21,1	47,2	7,7	0,404
2017	6,3	10,7	14,8	20,9	47,4	7,5	0,405
2018	6,1	10,6	14,8	20,9	47,6	7,8	0,408
2019	6,2	10,9	15,2	21,4	46,3	7,4	0,395
2020	5,9	10,6	14,9	21,1	47,5	8,0	0,410
2021	6,1	10,8	15,1	21,3	46,7	7,6	0,401

Kaynak: (TÜİK, 2022a)

Tablo 18’den de görüleceği üzere en düşük %20’lik gruba giren hane halklarının milli gelirden aldığı pay 2010 ve 2011 yılında %5,8 iken yıllar itibari ile küçük iniş-çıkışlar göstermektedir. 2020 yılında bu grubun aldığı pay %5,9 iken 2021 yılında ise %6,1 olmuştur. İkinci 20’lik gruba giren hane halklarının milli gelirden aldığı pay ise %10 civarında bir seyir izlemekte ve 2021 yılında %10,8 olduğu görülmektedir. Üçüncü 20’lik gruba giren hane halklarının milli gelirden aldığı pay 2017 ve 2018 yıllarında %14,8, 2020 yılında %14,9 iken genel olarak %15 civarında gerçekleşmiş ve 2021 yılında %15,1 olmuştur. Dördüncü 20’lik gruba giren hane halklarının milli gelirden aldığı pay ise 2017 ve 2018 yıllarında %20,9, 2021 yılında %21,3 iken genel olarak %21 civarında bir seyir izlemektedir. En

yüksek 20'lik grup ise milli gelirin büyük bir kısmını elinde tutmaktadır. Bu gruba dahil edilen hane halklarının milli gelirden aldıkları pay 2016, 2017 ve 2020 yılında yaklaşık %47 civarında gerçekleşmekte iken diğer yıllarda %46 civarında gerçekleşmiştir. 2021 yılında bu grubun aldığı pay %46,7'dir.

Nüfusun, en düşük gelirli %20'si ile en yüksek gelirli %20'si arasındaki fark 2010, 2011, 2012 ve 2020 yılında 8 kat olarak hesaplanmıştır. Bu oran, 2021 yılında 7,6 kat olarak bulunmuştur. Bir başka ifade ile 2021 yılında en yüksek gelirli %20'lik grupta yer alan hane halkları, en düşük gelirli %20'lik grupta yer alan hane halklarının 7,6 katı gelir elde etmektedirler.

Tablo 18'e göre, gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmede kullanılan Gini katsayısı 2020 yılında 0,410 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, son on iki yılın en yüksek değeridir. Gini katsayısının, 2014, 2015 ve 2019 yıllarında düştüğü görülmektedir. Bu katsayı, 2021 yılında 0,401 olmuştur. Buna göre, Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliğinde 2021 yılında 2020 yılına göre küçük bir düzelme olduğu görülmektedir.

Son on iki yıl verilerine göre, Türkiye'de kişisel gelir dağılımının çok da adil olmadığını söylemek mümkündür. Milli gelirin yarısı ya da yarıya yakını en yüksek gelirli %20'lik grubun elinde bulunmaktadır. Türkiye'de, yüksek gelir gruplarının sınırlı oranlarda yaşadığı gelir kayıpları düşük gelirli gruplara transfer edilmektedir. Bu durumda, gelir dağılımında az da olsa bir düzelme görülmekte fakat yine de Türkiye'deki gelir dağılımı, gelişmiş dünya ülkelerindeki gelir dağılımından daha yüksek düzeylerde seyretmektedir.

1.5.2.2. Türkiye'de Bölgesel Gelir Dağılımı

Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliğinin en önemli nedenlerinden biri de bölgesel gelir dağılımındaki dengesizliklerdir. Bölgeler arasında gelişmişlik farklılıklarına, devletin alt yapı imkanları, ticaret yollarının bazı bölgelerden geçmesi, iklim şartları, doğal kaynaklar, ulaşım imkanları, eğitim, sağlık, bölgelerin bulunduğu coğrafi konum ve bölgelerin enerji kaynaklarına ve hammaddeye yakınlıkları gibi birçok ekonomik ve sosyal nedenler yol açmaktadır. Değişik sosyal ve ekonomik nedenlerle bazı bölgeler ön plana çıkarken yani canlanırken diğer

bölgeler bu bölgeleri izleyememekte ve doğal olarak da bölgesel dengesizlik kendiliğinden meydana gelmektedir.

Bölgesel dengesizlikler birçok sosyo-politik sakıncaları beraberinde getirmektedir. Örneğin, geri kalmış bölgelerde genellikle kaynaklar tam kullanılmadığı için atıl olarak kalmakta ve doğal olarak, ekonomi üretmesi gereken potansiyel üretimin altında üretim yapmış olmaktadır. Bu durum, toplum açısından bir refah kaybı olarak değerlendirilmektedir. Geri kalmış bölgelerde iş imkanları kısıtlı, işsizlik yüksek ve birçok sosyal imkanlar yetersiz olduğundan, insanlar bu bölgelerden gelişmiş bölgelere göç etmektedirler. Bu bölgelerde, nüfus azaldıkça, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel hizmetler gelişemez. Ayrıca, alt yapı yatırımların da yetersizlikler baş gösterir. Bu nedenle, bölgelerarası dengesizlikleri azaltmak için bir taraftan alt yapı yatırımlarını geliştirmek bir taraftan da teşvik ve yatırımların artırılması gerekmektedir. Özetle, yalnızca gelir dağılımındaki eşitsizlikler ele alınmamalı bu eşitsizliklere yol açan nedenlerde ele alınarak, çözüm yollarının aranması gerekir.

Tablo 19. Yıllık Ortalama Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Geliri (₺) (2010-2020)

BÖLGELER	Yıllık Ortalama Gelir (₺)				
	2010	2015	2018	2019	2020
TR Türkiye	9.735	16.515	24.199	28.522	33.428
TR1 İstanbul	13.382	22.067	34.912	40.749	49.239
TR2 Batı Marmara	9.777	16.245	25.786	29.505	33.141
TR3 Ege	11.085	17.532	25.229	30.337	35.785
TR4 Doğu Marmara	10.147	18.243	25.541	29.249	33.579
TR5 Batı Anadolu	11.116	20.510	27.313	32.384	38.022
TR6 Akdeniz	9.546	14.871	22.056	24.969	29.520
TR7 Orta Anadolu	8.338	14.398	20.008	25.159	27.564
TR8 Batı Karadeniz	8.231	14.464	21.277	25.295	28.369
TR9 Doğu Karadeniz	8.403	15.172	20.900	26.851	31.064
TRA Kuzeydoğu Anadolu	6.429	11.602	16.306	19.055	20.925
TRB Ortadoğu Anadolu	6.174	10.412	14.322	17.420	19.185
TRC Güneydoğu Anadolu	5.144	9.089	12.921	15.706	18.927

Kaynak: (TÜİK 2020; TÜİK 2021)

Tablo 19’da 2010 ve 2020 yılları arasında Türkiye’de yıllık ortalama eş değer hane halkı kullanılabilir fert gelirleri verilmiştir.

Tablo 19 incelendiğinde gerek Türkiye genelinde gerekse bölgeler özelinde ortalama yıllık eş değer hane halkı kullanılabilir fert gelirlerinin yıllar itibariyle

arttığı görülmektedir. 2020 yılında, Türkiye genelinde yıllık ortalama eş değer hane halkı kullanılabilir fert gelirleri 33.428 ₺' dir. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) düzey 1 bölgeleri itibariyle İstanbul, 2020 yılında 49.239 ₺ ile ortalama yıllık eş değer hane halkı kullanılabilir fert geliri en yüksek bölge olmuştur. Bu bölgeyi, 38.022 ₺ ile Batı Anadolu bölgesi, 35.785 ₺ ile Ege bölgesi izlemiştir. 2020 yılında ortalama yıllık eş değer hane halkı kullanılabilir fert gelirinin en düşük olduğu bölgeler ise 20.925 ₺ ile Kuzeydoğu Anadolu bölgesi, 19.185 ₺ ile Ortadoğu Anadolu ve 18.927 ₺ ile Güneydoğu Anadolu bölgesidir.

2021 yılında Türkiye genelinde yıllık ortalama eş değer hane halkı kullanılabilir fert geliri 37.400 ₺'dir. İBBS düzey 2 bölgeleri itibariyle İstanbul 2021 yılında 51.765 ₺ ile ortalama yıllık eş değer hane halkı kullanılabilir fert geliri en yüksek bölge olmuştur. Bu bölgeyi, 47.595 ₺ ile İzmir bölgesi ve 46.516 ₺ ile Ankara bölgesi takip etmektedir. 2021 yılında ortalama yıllık eş değer hane halkı kullanılabilir fert gelirinin en düşük olduğu bölgeler ise 18.278 ₺ ile Van, Muş Bitlis ve Hakkari, 18.718 ₺ ile Şanlıurfa ve Diyarbakır, 18.443 ₺ ile Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt'tir (TÜİK, 2022b).

Tablo 20. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre %20'lik Dilimler İtibariyle Yıllık Ortalama Fert Gelirinin Dağılımı, Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı, 2015

Bölgeler	İlk %20 (₺)	Son %20 (₺)	Gini Katsayısı	P80/P20 Oranı
TR Türkiye	5.065	38.368	0,397	7,6
TR1 İstanbul	7.414	52.476	0,397	7,1
TR2 Batı Marmara	5.606	34.385	0,353	6,1
TR3 Ege	6.387	38.703	0,363	6,1
TR4 Doğu Marmara	7.172	38.521	0,339	5,4
TR5 Batı Anadolu	7.027	47.464	0,386	6,7
TR6 Akdeniz	4.707	34.501	0,396	7,2
TR7 Orta Anadolu	5.433	30.394	0,341	5,5
TR8 Batı Karadeniz	5.291	30.601	0,344	5,8
TR9 Doğu Karadeniz	5.955	31.683	0,332	5,3
TRA Kuzeydoğu Anadolu	3.828	26.162	0,380	6,7
TRB Ortadoğu Anadolu	3.620	23.683	0,380	6,5
TRC Güneydoğu Anadolu	2.966	20.610	0,380	6,9

Kaynak: (TÜİK 2016a)

Tablo 20'de 2015 yılı için Türkiye'nin bölgeleri itibariyle ilk %20'lik gelir grubu, son %20'lik gelir grubu, Gini katsayısı ve P80/P20 oranları ele alınmıştır. Tabloda görüldüğü üzere, en az gelişmiş bölge Güneydoğu Anadolu'dur. Bu bölgede en düşük gelirli %20'lik grubun elde ettiği gelir 2.966 ₺ iken en yüksek gelirli

%20'lik grubun elde ettiği gelir ise 20.610 ₺' dir. En gelişmiş bölge olan İstanbul'da ise en düşük gelirli %20'lik grubun elde ettiği gelir 7.414 ₺ iken en yüksek gelirli %20'lik grubun elde ettiği gelir ise 52.476 ₺' dir.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde en yüksek gelirli %20'lik grup, en düşük gelirli %20'lik gruptan 6,9 kat daha fazla gelir elde etmektedir. İstanbul bölgesinde ise en yüksek gelirli %20'lik grup, en düşük gelirli %20'lik gruptan 7,1 kat daha fazla gelir elde etmektedir. Görüldüğü gibi gelişmiş bölgelerde ilk %20'lik grup ile son %20'lik grup arasındaki fark az gelişmiş bölgelere göre daha fazladır. Bu durumun nedeni olarak kırsal alanlardan kentsel alanlara göçün yoğun bir şekilde yaşanması söylenebilir. Ayrıca, İstanbul'un en zengin %20'sinin gelirden aldığı pay, diğer bölgelerin en zenginlerinin %20'sinin gelirden aldığı paydan daha yüksektir. Bu durum, İstanbul bölgesinde gelir dağılımının daha adaletsiz olduğunu gösterir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise en düşük gelirli %20'lik grubun gelirden aldığı pay, diğer bölgelerin en düşük gelirli %20'lik grubunun gelirden aldığı paydan daha azdır. Bu durum, Güneydoğu Anadolu bölgesinde gelirin daha adil dağıldığını göstermektedir.

Gini katsayısının en yüksek dolayısıyla da gelirin en eşitsiz dağıldığı bölge 0,397 ile İstanbul bölgesidir. Gini katsayısının en düşük dolayısıyla da gelirin en adaletli olduğu bölge ise 0,332 ile Doğu Karadeniz bölgesidir.

Tablo 21. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre %20'lik Dilimler İtibariyle Yıllık Ortalama Fert Gelirinin Dağılımı, Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı, 2020

Bölgeler	İlk %20 (₺)	Son %20 (₺)	Gini Katsayısı	P80/P20 Oranı
TR Türkiye	9.914	79.427	0,410	8,0
TR1 İstanbul	14.935	129.409	0,451	8,6
TR2 Batı Marmara	10.781	72.098	0,367	6,7
TR3 Ege	12.393	79.162	0,368	6,4
TR4 Doğu Marmara	14.184	65.213	0,302	4,6
TR5 Batı Anadolu	12.865	87.301	0,385	6,8
TR6 Akdeniz	9.444	68.113	0,391	7,2
TR7 Orta Anadolu	10.020	58.282	0,345	5,8
TR8 Batı Karadeniz	9.867	59.145	0,343	6,0
TR9 Doğu Karadeniz	11.268	66.097	0,346	5,8
TRA Kuzeydoğu Anadolu	6.809	45.553	0,366	6,7
TRB Ortadoğu Anadolu	6.467	41.650	0,362	6,4
TRC Güneydoğu Anadolu	6.686	43.787	0,383	6,5

Kaynak: (TÜİK 2021)

Tablo 21’de 2020 yılı için Türkiye’nin bölgeleri itibariyle ilk %20’lik gelir grubu, son %20’lik gelir grubu, Gini katsayısı ve P80/P20 oranları ele alınmıştır. Tabloda görüldüğü üzere, en az gelişmiş bölge Ortadoğu Anadolu’dur. Bu bölgede en düşük gelirli %20’lik grubun elde ettiği gelir 6.467 ₺ iken en yüksek gelirli %20’lik grubun elde ettiği gelir ise 41.650 ₺’dir. En gelişmiş bölge olan İstanbul’da ise en düşük gelirli %20’lik grubun elde ettiği gelir 14.935 ₺ iken en yüksek gelirli %20’lik grubun elde ettiği gelir ise 129.409 ₺’dir.

Ortadoğu Anadolu bölgesinde en yüksek gelirli %20’lik grup, en düşük gelirli %20’lik gruptan 6,4 kat daha fazla gelir elde etmektedir. İstanbul bölgesinde ise en yüksek gelirli %20’lik grup, en düşük gelirli %20’lik gruptan 8,6 kat daha fazla gelir elde etmektedir. Görüldüğü gibi gelişmiş bölgelerde ilk %20’lik grup ile son %20’lik grup arasındaki fark az gelişmiş bölgelere göre daha fazladır. Bu durumun nedeni olarak kırsal alanlardan kentsel alanlara göçün yoğun bir şekilde yaşanması söylenebilir. Ayrıca, İstanbul’un en zengin %20’sinin gelirden aldığı pay, diğer bölgelerin en zenginlerinin %20’sinin gelirden aldığı paydan daha yüksektir. Bu durum, İstanbul bölgesinde gelir dağılımının daha adaletsiz olduğunu gösterir. Ortadoğu Anadolu bölgesinde ise en düşük gelirli %20’lik grubun gelirden aldığı pay, diğer bölgelerin en düşük gelirli %20’lik grubunun gelirden aldığı paydan daha azdır. Bu durum, Ortadoğu Anadolu bölgesinde gelirin daha adil dağıldığını göstermektedir.

Gini katsayısının en yüksek değeri 0,391 ile Akdeniz bölgesindedir. En düşük olduğu bölge ise 0,302 ile Doğu Marmara bölgesidir. Bu göre, gelir dağılımı eşitsizliğinin en fazla olduğu bölge Akdeniz, en az olduğu bölge ise Marmara bölgesidir.

Sonuç olarak, bölgeler arası gelir seviyelerinin birbirinden farklı ve gelirin bölgeler arasında eşitsiz dağıldığını söylemek mümkündür. Türkiye’nin doğusu ile batısı arasında süregelen bölgesel farklılıklar başta eğitim ve göç olmak üzere birçok sosyo-ekonomik dengesizlikleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, dengesizliğe yol açan nedenler iyi bir şekilde analiz edilmeli ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) gibi bölgesel planlama projelerinin sayılarının da arttırılması gerekmektedir.

1.5.2.3. Türkiye’de Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Yukarıda da belirtildiği gibi fonksiyonel gelir dağılımı, milli gelirin, ne kadarının tarım geliri, ne kadarının kar-faiz geliri ve ne kadarının ücret-maaş geliri şeklinde paylaşıldığı göstermektedir. Türkiye’de yıllara göre fonksiyonel gelir dağılımı Tabloda verilmiştir.

Tablo 22. Gelir Türlerine Göre Yıllık Kullanılabilir Eş Değer Hane halkı Gelirlerinin Oransal Dağılımı (%)

Gelir Türleri	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Maaş ve Ücret	43,7	49,7	49,7	48,9	48,5	46,7	47,1	47,1
Yevmiye	3,6	2,8	2,5	2,6	2,7	2,6	2,5	2,4
Müteşebbis Geliri	20,2	18,8	19,8	19,6	18,8	17,7	17,7	17,5
Tarım	6,3	5,0	5,0	4,2	4,3	4,0	3,7	4,1
Tarım Dışı	13,8	13,8	14,8	15,4	14,5	13,8	14,0	13,4
Gayrimenkul	4,2	3,3	3,1	3,4	3,4	3,6	3,5	3,4
Menkulkiymet	4,5	2,6	2,5	3,2	3,6	4,3	4,3	2,6
Sosyal Transferler	20,5	20,0	19,6	19,7	20,1	21,9	21,8	23,9
Emekli ve Dul Yetim Aylıkları	18,6	18,4	18,0	18,0	18,3	20,1	20,0	21,5
Diğer Sosyal Transferler	1,8	1,6	1,6	1,6	1,8	1,8	1,8	2,4
Hanelerarası Transferler (Alınan)	3,1	2,6	2,5	2,5	2,7	2,9	2,9	2,8
Diğer Gelirler	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

Kaynak: (TÜİK 2022a)

Not: 1) Tablodaki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

2) Gelir referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

Tablo 22’ye göre, Türkiye genelinde, ücret ve maaş gelirlerinin toplam gelir içerisindeki payı 2010 yılında %43,7 ile son on iki yılın en düşük oranına sahiptir. 2010 yılından sonra 2019 yılına kadar küçük iniş çıkışlar göstermiş ve 2019 yılında %46,7 olmuştur. 2020 ve 2021 yıllarında bu oran değişmeyip %47,1 olarak hesaplanmıştır.

Yevmiye gelirlerinin, toplam gelir içerisindeki payı 2010 yılında %3,6 iken bu oran 2017 ve 2019 yıllarında %2,6 olmuştur. Tablodan da görüleceği üzere yevmiye gelirlerinin, toplam gelir içerisindeki payı yıllar itibariyle düşüş göstermektedir. 2019 yılında %2,6 iken 2020 yılında %2,5 olmuş ve 2021 yılında %2,4’e gerilemiştir. Ücret ve maaş gelirleri ile yevmiye gelirlerinin, toplam gelir içerisindeki oranları birlikte düşünüldüğünde, ülkenin toplam gelirin neredeyse yarıya yakını bu gelirliğin aldığını söylemek mümkündür.

Müteşebbis gelirleri, tarım ve tarım dışı gelirler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. 2010-2021 yılları arasında müteşebbis gelirlerinin, toplam gelir içerisindeki paylarının görece düştüğü görülmektedir. 2010 yılında %20,2 olan oran 2019 ve 2020 yıllarında %17,7 ve 2021 yılında ise %17,5 olmuştur. Toplam müteşebbis gelirleri içerisinde tarım dışı müteşebbis gelirlerinin yıllar itibariyle küçük iniş-çıkışlar göstermekle birlikte görece arttığı, tarım gelirlerinin ise görece azaldığı görülmektedir.

Gayrimenkul gelirlerinin, toplam gelirden aldığı payında ufak değişiklikler olmakla birlikte önemli bir değişme göstermediğini söylemek mümkündür. 2010 yılında %4,2 olan oran sonraki yıllar %3 civarında hesaplanmıştır. Menkul kıymet gelirlerinin ise toplam gelirden aldığı pay, 2010 yılında %4,5'tir. Bu oran, 2019 ve 2020 yıllarında %4,3 iken 2021 yılında ciddi bir düşüş göstermiş ve %2,6 olmuştur.

Sosyal transferlerin toplam gelir içerisindeki payları, emekli maaşları, dul, yetim ve ölüm aylıkları ve diğer sosyal transfer olmak üzere gruplara ayrılmaktadır. Sosyal transferler, 2010 yılında %20,5 oranında, 2020 yılında %21,8 oranında iken 2021 yılında %23,9 oranına yükselmiştir. Emekli ve dul yetim aylıklarının oranı 2010 yılında %18,6'dır. Bu oran, 2019 yılına kadar %18 civarında iken 2019 yılında büyük bir yükseliş göstermiş ve %20,1 olmuştur. 2020 yılında %20,0 olan oran, 2021 yılında %21,5'e yükselmiştir.

Diğer sosyal transfer gelirlerinin oranı ise 2010 yılında %1,8'dir. Bu oran, 2021 yılına kadar %1 civarında iken 2021 yılında %2,4 olmuştur. Haneler arası transferlerin payı, 2010 yılında %3,1 iken 2019 ve 2020 yıllarında %2,9 olmuş ve 2021 yılında ise %2,8 olarak ölçülmüştür. Diğer gelirler ise 2010-2021 yılları arası dönemde değişmeyip %0,2 olarak aynı oranda kalmıştır.

Toplam gelir içerisinde en yüksek payı, %47,1 ile maaş ve ücret geliri alırken, ikinci sırayı %23,9 ile sosyal transfer geliri almakta ve üçüncü sırayı ise %17,5 ile müteşebbis geliri almaktadır. Müteşebbis geliri içerisinde tarım gelirinin payı %23,4 iken sosyal transferler içerisinde emekli ve dul yetim aylıklarının payı %90,0 olmuştur (TÜİK 2022a).

Tablodan da görüldüğü üzere, gelir dağılımı, her gelir grubu içerisinde farklılık göstermektedir. Gelir dağılımı, gayrimenkul ve menkul kıymet geliri elde

edenler arasında daha eşitsiz iken ücret, maaş ve yevmiye geliri elde edenler arasında daha eşit olduğunu söylemek mümkündür. Yani, emek ortaya koyanların elde ettikleri gelirler daha adil dağılmaktadır. Bu durumda, üretim araçları mülkiyetinin eşitsiz dağılımının, gelir dağılımındaki eşitsizliğin nedenlerinden biri olduğu söylenebilir (Şahin 2007: 587).

1.5.2.4. Türkiye’de Sektörel Gelir Dağılımı

Gelişmekte olan birçok ülkede görüldüğü gibi Türkiye’de de sektörler içerisinde, tarım sektörü aleyhinde gelişen bir dağılım görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde görülen bu durumun nedenleri arasında, tarım sektöründe üretilen ürünlerin fiyatlarının, sanayi ve hizmet sektöründe üretilen mal ve hizmet fiyatlarına göre daha düşük olması, tarım dışı sektörlerde vasıflı işgücü istihdam edilmesinden dolayı ücret seviyelerinin yüksek olması ve buna karşın tarım sektöründe ücretsiz aile işçilerinin veya yevmiye usulü çalışanların ücret ve maaş geliri elde edenlere göre daha az ücret almaları sayılabilir (Korkat 2013: 45).

Tablo 23. Sektörlerin, GSYH İçerisindeki Payları (% Payları)

Yıllar	Tarım-Ormancılık-Balıkçılık	Sanayi (İnşaat Dahil)	Hizmetler
2010	8,97	24,49	54,54
2011	8,17	26,84	53,05
2012	7,70	26,65	54,01
2013	6,68	27,68	53,34
2014	6,56	28,12	53,83
2015	6,87	27,83	53,48
2016	6,14	28,08	53,99
2017	6,04	29,13	53,54
2018	5,78	29,41	54,47
2019	6,40	27,24	56,41
2020	6,68	28,02	54,20
2021	5,65	31,07	52,74

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 11 Ağustos 2022.

Tablo 23’te görüldüğü üzere, tarımın GSYH içindeki payı yıllar içerisinde hızla gerilemektedir. Buna karşılık sanayide ise önemli bir gelişme görülmemektedir. GSYH içinde en yüksek payı alan sektör ise hizmetler sektörüdür. 2019 yılında hizmetler sektörünün GSYH içindeki payı %56,41 iken 2020 yılında %54,20’ye ve 2021 yılında ise %52,74 düşmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YOKSULLUK

Yoksulluk, insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan gıda, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamama halidir. Tarih boyunca, insanların bulunduğu her yerde yoksulluk sorunu gündeme gelmiştir. Dolayısıyla, yoksulluk sadece az gelişmiş ülkelerde değil gelişmekte olan ve gelişmiş sanayi toplumlarında gündemden düşmeyen hatta gittikçe artan ve çözülmeyi bekleyen küresel bir sorundur.

Yoksulluğu, yalnızca temel ihtiyaçları karşılayamama durumu olarak tanımlamak yeterli değildir. Daha geniş anlamda yoksulluk, temel ihtiyaçların yanında sağlık, eğitim, kültür gibi sosyo-kültürel ihtiyaçların da karşılanamaması durumudur. Beşeri ihtiyaçlar iki ana başlık altında incelenebilir. Birincisi, yapısal şartlara bağlı ve maddi nitelikte olan ihtiyaçlardır. İkincisi ise özgürlük, yaratıcılık, sevgi, kimlik gibi bireylere özgü ve manevi nitelikte olan ihtiyaçlardır. Yoksulluğun maddi boyutta olmayan ihtiyaçları da kapsamı, bazı önemli problemlere neden olabilir. Örneğin, yalnız bir birey çok varlıklı da olsa yoksul olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca, kişiler veya hane halkı sakatlık, hastalık, ölüm, iklim koşulları, doğal afetler, işsizlik, savaşlar, krizler gibi birçok risklerle karşı karşıyadır. Bu gibi risklerde güvenlik ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu bilgiler çerçevesinde yoksulluk sadece beşeri ihtiyaçların karşılanamaması değil aynı zamanda, bu ihtiyaçların hayat boyu sürdürülememesidir (Aktan ve Vural 2002b).

Literatürde bir neden değil sonuç olarak tartışılmakta olan yoksulluk göreceli bir kavramdır. Bir toplumda bütün bireyler eşit şartlarda yoksul ise diğer toplumlara göre daha yoksul olsalar bile, o toplumun yoksulluğundan bahsedilemez. Özünde bireysellik anlamı taşıyan yoksulluk antropolojik olarak, bir toplumda üretilmiş olan toplumsal değerlerin çokluğu ya da azlığı ile değil, o değerlerin toplumu oluşturan kişiler arasındaki adaletsiz dağılımı durumunda söz konusu olabilmektedir. Bu durumda yoksulluk, gelirin adaletsiz dağılımının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (DPT, 2001: 103).

Yoksulluğun toplumdan topluma farklılık göstermesi yoksulluk tanımı üzerinde tek bir fikir birliği sağlanamamasına ve birçok yoksulluk tanımının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yoksulluğu tanımlarken özel tüketim yetersizliklerine vurgu yapan Lipton (1997) yoksulluğu, belirli bir seviyenin altında kişi başına düşen özel tüketim olarak tanımlamıştır. Drewnowsk (1977) yoksulluğu, hane halkı ya da kişilerin kendi değerlendirmeleri dikkate alınarak belirlenen bir tatmin düzeyine ulaşmayı sağlayacak gelirden yoksun olmaları şeklinde ya da yaşamlarını sürdürebilecek minimum yaşam standardının gerektirdiği temel ihtiyaçların giderilebilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi olarak tanımlamaktadır. Dünya Bankasının (1990) yaptığı yoksulluk tanımı ise şöyledir: Yoksulluk minimum yaşam standardına ulaşamama durumudur. Bir başka ifade ile yoksulluk ekonomik şartlar sebebiyle üretim faktörlerine ve kaynaklara ulaşamama ve minimum düzeyde yaşam sürdürecektir gelire sahip olamama durumu olarak tanımlanmaktadır (Aktan ve Vural, 2002b).

2.1. Yoksulluk Türleri

Yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olması ve farklı tanımlarının yapılması yoksulluğun farklı türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu bölümde, mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, insani yoksulluk, gelir yoksulluğu, öznel (Subjective) yoksulluk, nesnel (Objektive) yoksulluk, kır-kent yoksulluğu gibi yoksulluğun farklı türlerine değinilecektir.

2.1.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bir bireyin ya da ailenin biyolojik olarak yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan gıda, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçları karşılayacak asgari gelir ve tüketim seviyesine ulaşamaması durumudur (Temiz 2008: 61). Bu yaklaşımda, farklı şartlar ve gelir dağılımları göz ardı edilerek küresel bir yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Bu sınır, daha aşağı seviyelerde yaşamının imkansız olduğu minimum tüketim düzeyini belirlemektedir. Bireylerin gelirleri bu sınır ile kıyaslanmakta ve gelirleri bu sınırın altında kalanlar yoksul olarak adlandırılmaktadır (Yücel 2011: 53).

Mutlak yoksulluk sınırı iki farklı şekilde hesaplanır. İlk yöntem, minimum kalori ihtiyacını karşılayacak gıda tüketimi için gerekli olan parasal değeri esas almaktadır. İkinci yöntem ise bireyin, minimum gıda harcamasına ek olarak giyinme, barınma ve ısınma gibi temel ihtiyaçları da kapsamaktadır. Dolayısıyla, ikinci yöntemle hesaplanan yoksulluk sınırı, birinci yöntemle hesaplanan yoksulluk sınırından daha yüksektir. Kişilerin, günlük minimum kalori ihtiyacı yaşına, cinsiyetine ve mesleğine göre değişebildiğinden, mutlak yoksulluk sınırının ilk yöntem ile hesaplanması bazı karışıklıklara yol açabilir. Bu nedenle, minimum kalori ihtiyacının belirlenmesi birçok zorluğu beraberinde getirmektedir (TÜSİAD 2000: 96-97). Birinci yöntem, sadece minimum gıda ihtiyacı temeline dayanmaktadır. Buna göre, bireyin gelirinin günlük en az kaloriyi içerecek gıda mallarını satın almada yetersiz kalması mutlak olarak yoksul olduğunun bir göstergesidir. İkinci yöntemde ise bireyin geliri gıda, giyim, barınma ve ısınma gibi en temel ihtiyaçları asgari düzeyde karşılamaya yetmiyorsa mutlak olarak yoksuldur. Bu nedenle, ikinci yöntem birinci yöntemle göre daha yüksek bir gelir düzeyini kapsadığı için yoksulluk sınırı da birinci yöntemle hesaplanan yoksulluk sınırından daha yüksek bir seviye de oluşur.

Mutlak yoksulluk sınırı farklı gruplar ve zaman açısından karşılaştırmaların yapılmasını sağlamakta ve aynı refah düzeyinde bulunan bireylere aynı şekilde davranılması gerektiğini vurgulamaktadır (Yücel 2011: 67). Gelişmekte olan ülkeler ulusal bir yoksulluk sınırı belirlerken gıda paylaşımı, gıda enerjisi ve temel ihtiyaçların maliyetinin hesaplanması sonucu oluşan “gıda yoksulluğu” yöntemini kullanırlar (Aykaç vd., 2013: 126).

Uluslararası kurumlar tarafından da mutlak yoksulluk tanımlamaları yapılmıştır. Dünya Bankası’nın 1990’da yaptığı mutlak yoksulluk tanımı şu şekildedir: Bir insanın hayati fonksiyonlarını yerine getirebilmek için alması gereken minimum kalori miktarı 2400 k/cal’dır. Bu kapsamda günlük kazançları 2400 kalorilik besin almaya yetmeyen bireyler “mutlak yoksul” olarak adlandırılmıştır. Bilindiği üzere satın alma gücü ve yoksulluğun evrenselliği farklıdır. Bu yüzden mutlak yoksulluk sınırı, az gelişmiş ülkeler için kişi başı 1\$, Latin Amerika ve Karayipler için 2\$, Doğu Avrupa ülkeleri için 4\$ (Türkiye’de dahil) ve gelişmiş ülkeler için 14.40\$ olarak kayıtlara geçmiştir (DPT 2001: 104). Belirlenen bu gelirin altında kalanlar mutlak yoksul olarak tanımlanmaktadır.

Devletin, kamu harcamaları yolu ile yoksul bireylere mesleki bilgi ve yetenek kazandırılması amacı ile kurslar açması, yoksullara doğrudan parasal yardımlar yapması, işyeri açmak isteyen ancak sermayesi olmayan bireylere sermaye desteği sağlaması gibi etkenler yoksullukla mücadelede önemli bir araçtır.

2.1.2. Göreli Yoksulluk

Adam Smith, gıda, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarına rağmen sosyal bakımdan ve kaynakların sınırlı olması nedeniyle toplumun ortalama yaşam standardının altında kalan bireyleri göreli yoksul olarak tanımlamaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım 2011: 63). Tanımdan da anlaşılacağı üzere göreli yoksulluk, bireyin refah düzeyinin toplumun genelinin refah düzeyi ile karşılaştırılmasına dayanmaktadır.

Göreli yoksulluk düzeyi, aynı zamanda bir toplumdaki gelir ve tüketim düzeyi farklılıklarını ve refahın dağılımındaki adaletsizliği yansıtmaktadır. Bu farklılık orta ve üst gelir seviyesine sahip bireyler arasındaki ilişkiyi yansıtmaktan daha çok düşük gelir seviyesine sahip bireylerin tüketim durumu arasındaki farklılığa odaklanmaktadır. Yani, mutlak gelir düzeyine ulaşamayan bireyler yerine minimum refah düzeyine ulaşamayan bireyleri konu almaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu 2012: 85). Bu bağlamda, bir ekonomide elde edilen gelir, yoksullar arasında adil paylaştırılıyor, yoksulların gelirlerini artırıyor ve yoksul bireylerin yaşam standardında olumlu yönde değişikliğe neden oluyor ise o ekonomide yoksulluğun azaltılmasında başarı sağlanıyor demektir. Tersisi durumda yani, gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığı bir ekonomide yoksulluğun arttığı söylenebilir.

Göreli yoksulluk sınırı, yoksulluğu belirli bir zaman noktasında tanımladığı için zaman içinde meydana gelebilecek yaşam standardındaki değişiklikleri dikkate almamaktadır. Bu durumda yoksulluk sınırı keyfi olarak belirleneceği için göreli yoksulluk sınırı kullanışlı değildir (Yücel 2011: 67). Bir ülkede mutlak yoksulluk sınırı sabit ve ortadan kaldırılabilir iken, göreli yoksulluk ortalama gelir ve tüketim düzeylerine göre değişiklik gösteren ve bu nedenle her zaman varlığını devam ettirecek olan bir olgudur.

2.1.3. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk kavramı, görelî ve mutlak yoksulluk tanımlarını içermekle birlikte yaşam süresinin kısalığı, eğitim ve sağlık yetersizliği, temiz su kaynaklarına ulaşamama, kötü beslenme, önlenabilir hastalıklara yakalanma, gerekli alt yapının olup olmaması, enerji, iletişim, normal bir yaşam sürdürebilmek için gerekli olan mal ve hizmetlere erişememe gibi insani boyutları kapsayan sosyokültürel olanakları da içermektedir (DPT 2007: 1)

Diğer yoksulluk türlerine oranla daha geniş kapsama sahip olan insani yoksulluk, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporu ile literatüre dahil olmuştur (Arpacıoğlu ve Yıldırım 2011: 63).

1990 yılından itibaren her yıl Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme (UNDP)) tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporlarında; insani gelişimin yalnızca maddi olanakları arttırmakla sağlanamayacağını aynı zamanda yeteneklerin, fırsatların, refah seviyesinin ve yaşam standardının artırılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Raporlarda ayrıca, insani insan yapan özgürlük, kişilik, saygınlık, güven ve insan haklarının korunması gibi unsurlara da değinilmektedir (UNDP 1997: 15).

Raporda, insani yoksulluğu hesaplamak için üç temel göstergeden yola çıkılarak bir endeks geliştirilmiştir. Bu göstergeler: uzun ve sağlıklı bir yaşam beklentisi, eğitim imkanı ve kaliteli bir yaşam için özel ve kamusal kaynaklara erişimdir. Her ülke için hesaplanan endeks değeri, ülkelerin insani gelişimlerini sağlamak amacı ile belirledikleri hedeflerde veya uyguladıkları stratejilerde ne kadar başarılı olduklarını ortaya koymaktadır. (UNDP 1997: 43-44).

2.1.4. Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu, asgari düzeyde bir yaşam sürdürmek ya da kişi veya hane halkının ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için gerekli minimum satın alma gücünün altında bir gelire sahip olma durumunu ifade etmektedir (Aktan 1997: 81).

Gelir yoksulluğu hesaplamalarında minimum bir yaşam standardı için gerekli olan gelir, yoksulluk sınırı olarak alınmaktadır. Bu sınırın altında bir gelir seviyesine sahip olan kişi veya hane halkı ise yoksul olarak nitelendirilmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere gelir yoksulluğu ölçütü, kişilerin ya da hane halkının mal ve hizmet tüketimlerinin miktarı ile bu miktarı karşılayacak parasal gelirdir. Ülkeler arası karşılaştırmaların yapılabilmesi için küresel bir yoksulluk sınırı belirlenmekte ve bu karşılaştırmalarda ülkelerin Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) esas alınmaktadır. Karşılaştırmalar sonucu az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülke ayrımı yapılarak zengin ve yoksul ülkeler tespit edilmektedir (Yücel 2011: 58).

Küresel bir yoksulluk sınırının belirlenmesi bir ülke içinde var olan yoksulluğun tespitinde faydalı değildir. Ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartlar göz önünde bulundurularak bir yoksulluk sınırı belirlemek daha faydalı olabilecektir. Ayrıca mal ve hizmet fiyatlarının, bir ülke içindeki farklı bölgelerde değişiklik göstermesi ve bu mal ve hizmetlere erişim olanaklarının bölgelere göre değişmesi farklı yoksulluk sınırlarının belirlenmesine neden olmaktadır (Aktan ve Vural 2002b).

2.1.5. Öznel (Subjektif) Yoksulluk

Öznel yoksulluk yaklaşımına göre, yoksulluk bir süreçtir ve bu süreçte kişilerin ve hane halkının asgari temel ihtiyaçlarını ne oranda karşıladıkları konusunda fikirlerini ve görüşlerini dikkate alan, kaliteli bir yaşam sürdürmelerini sağlayacak kaynakların neler olacağını yoksul bireylerle karşılıklı görüşmeler yoluyla belirlenmesini amaçlayan yani onların seslerine kulak veren bir yaklaşımdır (Şenses 2001: 93).

Öznel yoksulluğun ölçülmesine dayanan Leyden Yaklaşımı, 1997 yılında Goedhart, Halbertadt, Kapteyn ve Van Praag tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşım yoksul bireylerin kendi kişisel değerlendirmelerine dayanmaktadır ve yoksulluk sınırı kendilerini yoksul olarak hissettikleri noktadır. Yoksulluk sınırını hesaplayabilmek amacıyla anketler yapılmaktadır. Anketlerde o toplulukta yaşayan kişilere ne kadar gelire sahip olmaları halinde yaşam standartlarının çok kötü, kötü, yetersiz, yeterli, iyi, çok iyi olacağı konusunda sorular sorulmaktadır. Kişiler bu soruları kendi yaşam düzeylerine göre yanıtlamaktadırlar. Böylece bireylerin kendi

yaşam düzeylerine göre sınırlar ortaya konulmaktadır. Bireylerin belirlediği seviyenin altında kalanlar yoksul olarak kabul edilmektedir (Erdoğan 2002).

Aynı refah seviyesinde olan bireylerin tüketim alışkanlıklarının farklılık göstermesi gerekli olan asgari gelir konusunda farklı görüşlere sahip olmalarına neden olmakta ve bu durumda karışıklığa yol açabilmektedir. Örneğin, farklı büyüklükteki hane halklarının tüketim seviyeleri değişkenlik gösterebilmektedir. Geniş aileler, dört kişilik bir aileye göre daha fazla tüketimde bulunmakta buna paralel olarak daha yüksek bir gelire ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca kişilerin tüketim alışkanlıkları da farklı olabilmektedir. Bazı kişiler gıda miktarını ve türünü belirlerken sadece yaşamlarını sürdürebilmeyi hedeflerken, bazı kişiler ise daha sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için gerekli olan gıda türünü ve miktarını tercih etmektedir.

2.1.6. Nesnel (Objektif) Yoksulluk

Nesnel yoksulluk yaklaşımında, yoksulluğun neden kaynaklandığını ve yoksulluğun etkisi altında olan bireylerin bu durumdan kurtulabilmeleri için nelere ihtiyaç duyduğu ve neler yapmaları gerektiği önceden belirlenen değerlendirmeleri içermektedir (Aktan ve Vural 2002b).

Bu yaklaşım, günlük ihtiyaç duyulan besin değeri, kalori miktarı, gelir-gider durumu, ailedeki birey sayıları gibi somut kavramları içermekte ve tüm bireyler için değerlendirme yapmaktadır. Bu nedenle güvenilirliği yüksek olan yaklaşımda bireylerin görüşlerinden ve tercihlerinden ziyade uzman görüşlerine önem verilmektedir (Karadavut 2018).

2.1.7. Kırsal Yoksulluk

1979'dan itibaren Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) kırsal yoksulluk sürecine istihdam açısından yaklaşmıştır. ILO'ya göre kırsal yoksulluk özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarım sektöründeki çözülme sonucu gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşümüne dayanmaktadır (DPT 2001: 105). Tarım sektöründe son derece yaygın olan gizli işsizlik, bir işletmede veya sektörde çalışan işçilerin bir kısmının üretime etkisi olmaması durumunda görülür. Yani, çalışanların bazıları işten

ıkarıldığı halde o işletme veya sektörün üretiminde herhangi bir azalma meydana gelmiyorsa orada gizli işsizlik var demektir. Sonuç olarak, istihdam hacminin içerisinde yer alınmasına rağmen üretime katkı sağlamayan bireylerin bulunması durumunda, işsizlik değil aşırı istihdam söz konusudur (Eğilmez 2016).

Gelişmekte olan ülkelerde kırsal alandaki yoksullar geçimlerini sağlamak için ağırlıklı olarak üç temel ekonomik faaliyette bulunurlar. Bu faaliyetler (ztrk 2008: 615):

- Kendilerine yetecek kadar üretim yapan küçük ölçekli tarım işletmeleri: Küçük toprak sahibi köylüler, kendi tüketim ihtiyaçları için ve eğer varsa yetiştirdikleri hayvanları için üretim yaparlar ve üretim fazlasını ise satarak diğer ihtiyaçlarını karşılamak için gelir elde ederler.
- Ticari amaçlı tarım retilimi yapan orta ve büyük ölçekli tarım işletmeleri: Bu işletmeler, topraksız köylüler veya kendilerine yetecek kadar tarımsal üretim yapamayan köylülere iş imkanı sağlarlar.
- Kırsal alanda faaliyet gösteren ancak retilimi tarıma dayalı olmayan işletmeler: Marangoz, tamirci, terzi gibi tecrübe ve el becerisi gerektiren mesleklerde ustalaşmış köy zanaatkarlarının kurdukları işletmeler örnek olarak verilebilir.

Topraksız ve niteliksiz işçiler kırsal yoksulluğun önemli bir nedenidir. Hızlı nüfus artışı ve şehirleşme sürecinin artması kırsal yoksulluğu daha da arttırmaktadır. Aynı zamanda i çatışmalar ve siyasi istikrarsızlık da ekonomik büyümeyi kesintiye uğratarak kırsal yoksulluğun artmasına neden olmaktadır. Kırsal alanda büyük toprak sahipleri ile küçük topraklara sahip olan köylülerin aynı anda bulunması (Kırsal alanda görülen ikicilik) gelirin eşitsiz dağılımına ve yoksulluğa neden olmaktadır. Bürokrasinin dejenere olması ve kötü yönetimin baş göstermesi kırsal kesimdeki üreticilerin hem maliyetlerini arttırmakta hem de eksik kamu hizmetlerine neden olarak yoksulların yaşam kalitesini düşürmektedir. Sermaye yoğun malların üretiminin artması, ithalatın desteklenmesi, sosyal güvenlik hizmetlerinde ve alt yapı yatırımlarında kentlere ayrıcalık tanınarak kırsal kesimin dışlanması kırsal yoksulluğu arttıran faktörlerdendir (Khan 2000: 7-8).

Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun büyük bir çoğunluğu kırsal alanlarda yaşamakta ve geçimlerini tarımsal üretim yaparak sağlamaktadırlar. Bu nedenle kırsal alanlarda yoksulluğun azaltılması için tarım sektörü dışında diğer sektörlerde de istihdam alanı yaratılmasına, esnaf ve zanaatkarlara teşvikler sağlanmasına öncelik verilmesi gerekmektedir.

2.1.8. Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, nüfusu ve insanların kentlere göçünü arttırmaktadır. Diğer taraftan kırsal yoksulluğu azaltma stratejileri sonucu kentsel yoksulluk oluşmaktadır (Khan 2000: 6). Literatürde yeni yoksulluk veya sınıf altı yoksulluğu olarak da adlandırılan kentsel yoksulluk kavramı, genel yoksulluk anlayışından farklı olarak küreselleşmenin etkisiyle meydana gelen ekonomik dönüşümler sonucunda yeni yoksul kitlelerin oluşması ve bu kitlelerin dışlanmaya maruz kalmaları, işsiz veya devamlı bir işi olmayan, yardıma muhtaç, barınma, güvenlik gibi sorunlarla karşı karşıya kalmış kitleleri (bireyleri) tarif etmektedir (Bıçkıcı 2005: 105).

Kırsal alanlarda, kamu hizmetlerinin yetersizliği ve kalitesizliği, tarımda modern üretim tekniklerinin kullanılmasıyla birlikte insan gücü ihtiyacının azalması, bireylerin temel hak ve olanaklarına erişimlerinin kısıtlı olması ve buralarda yaşayan bireylerin geçim sıkıntısı kentlere olan göçü arttırmaktadır. Ayrıca, kentlerdeki sosyo-kültürel imkanların, sağlık, eğitim, hukuk ve ulaşım gibi faktörlerin cazipliği de kentlere göçü tetiklemektedir.

Kırsal kesimden kente göçlerin artması sonucu kentlerdeki istihdamın daralması, kentsel yoksulluğun temelini oluşturmakta ve kentsel alanlarda yoksulluğu derinleştirmektedir (Bıçkıcı 2005: 105). Bu alanlarda yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak, daha fazla istihdam sağlamak için kamu harcamaları arttırılmalı, tarım sektörü desteklenmeli ve devlet tarafından sağlık, konut ve eğitim gibi alanlara sübvansiyon politikaları uygulanarak yoksulların yaşam şartları iyileştirilmeye çalışılmalıdır.

2.2. Yoksulluk Sınırı ve Hesaplanması

Yoksulluk uzun yıllardan beri var olan yaşanan zamana ve mekana göre değişebilen karmaşık ve heterojen bir yapıya sahiptir. Her toplumda her dönemde her birey için ortak bir yoksulluk kriteri belirleyebilmek oldukça güçtür. Bu nedenle, yoksulluğun tanımlanmasında ve ölçülmesinde atılacak ilk adım yoksulların tespit edilmesidir. Bu bağlamda yoksul olan ve yoksul olmayan ayrımının yapılmasındaki temel ölçüt yoksulluk sınırı başka bir ifade ile yoksulluk çizgisidir (Dağdemir 2002).

Yoksulluk sınırı, zorunlu temel ihtiyaçların giderilebilmesi için gerekli olan asgari gelir miktarıdır. Neredeyse bütün ülkelerde yoksul olarak yaşayan bireyler bulunmaktadır. Bu bireylerin içinde bulundukları durumla ilgili karar almada ve yoksulluğun azaltılması veya önlenmesiyle ilgili yapılacak olan çalışmalarda eksikliklerin belirlenmesinde bir nevi kilit ölçüt niteliği taşıyan yoksulluk sınırı aynı zamanda kamu tarafından yoksul bireylere yapılacak olan transferler içinde önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Bu referans noktasından hareketle yoksulluk sınırı altında bir gelire sahip olan bireyler belirli transferlerden yararlanabilmektedir. Bu sınırın yüksek oranda tespit edilmesi kamu transfer giderlerinin artmasına neden olmakta ve bu giderleri karşılamak içinde o oranda yüksek bir kaynağa ihtiyaç duyulmaktadır (Aktan ve Vural 2002b).

Yoksulluk çizgisinin altında bulunan yoksul bireyler arasında gelir dağılımı adaletsizliğinden bahsedilebilir. Yoksulluk sınırı altında bulunan bireylerin oluşturduğu bir kısım grup yoksulluk sınırına daha yakın iken bir başka grup yoksulluk sınırının çok daha altında bulunabilmektedir. Yoksulların kendi aralarındaki adaletsizlik seviyesini ölçmek ve yoksulluk sınırına göre bulundukları konumları belirlemek için birbirinden farklı ölçüler kullanılmaktadır. Aynı zamanda bu ölçüler bir ülkede var olan yoksulluğun zaman içerisindeki değişimini gözlemlemek ve ülkeler arası yoksulluk düzeylerini kıyaslamak amacı ile de kullanılmaktadır (Öztürk 2008: 610).

Yoksulluk sınırının belirlenmesinde farklı yaklaşımlardan yararlanılmaktadır. Bu bölümde, insani gelişme endeksi, alınması gerekli asgari kalori miktarı yaklaşımı ve temel ihtiyaçlar yaklaşımı gibi önemli birkaç yaklaşım üzerinde durulacaktır.

2.2.1. İnsani Gelişme Endeksi

Yoksulluğun, minimum miktarda yiyecek almak için sahip olunan gelir olarak tanımlanması, insani bir yaşam için gerekli olan sağlık, eğitim, toplumsal hayata katılım, özgürlük, saygınlık gibi imkan ve fırsatlara erişememe durumunu göz ardı etmesi yoksulluğu tanımlamada farklı arayışlara neden olmaktadır.

Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından İnsani Gelişme Endeksi (İGE) geliştirilmiştir. 1990 yılından beri süre gelen ve zaman içerisinde bazı değişimlere uğramış olsa da halen günümüzde geçerliliğini korumakta olan bu endeks, uzun, kaliteli ve sağlıklı bir hayat sürdürülmesi, bilgiye ulaşım olanakları, iyi ve yüksek bir hayat standardı temeline dayalı insani gelişim tanımından hareket etmekte ve sağlık, eğitim, gelir göstergelerinden oluşmaktadır. Ayrıca endeks, sosyoekonomik göstergeleri ekonomik büyümeyle ilişkilendirmekte ve az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş ülkelerin içinde bulundukları durumu bir arada gözlemleyerek ülkelerarası karşılaştırmaların yapılabilmesini sağlamaktadır (Şenses 2001: 100).

İGE, küresel anlamda uluslararası değişiklikleri gösterirken, aynı zamanda ülke bazında bölgelerarası farklılıklarında ortaya çıkarılmasına olanak sağlamaktadır (DPT 2001: 123). Bu doğrultuda İGE, 1990 yılında ilk kez UNDP tarafından yayımlanan İnsani Gelişme Raporu (İGR) ile her yıl yayınlanmaya başlamıştır. Bu rapor, yıldan yıla değişen sayıda ülkeleri kapsamakta ve aynı zamanda ülkelerin insani gelişim seviyeleri kıyaslanarak değerlendirilmektedir (Demir 2006:1).

Bunlara ilaveten bu raporlarda insani gelişme, kişilerin alternatiflerini artırma fırsatı olarak tanımlanmaktadır. Değişken ve sonsuz seçenekler arasında üç temel seçenek önem kazanmaktadır. Bunlar (UNDP 1997: 15):

- Sağlıklı ve uzun bir ömür
- Bilgi edinme
- İyi ve kaliteli bir hayat sürdürebilmek için gerekli kaynaklara ulaşma

Sağlıklı ve uzun bir ömür, doğumda beklenen yaşam süresi ile, bilgi edinme, yetişkin okur-yazar ve okullaşma oranı ile iyi yaşam standardı ise kişi başına GSYH ile ölçülmektedir.

İnsani Gelişme yaklaşımına göre, gelir insani gelişmişliğin önemli bir göstergesi olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Gelirin yanı sıra insan hakları ve özgürlükleri, siyasi özgürlükler, kişisel saygınlık gibi seçenekleri de dikkate alınmaktadır. Ekonomik olarak gelişmiş birçok ülkede insani gelişmişlik seviyesi daha düşük iken, daha az gelirli ülkelerde insani gelişmişliğin daha yüksek olduğu görülmektedir. Kısacası, insani gelişmişlik için gelir atışı gerekli ama yeterli değildir (Demir 2006: 3).

2.2.2. Alınması Gerekli Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı

Gıda ihtiyacını esas alan bu yaklaşımda yoksulluk sınırı, toplam nüfus için tavsiye edilen kişi başı günlük alınması gereken kalori miktarıdır. Belirlenen bu miktarın altında kalori alan bireyler yoksul ya da fakir olarak adlandırılmaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım 2011: 62).

Bu yaklaşım, önceden tespit edilen kalori ihtiyacını karşılamaya yetecek düzeyde gıda-enerji alımı için gereken gelir seviyesi veya toplam tüketimi tahmin etmekte, yeterli ölçüde kalorinin alınıp alınmadığını dikkate almakta, sağlıklı beslenip beslenememeyi göz ardı etmektedir (Aktan ve Vural 2002b). Diğer taraftan, bütün nüfus için aynı kalori normlarını kullanmaktadır. Halbuki aynı evin içinde yaşayan insanların bile kalori normları birbirinden farklı olabilmektedir. Meslek, cinsiyet, yaş gibi unsurlarda alınması gereken kalori miktarını direkt olarak etkilemekte ve bu durumda gıda dışı ve gıda harcamaları da farklılaşmaktadır. Bu yüzden sadece gıda-enerji ihtiyacını esas alan bu yaklaşım sakıncalıdır (Arpacıoğlu ve Yıldırım 2011: 63).

Gıda yoksulluğu ile ilgili olarak Türkiye’de; TÜİK, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) kuruluşları tarafından belirlenen yetişkin bir kişinin minimum tüketmesi gereken 2.100 kalori miktarını baz almaktadır (TÜİK 2008: 46). Dünya Bankasının, yapmış olduğu çalışmada bir kişinin biyolojik olarak hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan günlük minimum kalori ihtiyacı (gıda yoksulluk sınırını) 2.400 kalori olarak belirlenmesine karşın TÜİK çalışmasında bu miktarı 2.100 kalori olarak tespit etmiştir.

TÜİK, gıda yoksulluğunu tespit etmek amacı ile bir kişinin hayatını devam ettirebilmesi için tüketmesi gereken temel gıda maddelerinden oluşan bir gıda sepeti belirlemektedir. Bu sepetin belirlenmesinde ise 2003 Hane Halkı Bütçe Anketi verileri baz alınmaktadır. Bir kişinin yaşamını sürdürebilmesi için günlük minimum 2.100 kalori almasını sağlayacak temel gıda maddelerinin miktarını gösteren gıda sepetinin maliyeti açlık sınırı (gıda yoksulluk sınırı) olarak tanımlanmaktadır. Gıda sepetinin belirlenmesinde ise gıda harcamasına göre sıralı 3. ve 4. gelir düzeyindeki %10'luk hane halkı referans grup olarak alınıp, bu hanelerin gıda tüketiminde en yüksek paya sahip 80 madde gıda sepeti olarak seçilmiştir. Sepetin maliyetinin hesaplanmasında, Hane Halkı Bütçe Anketi verileri ile belirlenen ortalama piyasa birim fiyatları kullanılmaktadır (TÜİK 2008: 35). Belirlenen ortalama piyasa birim fiyatları ile gıda sepetinin miktarı çarpılarak açlık sınırı hesaplanmaktadır. Bir kişinin günlük en az 2.100 kalori tüketmesi için gerekli olan besin miktarına yapılan harcama, belirlenen açlık sınırının altında ise kişi yoksul olarak tanımlanmaktadır. Bu durum ise kişilerin, yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan asgari gıda ihtiyacını karşılayamadıklarını göstermektedir.

2.2.3. Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı

Minimum seviyede de olsa gıda ihtiyacını karşılayan fakat fiziki varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan ısınma, giyim, barınma gibi diğer ihtiyaçlarını karşılayamayan bireyler yoksul olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle bu yaklaşımda asgari gıda sepetinin içerisine ısınma, barınma ve giyim gibi ihtiyaçlar da eklenmektedir. Fakat sepetin içerisinde bulunması gereken gıda dışı ihtiyaçların neler olacağı konusunda bir görüş birliği sağlanamamaktadır. Bu yaklaşımda, gıda yoksulluk sınırına sepete eklenen gıda dışı harcamaların toplam fiyatı ilave edilerek yeni bir yoksulluk sınırı belirlenmektedir (Aktan ve Vural 2002b). Daha sonra toplam hane tüketimi gerçek hane büyüklüğüne bölünür, elde edilen değer yoksulluk sınırı değerinden küçük ise hane yoksul olarak kabul edilir. Bu durum, o hanede karşılanamayan temel ihtiyaçlar olduğunu göstermektedir.

2.3. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk tanımının ve kapsamının geniş olması, yoksulluğun nedenlerinin tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Yoksulluğun nedenleri ülkelere ve hatta aynı ülke içindeki farklı bölgelere, farklı aile tiplerine, bireylere, sosyolojik nedenlere göre değişiklik göstermektedir. Ayrıca, farklı toplumların yoksulluğun nedenleri ile ilgili yorumları ve fikirleri arasında da ciddi farklılıklar görülmekte ve bu görüş ve değerlendirmeler yoksulluğun var olduğu zamana ve mekana göre değişebilmektedir (Şenses 2001: 145).

Genel olarak yoksulluğun nedenleri iki başlık altında incelenmektedir: Birinci başlıkta; küreselleşme, işsizlik, göç, ekonomik krizler, gelir dağılımı adaletsizliği, nüfus, enflasyon, sosyal güvenlik harcamalarının yetersizliği, tasarrufların ve yatırımların düşük olması, fırsat eşitsizliği, işgücü piyasalarının yetersizliği gibi bireylerin kendi iradeleri dışında ortaya çıkan sosyoekonomik ve yapısal nedenler ele alınmaktadır. İkinci başlıkta ise; eğitimsizlik, sosyal dışlanma, bireysel özellikler (kişisel yetenek ve beceri), cinsiyet, bireysel kararlar gibi kişilerin hür iradelerinden kaynaklanan faktörlere dikkat edilmektedir (Kabakçı Karadeniz 2017: 161).

Yoksulluk, üretim yetersizliğinden bir başka ifade ile bir ülkede fazla üretim yapılamamasından ve aynı zamanda üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen artı değerlerin bireyler, sektörler ve bölgeler arasında eşit bir şekilde dağıtılamamasından kaynaklanmaktadır. Yeterli üretim yapılamamasının nedenleri arasında, bazı ülkelerin veya ülkedeki bazı bölgelerin olumsuz iklim ve doğa koşullarına bağlı olarak daha fazla üretme olanağına sahip olmamaları gelmektedir. Bu gibi sorunlar o ülkede veya bölgede yaşayan insanların daha da yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Hızlı nüfus artışı ise ülkelerin daha fazla üretim yapmaları için işgücü imkanı sağlarken diğer taraftan nüfusun artması daha fazla tüketime neden olacaktır. Ayrıca coğrafi konumları sebebiyle olumsuz doğa koşullarına sahip ülke ya da ülke içindeki bölgelerde hızlı nüfus artışının da yaşanması halinde yoksulluk kaçınılmaz olacaktır (Aktan 2002).

Ekonomik büyüme, adaletsiz gelir dağılımı ve yoksulluk birbirleriyle ilişkilidir. Ekonomik büyümenin, gelir dağılımı eşitsizliğini hangi yönde değiştirdiği konusunda uzlaşma sağlanamamaktadır. David Morawetz, 1950-1975 döneminde

yaptığı çalışmada, bazı ülkelerdeki büyümenin hızlı ve eşit bir şekilde gerçekleşmemesinin sebebini bu ülkelerin büyüme dönemlerinin başında gelir dağılımında görece bir eşitliğe sahip olduklarından kaynaklandığını tespit etmiştir. Aynı zamanda, bazı ülkelerde ise hızlı büyüme eşit bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu durum, ülkelerdeki gelir dağılımının büyüme sürecinin başında eşit olmamasından kaynaklanmaktadır (Morawetz 1977: 71). Fields (1988)'e göre ise gelir dağılımı eşitsizliği ile büyüme arasında sistematik bir ilişki bulunmamaktadır. Büyüme dönemlerinde, gelir dağılımı eşitsizliğindeki değişmelere bağlı olarak yoksulluk seviyesinin bazı durumlarda artacağı bazı durumlarda ise azalacağı sonucuna varılmıştır (Kakwani 1993: 133).

Büyüme, gelir dağılımını etkilemek suretiyle dolaylı olarak ve doğrudan yoksulluğu etkilememektedir. Ayrıca ülkelerin sadece büyüme oranları değil aynı zamanda işgücüne katılma oranı, ücret seviyesi, çalışma koşulları, işsizlik, ücretlerdeki eşitsizlik gibi işgücü piyasaları ve gelirin adil dağılımı, eğitim, sağlık ve toplumsal cinsiyet eşitliği de yoksulluğu etkilemektedir (Şenses 2001: 151).

Büyüme oranlarının düşük olduğu ülkeler, makro ekonomik istikrarın bulunmadığı ülkelerdir. Makro ekonomik istikrarsızlığın düşük büyüme oranlarına neden olmasının dışında diğer faktörlerinin de yoksul kesimler üzerinde yüksek maliyetleri olmaktadır. Örneğin, enflasyondan yoksullar daha çok etkilenmektedir. Çünkü yoksullar finansal varlıklarının büyük bir kısmını nakit olarak saklarlar ve fiyat artışları yoksulların gelirlerinin ve varlıklarının gerçek değerini düşürmektedir. Enflasyon ile büyüme oranı arasında ters bir ilişki söz konusudur. Düşük büyüme ve yüksek enflasyon beşeri sermayeyi olumsuz yönde etkilemekte bu durumda yoksullar üzerinde kalıcı sonuçlara neden olmaktadır. Örneğin, kriz zamanlarında gelişmekte olan ülkelerde yoksul ailelerin çocukları okula gidememektedir (Kabaş 2009: 63).

Yoksulluk üzerinde etkili olan bir diğer unsur ise göçlerdir. Kırsal kesimde yaşayan düşük gelirli bireylerin kent-kır gelir farklılıklarından dolayı gelirlerinin artacağı düşüncesi ile kentlere itilmektedirler. Kentlerdeki yavaş istihdam artışları ise bu göçleri karşılayamamakta buna bağlı olarak da yoksulluk artmaktadır. Yoksulluk aynı zamanda potansiyel göçmenlerin göç hareketlerini kısıtlayan bir etkidir. Örneğin, kırsal kesimde yaşayan düşük gelirli bireylerin göç maliyetini

karşılayamadığı için göçten en az yararlanan kesim olduğu ileri sürülmektedir (Şenses 2001: 161). Kısaca, göç yoksulluğu, yoksullukta göçü etkilemektedir. Özellikle kentleşme sürecinde göçlerin yoğun bir şekilde yaşanması yoksulluk için önemli bir neden oluşturmaktadır.

İster ülke içinde ister ülke dışında olsun bulunduğu yerde hayatını devam ettirebilen, ekonomik nedenlerden dolayı bulunduğu yeri terk etmemiş kişilerin zorunlu olarak göç etmeleri ani yoksullaşmalarına neden olmaktadır. Göç eden bireylerin yerleşmiş oldukları yerleşim yerlerinde sosyal imkanlara, işe, konuta erişimleri çok zor olabilmektedir. Ayrıca, zorunlu olarak yapılan göçler gidilen yerlerin kaynaklarını, altyapısını zorladığı için oraya daha önce yerleşmiş kişilerin yeni gelenlere karşı düşmanlığa varan yaklaşımlarına zemin hazırlamaktadır (DPT 2001: 131).

Kırsal alanlardan kentlere göç eden eğitimsiz ve donanımsız işgücü kayıt dışı ekonomilerde sosyal güvencesiz, günlük, yarı zamanlı ve belirli süreli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. İş kazası, meslek hastalığı, sosyal güvencesiz çalışma, sakatlık ve işsizlik gibi birçok olumsuzluklara maruz kalan bireylerin giderleri artarken, aynı zamanda gelir kayıplarına uğramaları yoksulluğa neden olabilmektedir (Kabakçı Karadeniz 2017: 172).

Hem az gelişmiş ülkelerde hem de gelişmiş ülkelerde yoksulluğun nedenleri işgücü piyasalarındaki gelişmelerle ilişkilendirilmekte ve bu piyasalardan kaynaklanan nedenler ön plana çıkarılmaktadır (Şenses 2001: 164). Gelirini ekonomik faaliyette bulunarak elde etmek isteyen bireyler bu konuda başarısızlığa uğrarlarsa gelir yetersizliği ve dolayısıyla da yoksulluk ile karşı karşıya kalacaklardır. Yapısal problemler işsizliğin en temel nedenlerinden biridir. Ekonomik büyümenin istihdam olanaklarını artırmaması bireylerin iş bulamamasına neden olmaktadır (Kabakçı Karadeniz 2017: 171). Bazı durumlarda, işsizlik yoksulluğun bir nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, işsiz olan bir birey gelir elde edememekte dolayısıyla üretim ve tüketim azalmaktadır. Yani, işsizliğin artması yoksulluğu arttırmaktadır. Bazı durumlarda ise, işsizlik yoksulluğun bir sonucu olmakta ve yoksulluğun artması işsizliği arttırmaktadır. Örneğin, yoksul olan

bir bireyin çocuğunu okutamaması durumunda, çocuk iş bulmakta zorlanmakta ve işsizliğin artmasına neden olmaktadır.

Küreselleşme, teknoloji, üretim faktörleri, eğitim, bilgi, kültür gibi faktörlerin sürekli ve hızlı bir biçimde değişmesi sonucu bölgesel veya ulusal sınırları aşarak uluslararası bütünleşme sürecidir. Bu nedenle, küreselleşme süreci de yoksulluğun önemli bir sebebi durumundadır. Bu süreçte ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda değişimler yaşanmakta ve bu durumda yoksulluğu etkilemektedir.

Küreselleşme her ülke için olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. Dünya genelinde küreselleşme süreci ile birlikte birinci dünya ülkeleri olarak adlandırılan gelişmiş ülkeler ile üçüncü dünya ülkeleri olarak nitelendirilen gelişmekte olan ülkeler arasında dünya milli gelirin ve servetinin dağılımındaki eşitsizlik artmaktadır (Kabakçı Karadeniz, 2017: 179). Bu durumda çok uluslu şirketler ve küresel pazarlar ve gelişmiş ülkeler daha da güçlenmekte ve kalkınmaktadır. Diğer taraftan, daha az gelişmiş ülkeler daha çok fakirleşmektedir (Açıkgöz ve Yusufoglu 2012: 88). Bir başka ifade ile kaynakların adaletsiz dağıtılması yoksul daha yoksul, zengini daha zengin yapmaktadır.

Küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülkeler milli gelirden yeterince yararlanamadıkları için sosyal güvenlik, eğitim, sağlık giderlerine yeterli pay ayıramamakta bu durumda ise yoksulluk pekişmektedir. Diğer yandan çok uluslu şirketler emeğin ucuz olduğu ülkelerde üretim yapmaktadırlar. Emeğin ucuz olması işverenin, işçiye düşük ücret ödemesine neden olacak, işçinin gelirinin sürekli düşük düzeylerde kalmasına yol açacak ve yoksulluğu besleyecektir. Başka bir ifade ile düşük ücretle istihdam edilen işçi, yoksulluğu arttıracaktır. Kısacası, adaletsiz gelir dağılımı, hızlı nüfus artışı, işsizlik, sosyal dışlanma, kamu hizmetlerinin azalması, göç, yeterli istihdamın sağlanamaması ve daha birçok etken yoksulluk oranlarını artırmaktadır. Görüldüğü gibi yoksulluğa neden olan faktörler birbirleri ile etkileşim içindedirler (Kabakçı Karadeniz 2017: 179).

2.4. Yoksulluk Ölçütleri

Yoksulluk sınırının tespit edilmesinden sonra yoksulluk oranının da belirlenmesi gerekmektedir. Zira yoksulluğun, sadece yoksulluk sınırı altında

bulunan kişiler olarak ifade edilmesi eksik bir tanımdır. Aynı zamanda bu kişilerin yoksulluk sınırına göre bulundukları konumları da dikkate alınarak kimin daha yoksul olduğunu belirlemek gerekmektedir. Bu nedenle, yoksullar arasında kimin daha yoksul, kimin daha iyi durumda olduğunu belirlemek için çeşitli yoksulluk endeksleri geliştirilmiştir. Aşağıda bazı yoksulluk endekslerine değinilmiştir.

2.4.1. Kafa Sayısı Endeksi

Kafa sayısı endeksi, yoksulluk oranı endeksi olarak da adlandırılmaktadır. Endeks, yoksulluğun ölçümünde kullanılan en eski ve en yaygın endekstir. Bu endeks, yoksulluk sınırının altında bulunan kişilerin toplam nüfus içindeki oranını göstermektedir (Özdemir 2017: 188).

$$H = \frac{Q}{N}$$

Burada, Q, yoksulluk çizgisi altında bulunan toplam nüfusu, N, toplam nüfusu ve H, kafa sayısı endeksini göstermektedir.

Örneğin, bir ülkede toplam 100 kişi olduğunu varsayalım. Bu 100 kişiden 10 kişi yoksulluk sınırı altında yaşıyor ise bu durumda, kafa sayısı endeksi;

$$H = \frac{10}{100} = 0,1$$

olarak elde edilir. Yani, ülke %10 yoksulluk oranına sahiptir diyebiliriz.

Kafa sayısı endeksi, gelirin yoksullar arasındaki dağılımını göz ardı etmektedir. Yani yoksulluğun derecesini ölçmemektedir. Yoksul insan sayısını dikkate almamakta, kişilerin kaç farklı yoksulluğu aynı anda yaşadığı hakkında ve yoksulluğun dağılımı ile ilgili bilgi vermemektedir. Yalnızca yoksul olanlarla yoksul olmayanların ayrımı yapılabilmektedir. Yoksulluk sınırı altında kalan kişilerin bulundukları konuma göre ayırım yapmamaktadır (Belen, 2017: 52; Şenses, 2001: 65). Endeks, yoksulluk sınırı altında yaşayanların gelirlerindeki azalmalara, yoksul olanlardan yoksul olmayanlara yapılan gelir transferlerine aynı zamanda yoksullar arasındaki transferlere karşı da duyarsızdır (Kakwani 1980: 328).

Bu endeksin avantajı ise yoksulluk çizgisinin altındaki birey ve hane halkının oranlarında ortaya çıkan değişimlerin belirlenebilmesidir. Elde edilen bilgiler

ışığında, yoksulluğun azaltılmasına yönelik uygulanan politikaların ne denli başarılı oldukları tespit edilebilmektedir (Şentürk 2018: 20).

2.4.2. Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksulluk açığı endeksi, yoksulun ortalama gelirinin yoksulluk sınırına göre azlığını ifade eden veya yoksulların yoksulluk sınırı üzerine çıkabilmeleri için gereken ortalama gelir seviyesini belirleyen bir derinlik ölçütü olarak tanımlanmaktadır (Dağdemir 2002).

Endeks, gelir açığı oranı ve yukarıda bahsedilen kafa sayısı endeksi kullanılarak elde edilmektedir. Gelir açığı oranı ise şu şekilde ifade edilebilir (TÜSİAD 2000: 185-186):

$$I = \frac{Z - M_q}{Z}$$

Burada, I, gelir açığı oranını, M_q , yoksul nüfusun ortalama gelirini ve Z, yoksulluk sınırını göstermektedir.

Gelir açığı oranı, hiçbir zaman negatif değer almaz. Yoksul olmayanlarda yani yoksulluk sınırının üzerinde bulunanlarda ise gelir açığı oranı sıfıra eşittir Bu oran yardımı ile hesaplanan yoksulluk açığı endeksi şu şekildedir (TÜSİAD 2000: 186):

$$YA = I * H$$

Burada, H, kafa sayısı endeksini, I, gelir açığı oranını göstermektedir.

Aynı zamanda şu şekilde de gösterilebilir: (TÜSİAD 2000: 186):

$$YA = \frac{\sum_{i=1}^Q \frac{Z - M_i}{N}}{Z}$$

Burada, N, toplam nüfusu, Q, yoksulların sayısını ve M_i ise bireyin gelirini göstermektedir.

Yoksulluk açığı endeksi, yoksulların yoksulluk sınırının ne kadar gerisinde gelir elde ettiklerini göstermekte ve yoksul bireyleri yoksulluk sınırı üzerine taşıyacak destekleme miktarını ölçmektedir (Yücel 2011: 73).

Yoksulluğun derecesi hakkında bilgi veren endeks, kaç kişinin yoksul olduğu konusunda bilgi vermemektedir. Aynı zamanda yoksullar arasındaki gelir dağılımı eşitsizliklerini de göz ardı etmektedir. Bu endeksin bir diğer eksikliği ise, kafa sayısı endeksinde görüldüğü gibi transferlere karşı duyarsız olmasıdır. Endeksin bu eksikliklerine rağmen bazı avantajları da bulunmaktadır. Endeks, yoksulluğun ortadan kaldırılması için ve yoksul bireylerin gelirlerini yoksulluk sınırına getirilmesini sağlamak için ihtiyaç duyulan transferlerin miktarının bulunmasında ayrıca yoksulluğun ortadan kaldırılabilmesi için gereken minimum maliyetin hesaplanmasında kullanılabilmektedir (Şentürk 2018: 21). Yoksulluk açığının değerinin artması, yoksulluğun daha da şiddetlendiğini ve derinleştiğini göstermektedir (Dağdemir 2002).

2.4.3. Sen Endeksi

Yukarıda açıklanan yoksulluk açığı endeksi ve kafa sayısı endeksi yoksullar arasındaki gelir dağılımını başka bir ifade ile bireylerin gelir değişiklikleri sebebiyle yoksulluk çizgisinin üstüne çıkma ihtimallerini göz ardı etmektedir. Fakat bu endeksler, yoksulluğun derinliği ve yoksulların sayısı hakkında bilgiler verebilmektedir.

Kafa sayısı oranı ve yoksulluk açığı oranının ortalaması ile Gini katsayısının birleştirilmesinden oluşan Sen Endeksi, yoksulluğun boyutunu ve derecesini, yoksullar arasındaki gelir dağılımı farklılıkları ve yoksul sayıları üzerinde durmaktadır (Özdemir 2017: 195). Amartya Sen, 1976 yılında yapmış olduğu çalışmada, yoksulluğun ölçümünde iki sorunla karşılaştığını ifade etmektedir. İlk olarak toplam nüfus içerisinde yoksulları belirlemek, ikinci olarak da yoksullarla ilgili var olan bilgiyi kullanarak bir yoksulluk endeksi geliştirmiştir. Sen tarafından önerilen bu endeks, yoksullar içerisinde kim daha iyi durumda, kim en yoksul şeklinde analiz yapılabilmesi amacını taşımaktadır. Sen yoksulluk endeksi aşağıdaki gibidir (Sen 1976: 219-223):

$$S = H[I + (1 - I) * Gp]$$

Burada, H, kafa sayısı endeksini, I, gelir açığı oranını, G_p yoksullar arasındaki gelir dağılımını (Gini katsayısını) göstermektedir.

Yoksul bir bireyin gelirinin azalması, yoksulluk ölçütünde artışa neden olmaktadır. Yani, yoksulların durumunda yaşanan olumsuz bir gelişme yoksulluk oranını arttıracaktır. Öte yandan zengin bir bireyden yoksul bireylere gelir aktarımı, yoksulluk oranında bir azalmaya neden olmaktadır. Yoksulluk ölçütü yalnızca yoksulların gelirin odaklandığı için zenginlerin gelirlerindeki değişimlerden etkilenmez ve hiçbir değişiklik göstermez. Yoksullar arasında tam eşitsizlik durumu olduğunda Gini katsayısı 1'e eşit ($G_p=1$) olacağından, Sen endeksi Kafa sayısı endeksine eşit olmaktadır. Yoksullar arasında tam eşitlik olması halinde ise Gini katsayısı sıfıra eşit ($G_p=0$) olacağından, Sen endeksi gelir açığı endeksine eşit olmaktadır (Aktan ve Vural 2002b).

2.4.4. Foster-Greer-Thorbecke Endeksi (P_α ölçütü)

Yoksulluk çalışmalarında, toplumdaki genel yoksulluğun bölgesel ve değişik alt gruplar arasındaki yoksulluk seviyelerinden ne ölçüde etkilendiği önem kazanınca bu durumu ortaya koymak için farklı yoksulluk ölçütlerine ihtiyaç duyulmuştur ve P_α ölçütü bu ihtiyaçlar sonucu ortaya çıkmıştır (TÜSİAD 2000: 187).

1984 yılında Foster, Greer ve Thorbecke tarafından geliştirilen P_α ölçütünün önemli özelliği, toplam yoksulluğu farklı alt gruplara bölebilmesi, yoksulları birbirinden farklı bölgesel veya sosyoekonomik gruplara kesin çizgilerle ayrıştırabilmesi ve farklı gruplar arasındaki yoksulluğun etkisinin kıyaslanmasına olanak sağlamasıdır (Şenses 2001: 67).

Sen endeksi, bir kişinin gelir açığını diğer kişilerin gelir açığına bağlı olarak ölçmektedir. P_α ölçütü ise Sen endeksine kıyasla herhangi bir kişinin gelir açığı ölçümünün yalnızca yoksulluk sınırına ve o kişinin gelirin bağlı olarak ölçülmesi gerektiğini savunmaktadır (Aktan ve Vural 2002b). Farklı gruplara ilişkin yoksulluk oranları ayrı ayrı hesaplanmakta ve bu alt gruplara ilişkin endeksler yine bu alt grupların nüfus oranları ölçülerek toplandığında toplam yoksulluk oranına ulaşılmaktadır. Böylece yoksulların sayısının yanı sıra yoksulluğun derinliği ve farklı grupların göreceli yoğunluğu ile ilgili verilere ulaşılmaktadır (Şenses 2001: 67).

P_α ölçütü aşağıdaki formülle hesaplanabilmektedir (Osberg ve Xu 2008: 14):

$$P_{\alpha}(y, z) = \left(\frac{1}{N}\right) \sum_{y_i < z} \left(\frac{z - y_i}{z}\right)^{\alpha}$$

Burada, N, toplam nüfusu, α , negatif olmayan bir parametreyi ($\alpha \geq 0$), y_i , i . insanın varsayılan gelirini, y , gelir dağılımını ve z ise yoksulluk sınırını göstermektedir.

Formülde, $\alpha=0$ olduğunda P_{α} kafa sayısı endeksine, $\alpha=1$ olduğunda yoksulluk açığı endeksine ve $\alpha=2$ olduğunda Foster- Greer-Thorbecke endeksine eşit olmaktadır (Osberg ve Xu 2008: 15). α parametresine verilen değer arttıkça endeks yoksulluğu daha iyi oranda ölçmektedir (Dağdemir 2002). Bu endeks, yoksulluk sınırının uzağında olan en yoksullara daha çok ağırlık verdiği için, yoksulluğun yoğunluğuna dikkat çekmektedir (TÜSİAD 2000: 187).

2.4.5. İnsani Yoksulluk Endeksi

UNDP tarafından daha sonra geliştirilen İnsani Yoksulluk Endeksinin, İnsani Gelişme Endeksinden farkı sağlanan insani gelişmenin dağılımını ve geriye kalan mevcut yoksulluğun miktarını ölçmesidir (Şenses 2001: 102). Bu endeksin, insani gelişme endeksinden bir diğer farkı ise ülkelerarası karşılaştırmalar yaparak ülkelerin yoksullukla mücadelede ne kadar verimli olduklarını ortaya koymasındır (Yücel 2011: 60).

İnsani yoksulluk endeksinde, ekonomik kaynaklara ulaşımın göstergesi olarak, çocukların beslenme düzeyini ve temiz su kaynaklarına ulaşımı öne çıkarılmaktadır (Şenses 2001: 103). Merkezi insan olan bu endeks, kişilerin insanca yaşamaları için gerekli olan minimum gelir dışında eğitim, sağlık, gıda ve istihdam gibi unsurları da içermektedir. Gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler ayrımı göz önünde bulundurularak farklı kriterlerden oluşan iki farklı insani yoksulluk ölçülmektedir (Yücel 2011: 60).

Gelişmekte olan ülkeler için üç temel kriter baz alınarak insani yoksulluk ölçülmektedir. Bunlar (UNDP 1997: 18):

- Yaşam süresi: 40 yıldan daha az yaşama beklentisi insani yoksulluk olarak değerlendirilmektedir.

- Eğitim: Yetişkin kişiler arasında okuma yazma bilmeme oranı insani yoksulluğun ikinci kriterini oluşturmaktadır.
- Ekonomik ve Sosyal imkanlar: Temel sağlık hizmetlerine erişemeyen nüfus oranı, iyileştirilmiş içme suyuna sahip olamayan nüfus oranı, 5 yaşından küçük olan ve yeterli beslenemeyen, düşük kilolu nüfus oranı ise insani yoksulluğun bir diğer kriterini oluşturmaktadır.

Gelişmiş ülkeler içinde bir insani yoksulluk endeksi geliştirilmiştir. Bu endeks insan gelişiminin temel boyutlarını ölçmekle birlikte sosyal dışlanmayı da kapsamaktadır. Gelişmiş ülkeler için insani yoksulluk endeksini hesaplamada kullanılan kriterler şunlardır (UNDP 2005: 342):

- Sağlıklı ve uzun bir yaşam: 60 yaşından daha fazla yaşamama beklentisi ve erken yaşta ölüm riski ile ölçülmektedir.
- Bilgi düzeyi: Yeterli düzeyde okur-yazar olmayan yetişkinlerin (16-65 yaş arası) oranı ile ölçülmektedir.
- İyi bir yaşam standardı: Gelir yoksulluğu sınırının altında kalan nüfus oranı ile ölçülmektedir (Medyan hane halkı harcanabilir gelirin %50'si).
- Sosyal dışlanma: Uzun dönem işsizlik (12 ay ve daha uzun süren) oranı ile ölçülmektedir.

Bu endeks kullanılarak ülkedeki yoksullukla mücadele için gerekli politikalar hükümetler tarafından uygulanır. Uygulanan politikanın verimli sonuçlar elde edilebilmesi ise endeksin doğru belirlenmesine bağlıdır. Bu nedenle ülkeler dahil olduğu ülke grubuna ait endeksi kullanmalıdır.

2.5. Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk

İnsanlık tarihi kadar eskilere dayanan ve küreselleşme süreci ile daha yoğun hissedilen yoksulluk, bütün dünya ülkelerinin en önemli gündemi arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, Dünya Bankası ve UNDP başta olmak üzere uluslararası kuruluşlar tarafından yayınlanan yoksulluk çalışmaları, ülkeler bazında yoksulluğun görünümünü daha net ortaya koymaktadır.

İnsana yaraşır bir hayat sürdürmek için gerekli olan mal ve hizmetlere erişememe gibi insani boyutları kapsayan ve sosyokültürel olanakları da içeren, insani yoksulluk kavramı, UNDP tarafından 1997 yılında literatüre dahil edilmiştir. Buna ek olarak UNDP, insani yoksulluğu ölçmek için insani gelişme endeksini geliştirmiştir. İnsani gelişme endeksi, yeterli düzeyde eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamama, iyi, kaliteli ve uzun bir ömür sürme imkanına sahip olmama gibi alanlarda yaşanan yoksulluğu ölçmektedir.

Dünya Bankası, 1990 yılında yayımladığı Dünya Kalkınma Raporu'nda yoksulluk sınırını 1985 yılın satın alma gücü paritesine göre kişi başı günlük 1\$ olarak belirlemiştir. Bu sınır, fiyatlar yükselme eğiliminde olduğu için zamanla artmakta ve yeni satın alma gücü paritelerine göre yenilenmektedir. Dünya Bankası yoksulluk sınırını, 1993 yılı satın alma gücü paritelerine göre kişi başı günlük 1,08\$, 2005 yılı satın alma gücü paritelerine göre kişi başı günlük 1,25\$ ve bugün kullanılan 2011 yılı satın alma gücü paritelerine göre kişi başı günlük 1,90\$ olarak yenilemiştir. Bu sınırın altında gelir veya tüketime sahip olanlar aşırı yoksul olarak kabul edilmektedir. 1,90 \$'lık uluslararası yoksulluk sınırının yanı sıra Dünya Bankası, alt-orta gelirli ülkeler için 2011 yılı satın alma gücü paritelerine göre kişi başı günlük 3,20 doları, üst-orta gelirli ülkeler için 2011 yılı satın alma gücü paritelerine göre kişi başı günlük 5,50 doları yoksulluk sınırı olarak belirlenmiştir².

Satın alma gücü paritelerine göre kişi başı günlük 1,90\$'lık yoksulluk sınırı belirlenirken, dünyanın en yoksul ülkelerinde minimum temel ihtiyaçların karşılanabileceği tüketim/gelir seviyesi esas alınmıştır. Fakat, yoksul ülkeler refah seviyeleri ve yaşam standartları düşük ülkelerdir. Bu nedenle, 1,90\$ olarak belirlenen yoksulluk sınırı, refah seviyesi ve yaşam standardı görece daha yüksek ülkelerde minimum temel ihtiyaçların karşılanması için yeterli değildir. Çünkü, daha yüksek refah seviyesine sahip ülkelerde minimum seviyede ihtiyaçların karşılanması için katlanılan maliyetler daha yüksektir. Dolayısıyla, 1,90\$'lık gelir refah seviyesi yüksek ülkelerde yoksulluğu yansıtmamaktadır (Arabacı 2019: 129). Bu nedenle, Dünya Bankası tarafından 3,20\$ ve 5,50\$ yoksulluk sınırları belirlenmiştir.

² Dünya bankası veri bankası, <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview> erişim tarihi: 10.08.2022

Bu bölümde dünyada (gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde) ve Türkiye’de yoksulluğun görünümü genel olarak incelenecektir.

2.5.1. Dünyada Yoksulluk

Ülkeler bütünüyle dikkate alındığında ve gelir düzeylerine göre kıyaslandığında, az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler olarak gruplandırılmaktadır. GSMH, gelişmişlik seviyesinin en önemli ölçütüdür. GSMH’leri yüksek olan ülkeler gelişmiş ülke olarak, düşük olan ülkeler ise az gelişmiş ülke olarak tanımlanmaktadır. Bu bölümde, dünyadaki yoksulluk seçilmiş ülke gruplarına ait veriler yardımıyla incelenecektir. İncelenen olan ülkeler, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

2.5.1.1. Gelişmiş Ülkelerde Yoksulluk

Gelişmiş ülkeler, GSMH’leri yüksek ve aynı zamanda sanayileşmiş ülkelerdir. Bu ülkelerde çalışan nüfusun büyük bir bölümü hizmet ve sanayi sektöründe istihdam edilmektedir. Eğitim, sağlık ve alt yapı hizmetleri oldukça gelişmiş, okuryazar oranı yüksek, nüfus artış hızı az, kentleşme oranı yüksek, doğum ve ölüm oranları düşük ve ortalama yaşam süresi uzundur. Bunun yanı sıra, insani gelişme endeksi, yaşam standardı ve refah düzeyi yüksektir.

Tablo 24. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Günlük 1,90\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi) (2010-2019)

Yıllar	Avusturya	Belçika	Finlandiya	Danimarka	ABD	İsveç	Norveç	Lüksemburg
2010	0,5	0,1	0	0,1	1	0,5	0,2	0
2011	0,4	0,2	0	0	1	0,5	0,1	0,1
2012	0,6	0,2	0,1	0	1	0,5	0,1	0
2013	0,3	0,1	0,1	0,3	1	0,6	0,1	0,1
2014	0,2	0,1	0,1	0,2	1,2	0,5	0,1	0,1
2015	0,7	0,1	0,1	0,2	1,2	0,4	0,1	0,3
2016	0,7	0,1	0	0,3	1	0,3	0,3	0,1
2017	0,3	0,1	0,1	0,1	1,2	0,2	0,3	0,3
2018	0,6	0,1	0,1	0,2	1	0,7	0,3	0,3
2019	0,6	0,1	0	0,3	1	0,3	0,2	0,1

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 24'te 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre günlük 1,90\$ yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranları verilmiştir. 2019 yılı verilerine göre, aşırı yoksulluk en fazla Avusturya'da ve ABD'de görülmektedir. Avusturya'da nüfusun %0,6'sı, ABD'de ise %1'i günlük 1,90\$ altında gelire sahiptir. 2019 yılı verilerine göre Finlandiya'da günlük 1,90\$ ve altında gelirle yaşayan yoksul birey bulunmamaktadır. Belçika, Danimarka, İsveç, Norveç ve Danimarka'da aşırı yoksulluğun görece düşük seviyelerde olduğu söylenebilir.

Tablo 25. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Günlük 3,20\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi) (2010-2019)

Yıllar	Avusturya	Belçika	Finlandiya	Danimarka	ABD	İsveç	Norveç	Lüksemburg
2010	0,6	0,2	0,1	0,1	1,2	0,7	0,2	0
2011	0,6	0,3	0,1	0	1,2	0,8	0,1	0,1
2012	0,7	0,2	0,1	0	1,2	0,5	0,2	0,1
2013	0,4	0,2	0,1	0,3	1,2	0,8	0,2	0,1
2014	0,3	0,1	0,1	0,2	1,5	0,6	0,1	0,2
2015	0,7	0,2	0,1	0,2	1,2	0,8	0,2	0,3
2016	0,9	0,1	0,1	0,3	1,2	0,5	0,4	0,1
2017	0,4	0,2	0,1	0,2	1,5	0,3	0,3	0,4
2018	0,7	0,1	0,1	0,2	1,2	0,9	0,3	0,4
2019	0,7	0,1	0,1	0,3	1	0,4	0,2	0,1

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 25'te 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre günlük 3,20\$ yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranları verilmiştir. 2019 yılı verilerine göre, yoksulluğun en fazla olduğu ülkeler Avusturya, ABD ve İsveç'tir. Avusturya'da nüfusun %0,7'si, ABD'de de %1'i ve İsveç'te %0,4'ü günlük 3,20\$ altında gelire sahiptir. Belçika, Finlandiya ve Lüksemburg'da günlük 3,20\$ yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranları görece düşük seviyelerdedir. 2019 yılı verilerine göre Danimarka'da nüfusun %0,3'ü, Norveç'te %0,2'si günlük 3,20\$ altında gelire sahiptir.

Tablo 26. Seçili Gelişmiş Ülkelerde Günlük 5,50\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi) (2010-2019)

Yıllar	Avusturya	Belçika	Finlandiya	Danimarka	ABD	İsveç	Norveç	Lüksemburg
2010	0,8	0,4	0,1	0,2	1,7	1,2	0,3	0,1
2011	1	0,5	0,1	0,6	1,7	1,1	0,2	0,2
2012	1	0,4	0,2	0,2	1,7	0,9	0,2	0,3
2013	0,6	0,4	0,1	0,6	1,7	1,1	0,4	0,3
2014	0,7	0,2	0,1	0,7	2	0,9	0,3	0,3
2015	0,9	0,2	0,2	0,4	1,7	1	0,3	0,7
2016	1,2	0,2	0,2	0,4	1,7	0,6	0,6	0,3
2017	0,7	0,4	0,1	0,2	1,7	0,5	0,5	0,7
2018	1	0,2	0,2	0,3	1,7	1,2	0,4	0,6
2019	0,8	0,2	0,1	0,4	1,5	0,6	0,3	0,3

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 26'da 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre günlük 5,50\$ yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranları verilmiştir. 2019 yılı verilerine göre, 3,20\$ yoksulluk sınırında olduğu gibi 5,50\$ yoksulluk sınırında da Avusturya, ABD ve İsveç yoksulluğun en fazla olduğu ülkelerdir. Avusturya'da nüfusun %0,8'si, ABD'de de %1,5'i ve İsveç'te %0,6'sı günlük 5,50\$ altında gelire sahiptir. Belçika, Finlandiya günlük 5,50\$ yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranları görece düşük seviyelerdedir. 2019 yılı verilerine göre Danimarka'da nüfusun %0,4'ü, Norveç'te %0,3'ü ve Lüksemburg'da %0,3 günlük 5,50\$ altında gelire sahiptir. Görüldüğü gibi gelişmiş ülkelerde yoksulluk sınırı yükseldikçe, yoksulluk oranları artmaktadır.

Tablo 27. Seçili Gelişmiş Ülkelerde İnsani Gelişmişlik Endeksi (2010-2019)

Yıllar	ABD	Avusturya	Belçika	Finlandiya	Danimarka	İsveç	Norveç	Lüksemburg
2010	0,916	0,904	0,91	0,916	0,917	0,911	0,94	0,898
2011	0,919	0,906	0,911	0,92	0,93	0,912	0,942	0,899
2012	0,92	0,908	0,913	0,921	0,931	0,914	0,941	0,9
2013	0,918	0,905	0,916	0,928	0,933	0,933	0,944	0,9
2014	0,92	0,913	0,918	0,928	0,935	0,935	0,944	0,903
2015	0,921	0,915	0,922	0,93	0,933	0,938	0,947	0,906
2016	0,922	0,917	0,924	0,932	0,935	0,94	0,95	0,91
2017	0,924	0,919	0,929	0,935	0,936	0,942	0,954	0,913
2018	0,925	0,921	0,93	0,937	0,939	0,943	0,956	0,913
2019	0,926	0,922	0,931	0,938	0,94	0,945	0,957	0,916

Kaynak: Human Development Reports (<https://hdr.undp.org/data-center/documentation-and-downloads>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 27’de 2010-2019 yılları arasında seçili gelişmiş ülkelere ait İGE değerleri verilmiştir. İGE, UNDP tarafından ülkelerdeki yoksulluğun boyutunu ortaya koymak amacıyla geliştirilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi gelişmiş ülkeler için hesaplanan İGE, 60 yaşından daha fazla yaşamama beklentisi, erken yaşta ölüm riski, yeterli düzeyde okur-yazar olmayan yetişkinlerin (16-65 yaşarası) oranı, gelir yoksulluğu sınırının altında kalan nüfus oranı ve uzun dönem işsizlik (12 ay ve daha uzun) oranı ile ölçülmektedir. Tablo 27’deki veriler incelendiğinde seçili gelişmiş ülkelerde İGE değerlerinin yüksek olduğu görülmektedir. 2019 yılı verilerine göre, seçili gelişmekte olan ülkeler içerisinde Norveç 0,957 ile en yüksek İGE oranına sahiptir. Norveç’i 0,945 ile İsveç, 0,94 ile Danimarka, 0,938 ile Finlandiya, 0,931 ile Belçika, 0,926 ile ABD izlemektedir. Lüksemburg ise 0,916 ile en düşük İGE oranına sahiptir. İGE, yüksek olması ve yıllar itibari ile artış göstermesi yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

2.5.1.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk

Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere göre daha düşük, GSMH ve yaşam standardına sahiptirler. Bu ülkelerde, sanayi ve hizmet sektörünün oranı yükselmekte ve bu yükseliş ile birlikte kırdan kente göçler artmakta bu durumda kırsal nüfus azalırken, kent nüfusu artmakta ve kentleşme hızlanmaktadır. Doğum oranlarında ve bebek ölümlerinde azalmalar görülmekte aynı zamanda ortalama yaşam süresi artmaktadır.

Bu gruptaki ülkeler, ortak özellikleri olmasına rağmen gelir dağılımı eşitsizliği, yoksulluk, coğrafi, sosyolojik, ekonomik ve kültürel olarak birçok açıdan birbirlerinden farklılık göstermektedir. Örneğin, gelişmekte olan ülkeler grubu içerisinde bulunan bir ülke aynı gruptaki diğer ülkelere göre daha düşük gelire sahip iken bu geliri daha dengeli dağıtabilmekte fakat aynı gruptaki diğer ülkelere göre daha yüksek bir gelire sahip olan bir ülke bu geliri daha dengesiz dağıtabilmektedir (Yücel 2011: 114).

Tablo 28. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Günlük 1,90\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi) (2010-2020)

Yıllar	Arjantin	Peru	Brezilya	Kırgızistan	Kolombiya	Kosta Rika	Ekvador
2010	1,4	5,5	-	2,8	7,8	1,5	5,7
2011	1,1	5,2	4,7	0,9	6,3	1,6	4,7
2012	1,2	4,8	3,9	2,5	6,2	1,6	4,5
2013	1	4,4	3,2	2,2	5,6	1,6	3,2
2014	0,9	3,7	2,9	0,9	5	1,5	2,6
2015	-	3,6	3,4	1,8	4,6	1,5	3,5
2016	1,1	3,5	4,1	1	4,5	1,3	3,6
2017	0,9	3,4	4,7	1,1	4	1,1	3,2
2018	1,4	2,7	4,7	0,6	4,2	1,5	3,3
2019	1,3	2,2	4,9	0,6	4,9	1	3,6
2020	1,6	4,4	1,7	1,1	10,3	2,1	6,5

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 28’de 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre günlük 1,90\$ yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranları verilmiştir. 2020 yılı verilerine göre, aşırı yoksulluğun en fazla olduğu ülkeler Kolombiya, Ekvador ve Peru’dur. Kolombiya’da nüfusun %10,3’ü, Ekvador’da %6,5’i ve Peru’da %4,4’ü günlük 1,90\$ altında gelire sahiptir. Aşırı yoksulluğun en az olduğu ülke ise Kırgızistan’dır. Kırgızistan’da nüfusun %1,1’i günlük 1,90\$ altında gelire sahiptir. 2020 yılı verilerine göre Arjantin, Brezilya ve Kosta Rika’da aşırı yoksulluk Kolombiya, Ekvador ve Peru’ya göre nispeten daha düşüktür.

Tablo 29. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Günlük 3,20\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi) (2010-2020)

Yıllar	Arjantin	Peru	Brezilya	Kırgızistan	Kolombiya	Kosta Rika	Ekvador
2010	4,9	14,9	-	19	18,5	3,9	14,9
2011	3,3	13,3	10,2	16,5	16,5	4,3	12,2
2012	3,5	12,3	9,3	17,1	15,6	4,1	11,5
2013	3,2	11,5	8,1	21,3	14,2	4	10,1
2014	3,6	10,7	7,3	14,9	13,2	4	8,6
2015	-	10,4	8,1	18,4	11,9	4,1	9,4
2016	3,6	10,1	9,3	14,1	11,8	3,8	9,4
2017	3,1	9,9	9,5	14,7	11,1	2,8	8,7
2018	4	8,5	9,6	10,9	11,1	3,7	9,7
2019	4,8	7,5	9,5	9,7	12,7	3,3	9,8
2020	5,8	14,1	4,3	16,2	19,9	5,7	14,2

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 29’da 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre günlük 3,20\$ yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranları verilmiştir. 2020 yılı verilerine göre, günlük 3,20\$ yoksulluk sınırına göre yoksulluğun en fazla olduğu ülkeler Kolombiya, Kırgızistan, Ekvador ve Peru’dur. Kolombiya’da nüfusun %19,9’u, Kırgızistan’da %16,2’si, Ekvador’da %14,2’si ve Peru’da %14,1’i günlük 3,20\$ altında gelire sahiptir. Brezilya, Arjantin ve Kosta Rika’da yoksulluk Kolombiya, Kırgızistan, Ekvador ve Peru’ya göre görece daha düşüktür.

Tablo 30. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Günlük 5,50\$ Yoksulluk Sınırına Göre Yoksulluk Oranları (2011 SAGP) (Nüfusun Yüzdesi) (2010-2020)

Yıllar	Arjantin	Peru	Brezilya	Kırgızistan	Kolombiya	Kosta Rika	Ekvador
2010	14,1	31,5	-	60,8	38,5	12,6	34,5
2011	11,6	29,5	23,8	60,2	35,7	13,4	30,2
2012	10,7	26,9	21,7	63,5	34,3	12,2	27,6
2013	10,8	26,2	19,9	64,3	32,2	12,4	27,2
2014	11,8	25,3	18,4	60,7	30	12,3	23,8
2015	-	24,4	19,5	63,9	29	12	24,8
2016	11,5	24,5	21,1	61,4	28,7	10,8	24
2017	9,8	24,1	21,2	60,5	28,1	9,9	23,3
2018	12,4	22,3	20,8	54,8	28,2	11,2	24,2
2019	14,5	20,6	20,6	52,6	29,4	10,6	25,4
2020	18,2	32,9	13,1	58,1	38,3	16,1	30,6

Kaynak: Dünya Bankası (<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 30’da 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre günlük 5,50\$ yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranları verilmiştir. 2020 yılı verilerine göre, 3,20\$ yoksulluk sınırında olduğu gibi 5,50\$ yoksulluk sınırında da Kırgızistan, Kolombiya, Peru ve Ekvador yoksulluğun en fazla olduğu ülkelerdir. Kırgızistan’da nüfusun %58,1’i, Kolombiya’da %38,3’ü, Peru’da %32,9’u ve Ekvador’da %30,6’sı günlük 5,50\$ altında gelire sahiptir. Brezilya, Arjantin ve Kosta Rika’da yoksulluk Kolombiya, Kırgızistan, Ekvador ve Peru’ya göre görece daha düşüktür. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de yoksulluk sınırı yükseldikçe, yoksulluk oranları artmaktadır.

Tablo 31. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde İnsani Gelişmişlik Endeksi (2010-2019)

Yıllar	Arjantin	Peru	Brezilya	Kırgızistan	Kolombiya	Kosta Rika	Ekvador
2010	0,829	0,721	0,727	0,662	0,729	0,765	0,726
2011	0,835	0,734	0,731	0,664	0,734	0,778	0,732
2012	0,834	0,742	0,735	0,674	0,739	0,783	0,751
2013	0,835	0,75	0,753	0,68	0,742	0,788	0,754
2014	0,836	0,76	0,756	0,686	0,753	0,796	0,756
2015	0,84	0,759	0,756	0,69	0,756	0,797	0,764
2016	0,839	0,765	0,758	0,691	0,76	0,801	0,758
2017	0,843	0,767	0,761	0,694	0,763	0,804	0,76
2018	0,842	0,771	0,762	0,696	0,764	0,808	0,762
2019	0,845	0,777	0,765	0,697	0,767	0,81	0,759

Kaynak: Human Development Reports (<https://hdr.undp.org/data-center/documentation-and-downloads>) erişim tarihi: 28 Temmuz 2022.

Tablo 31’de 2010-2019 yılları arasında seçili gelişmekte olan ülkelere ait İGE değerleri verilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi gelişmekte olan ülkeler için hesaplanan İGE, doğumda beklenen yaşam süresi, yetişkin okur-yazar oranı, okullaşma oranı ve kişi başına GSYH ile ölçülmektedir. Tablodaki veriler incelendiğinde, seçili gelişmekte olan ülkelerde İGE, yıllar itibariyle artan bir trende sahiptir. 2019 yılı verilerine göre, seçili gelişmekte olan ülkeler içerisinde 0,845 ile Arjantin en yüksek İGE sahiptir. Arjantin’i 0,81 ile Kosta Rika takip etmektedir. En düşük İGE ise 0,697 ile Kırgızistan’da görülmektedir.

2.5.2. Türkiye’de Yoksulluk

Yoksulluk, dünyada olduğu gibi Türkiye’nin en önemli sorunları arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, milli gelir payının az olması, küreselleşme, nüfus artışı, kırdan kente göç, işsizlik, eğitim fırsatlarından yeterli derecede yararlanılamaması, ekonomi politikaları ve ekonomik krizler ile daha da derinleşen yoksulluğun, Türkiye’de küçümsenemeyecek seviyede olduğunu söylemek mümkündür.

Dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye’deki yoksulluk çalışmalarının yeterli olmadığı görülmektedir. Zamanla artan yoksul sayıları ve yoksulluğun neden olduğu sorunların giderek daha da ciddi boyutlara ulaşması, yoksullukla ilgili yapılan çalışmaların artmasına neden olmuş ve Türkiye’de, 1990’lı yıllardan itibaren

yoksulluk çalışmaları hız kazanmaya başlamıştır (Şentürk 2009: 209). Türkiye’de yoksulluk ile ilgili ilk resmi çalışma 14 Nisan 2004 günü TÜİK tarafından açıklanan “2002 yoksulluk” isimli çalışmasıdır (TÜRK-İŞ 2022: 8). Gelire bağlı yoksulluk göstergeleri, TÜİK tarafından uygulanan gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçlarına göre 2006 yılından itibaren hesaplanmaktadır (TÜİK 2008: 14). Dünyada başta UNDP ve Dünya Bankası olmak üzere birçok uluslararası kuruluş tarafından yoksulluk çalışmaları yapılmaktadır.

Dünya Bankası, Türkiye’de ulusal yoksulluk sınırında çalışan bireylerin nüfusa oranını 2018 yılında %14,4, 2019 yılında ise %15,0 olarak hesaplamıştır. Yoksulluk sınırı günde 3,20\$ olarak belirlendiğinde yoksulluk açığı 2018 yılında %0,2, 2019 yılında %0,5 olarak hesaplanmıştır. Satın alma gücü paritesine göre günde 1,90 \$’dan daha az kazanan bireylerin nüfusa oranı 2019 yılında %0,4, günde 3,20 \$’dan daha az kazanan bireylerin nüfusa oranı 2018 yılında %1,4, 2019 yılında ise %2,2 olarak hesaplanmıştır. Bu kategorilerde 2020 ve 2021 yıllarına ait veri bulunmamaktadır³.

UNDP, yapmış olduğu çalışmalarında insani gelişmeyi ölçmekte ve bu ölçümü yaparken ekonomik olmayan yaşam süresi, eğitim, sağlık gibi göstergeleri kullanarak bir insani gelişmişlik endeksini hesaplamakta ve sonuçları ise insani gelişme raporu ile her yıl yayımlamaktadır.

UNDP’nin yayımladığı 2019 yılı insani gelişme raporuna göre Türkiye, doğumda yaşam beklentisi 77,4, beklenen öğrenim süresi 16,4, ortalama öğrenim süresi 7,7, kişi başına gayri safi milli hasıla 24.905 \$ ve 0,806 insani gelişmişlik endeks değeriyle 189 ülke arasında 59. sırada yer almaktadır. 1990-2018 yılları arasında Türkiye’nin insani gelişmişlik endeks değeri 0,579’dan %39,2’lik bir artış ile 0,806’ya yükselmiştir (UNDP 2019: 300-304). 2020 yılı insani gelişme raporuna göre ise doğumda yaşam beklentisi 77,7, beklenen öğrenim süresi 16,6, ortalama öğrenim süresi 8,1, kişi başına gayri safi milli hasıla 27.701 \$ ve 0,820 insani gelişmişlik endeks değeriyle 189 ülke arasında 54. sırada yer almaktadır. 1990-2019 yılları arasında Türkiye’nin insani gelişmişlik endeks değeri 0,583’ten %40,7’lik bir

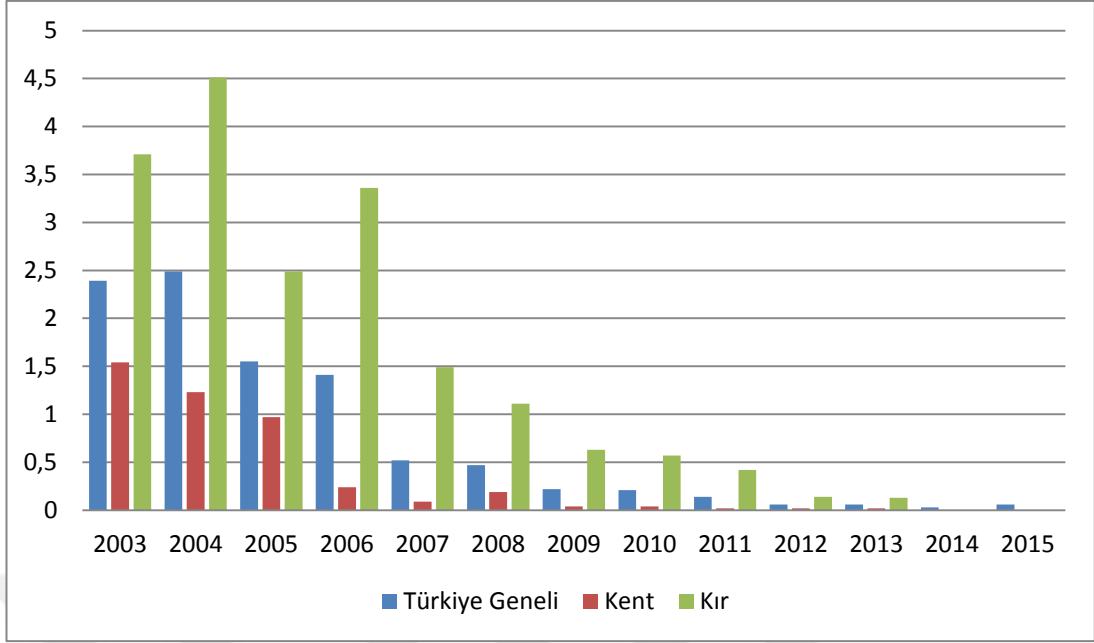
³Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> erişim tarihi: 28 Haziran 2022.

artış ile 0,820'ye yükselmiştir (UNDP 2020: 343-347). Endeks değerlerindeki artış yoksullukla mücadelede olumlu gelişmelerin yaşandığını göstermektedir.

TÜİK'in, 2002 yılını takiben her yıl düzenli olarak yapmış olduğu yoksulluk çalışmalarında yoksulluğun boyutu, yaşanan yerleşim yerlerinin kırsal ya da kent olmasına, hane halkının büyüklüğüne, ekonomik faaliyetlere, aile bireylerinin çalışma ve eğitim durumlarına, gelire dayalı göreceli yoksulluk sınırına ve hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre farklı yoksulluk sınırı kıstasları gibi değişik unsurlar dikkate alınarak ortaya konulmaktadır.

TÜİK tarafından yoksulluğa ilişkin veriler en son 06 Mayıs 2022 haber bülteni ile yayınlanmıştır. "2021 Gelir ve Yaşam Koşulları" başlıklı araştırmaya göre toplumun ortalama gelir düzeyinin altında gelire sahip olan kişiler göreceli yoksul olarak tanımlanmaktadır. Eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert başına medyan gelirin %50'si alınarak oluşturulan yoksulluk sınırına göre 2020 yılında yoksulluk oranı 15 iken 2021 yılında 0,6 puan azalarak %14,4 olmuştur. Yoksulluk sınırı, medyan gelirin %60'ı alınarak oluşturulduğunda ise 2020 yılında yoksulluk oranı 21,9 iken 2021 yılında 0,6 puan azalarak %21,3 olmuştur (TÜİK 2022a).

Yoksulluk olgusu, aşağıdaki Tablolarda verilen veriler ve grafikler yardımıyla daha detaylı ele alınacaktır.

Şekil 4. Kişi Başı Günlük 2,15\$ Yoksulluk Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent ve Kır)⁴.

Kaynak: (TÜİK 2016b)

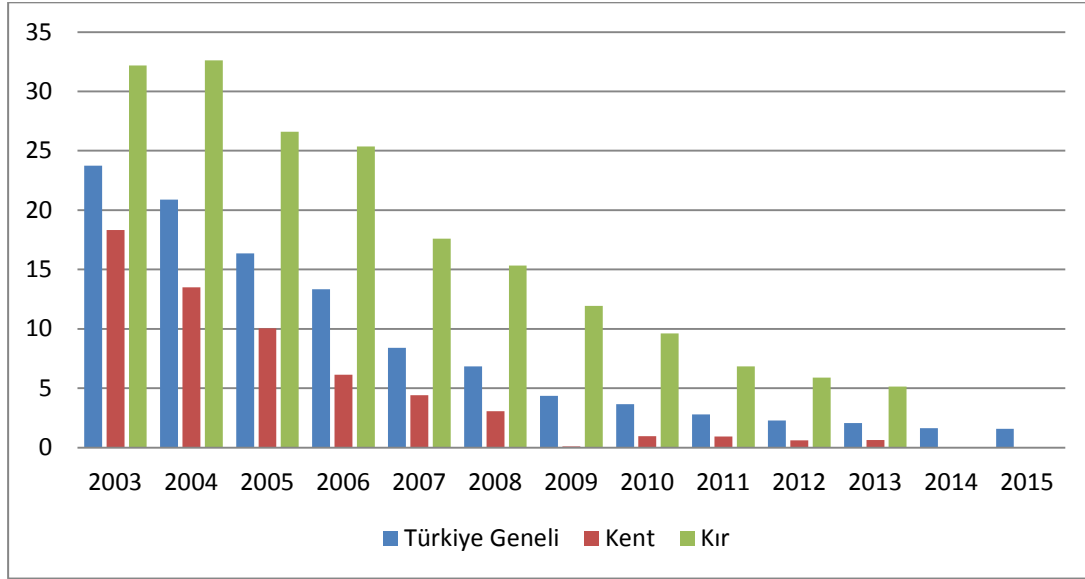
Not: 2014 yılı itibari ile örneklem tasarımında yeni idari bölünüş temel alınmış, bu nedenle kent-kır düzeyinde satın alma gücü paritesine göre fert yoksulluk oranları hesaplanmamıştır.

Günlük 2,15\$ ve 4,3\$ yoksulluk sınırları belirlenirken satın alma gücü paritesine göre 1\$'ın ₺ karşılığı olarak ilgili yılın cari değerleri kullanılmıştır (TÜİK 2016b).

Günlük 2,15\$ yoksulluk sınırına göre, fert yoksul oranları şekil 4'te verilmiştir. Türkiye geneline baktığımızda kişi başı günlük 2,15\$ altında harcama yapan fert oranı 2005 yılında %1,55 iken 2010 yılında %0,21, 2015 yılında ise %0,06 olarak ölçülmüştür. Kentsel alanlarda yaşamını sürdüren ve günlük kişi başı 2,15\$ sınırının altında harcama yapan fert oranı 2005 yılında %0,97 iken bu oran 2009 ve 2010 yıllarında %0,04'e gerilemiş ve 2011, 2012 ve 2013 yıllarında değişmeyip %0,02 olarak hesaplanmıştır. Kırsal alanlarda yaşamını sürdüren bireylerde ise 2,15\$ sınırına göre 2005 yılında fert yoksulluk oranı %2,49 iken 2006 yılında %3,36

⁴ Nüfus projeksiyonu, göç, ölüm ve doğum verilerinin, gelecekte nasıl bir seyir izleyeceği ile ilgili tahminlerden yola çıkılarak, gelecekte nüfusta meydana gelebilecek değişimler hakkında kestirim yapılmasıdır (Kocaman, 2002: 2). 2007 yılından önce nüfus sayımları, sonu sıfır ile biten yıllarda doğrudan görüşülerek yapılmakta iken 2007 yılından itibaren her yıl adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) üzerinden kendi kendime sayım yöntemi ile yapılmaktadır (TÜİK, 2011'den aktaran Bostan ve Doğan, 2019: 66).

olmuş, 2006 yılından itibaren sürekli düşüş göstermiş ve en son 2013 yılında %0,13 olmuştur.

Şekil 5.Kişi Başı Günlük 4,3\$ Yoksulluk Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent ve Kır)⁵

Kaynak: (TÜİK 2016b)

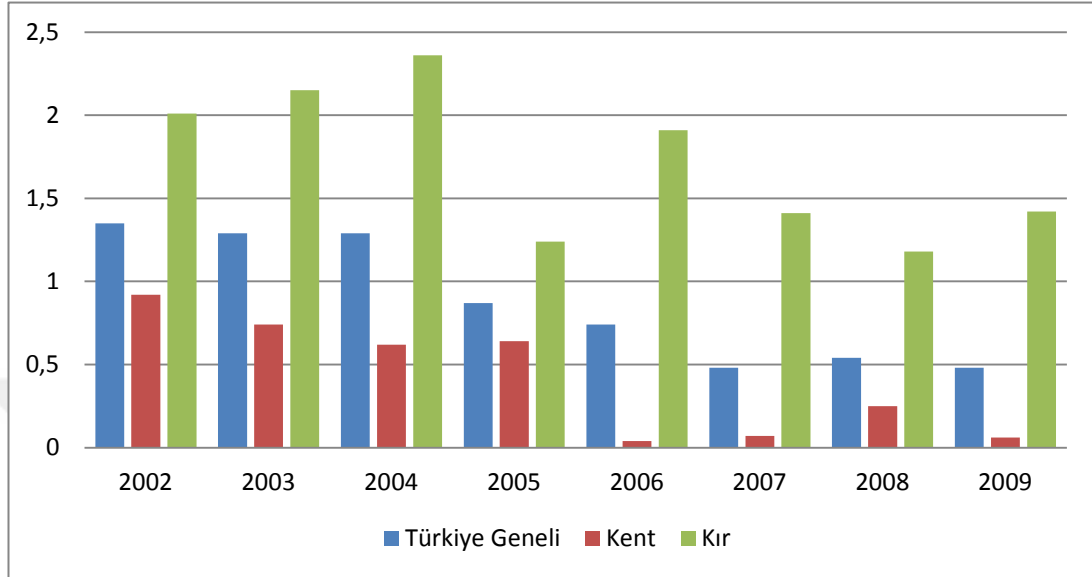
Not: 2014 yılı itibari ile örneklem tasarımında yeni idari bölünüş temel alınmış, bu nedenle kent-kır düzeyinde satın alma gücü paritesine göre fert yoksulluk oranları hesaplanmamıştır.

Günlük 4,3\$ yoksulluk sınırına göre, fert yoksul oranları şekil 5’te verilmiştir. Türkiye geneline baktığımızda kişi başı günlük 4,3\$’ın altında harcama yapan fert oranı ise 2005 yılında %16,36 iken bu oran 2010 yılında %3,66, 2015 yılında ise %1,58’e düşmüştür. Kentsel alanlarda yaşamını sürdüren ve günlük kişi başı 4,3\$ sınırının altında harcama yapan fert oranı 2005 yılında %10,05 iken 2013 yılında %0,64’e gerilemiştir. Kırsal alanlarda yaşamını sürdüren bireylerde ise 4,3\$ sınırına göre 2005 yılında fert yoksulluk oranı %26,59 iken 2013 yılında %5,13 olduğu görülmektedir.

Şekillerde görüldüğü üzere hem Türkiye geneli hem de kır-kent ayrımı dikkate alındığında 2,15\$ ve 4,3\$ sınırının altında yaşamını sürdüren fert yoksulluk

⁵ Nüfus projeksiyonu, göç, ölüm ve doğum verilerinin, gelecekte nasıl bir seyir izleyeceği ile ilgili tahminlerden yola çıkılarak, gelecekte nüfusta meydana gelebilecek değişimler hakkında kestirim yapılmasıdır (Kocaman, 2002: 2). 2007 yılından önce nüfus sayımları, sonu sıfır ile biten yıllarda doğrudan görüşülerek yapılmakta iken 2007 yılından itibaren her yıl adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) üzerinden kendi kendime sayım yöntemi ile yapılmaktadır (TÜİK, 2011’den aktaran Bostan ve Doğan, 2019: 66).

oranları her geçen yıla göre azalmaktadır. Ayrıca 2003 ve 2013 yılları arasında kırsal yoksulluğun, kentsel yoksulluktan daha fazla olduğu, Türkiye’de kırsal alanlarda yoksulluğun kentsel alanlara göre daha derin yaşandığı gözlenmektedir.

Şekil 6. Açlık Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent, Kır)⁶
Kaynak: (TÜİK 2016b)

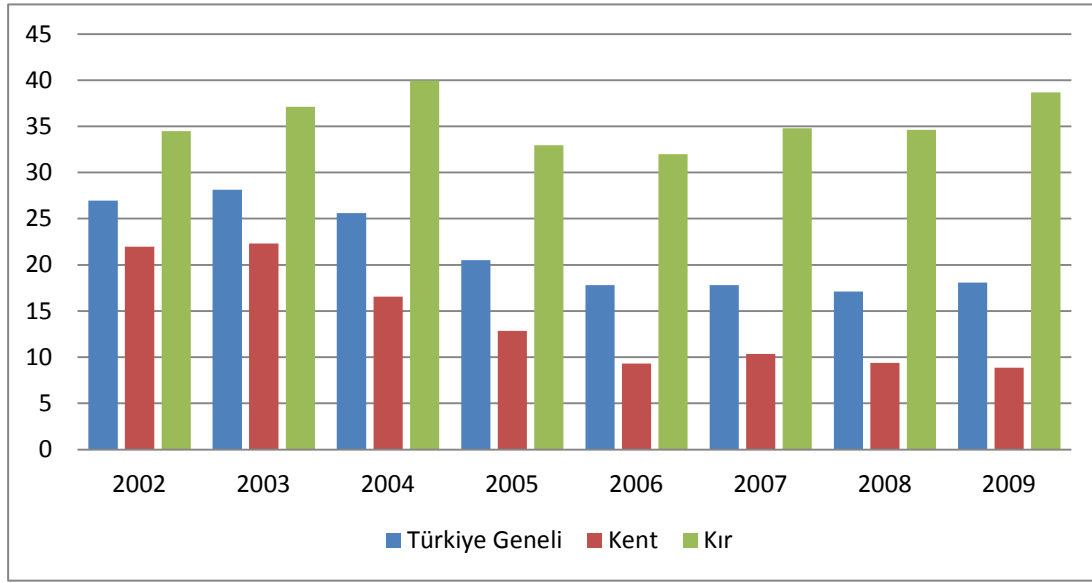
Mutlak yoksulluk kavramında iki farklı mutlak yoksulluk sınırından bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi minimum gıda tüketimini esas alan gıda yoksulluk (açlık) sınırı, ikincisi ise minimum gıda tüketimi yanında giyim, barınma ve ısınma gibi temel ihtiyaçları kapsayan gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırındır. Bu sınırlar daha alt seviyelerde yaşamamanın mümkün olmadığı asgari yaşam standardını göstermektedir.

Şekil 6’da 2002 ve 2009 yılları ve bu yıllar arasındaki açlık sınırına göre yoksulluk oranlarının değişimi yer almaktadır. 2005 yılında Türkiye genelinde fertlerin yaklaşık %0,87’si açlık sınırının altında yaşam sürmektedir. 2008 yılında ise açlık sınırı altında yaşayan fert oranı %0,54, iken 2009 yılında bu oran %0,48 olmuştur. Kentlerde yaşayan nüfus dikkate alındığında, 2005 yılında fertlerin

⁶ TÜİK tarafından yapılan açıklamaya göre 2002-2009 yılları arasında yapılan yoksulluk çalışmalarında kullanılan gıda yoksulluğu (açlık sınırı) ve gıda ve gıda dışı yoksulluk (yoksulluk sınırı) göstergelerinin, ülkemizin sosyo-ekonomik yapısını gösterecek ve uluslararası karşılaştırmalara imkan sağlayacak şekilde revizyonuna gidilmiş ve 2010 ve sonraki yıllarda satın alma gücü paritesine göre kişi başı dolar cinsinden hesaplama yapıldığı için açlık ve yoksulluk sınırı hesaplanmamıştır (TÜİK, 2016b). Bu nedenle çalışmada en son veriler dikkate alınarak inceleme yapılacaktır.

yaklaşık %0,64'ü açlık sınırının altında yaşamaktadır. 2006 yılında ise açlık sınırı altında yaşayan fert oranı ciddi bir düşüşle %0,04 olmuştur. 2009 yılında ise bu oran %0,06'dır.

Kırsal yerleşim yerlerinde ise 2004 yılında fertlerin yaklaşık %2,36'sı açlık sınırının altında yaşamaktadır. 2005 yılında ise açlık sınırı altında yaşayan fert oranı ciddi bir düşüşle %1,24 olmuştur. 2006 yılında %1,91 olan bu oran 2009 yılında %1,42 olmuştur.

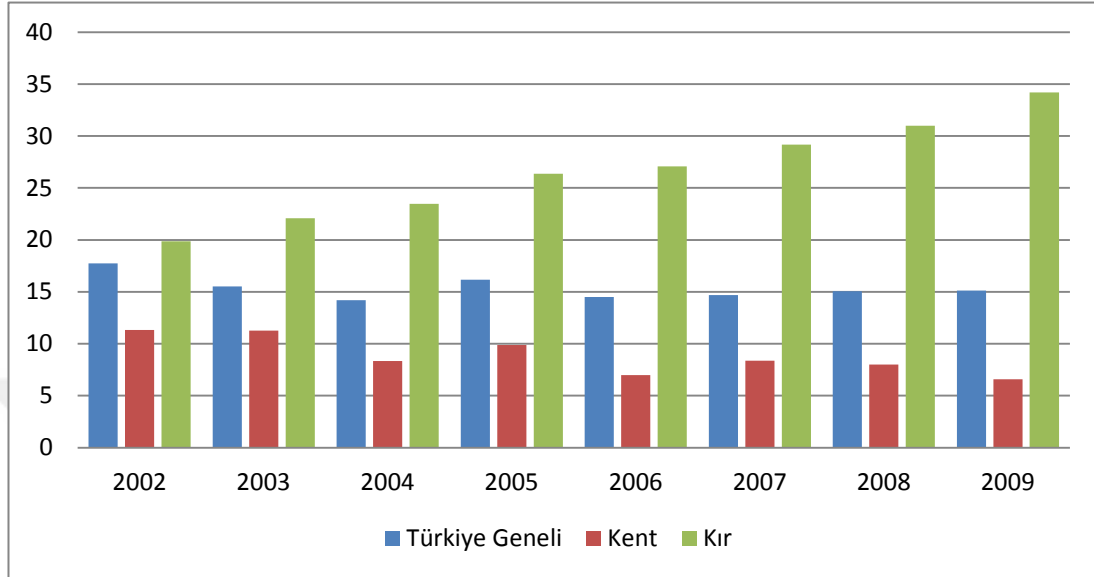
Şekil 7. Yoksulluk Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent ve Kır)⁷.

Kaynak: (TÜİK 2016b)

Şekil 7’de 2002 ve 2009 yılları ve bu yıllar arasındaki gıda dışı yoksulluk oranlarının değişimi yer almaktadır. 2005 yılında Türkiye genelinde fertlerin yaklaşık %20,50’si ise yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. 2008 yılında ise gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altında kalan fert oranı ise %17,11’dir. 2009 yılında bu oran %18,8 olarak hesaplanmıştır. Kentlerde yaşayan nüfus dikkate alındığında ise 2005 yılında yoksul fert oranı %12,83 iken bu oran 2006 yılında

⁷ TÜİK tarafından yapılan açıklamaya göre 2002-2009 yılları arasında yapılan yoksulluk çalışmalarında kullanılan gıda yoksulluğu (açlık sınırı) ve gıda ve gıda dışı yoksulluk (yoksulluk sınırı) göstergelerinin, ülkemizin sosyo-ekonomik yapısını gösterecek ve uluslararası karşılaştırmalara imkan sağlayacak şekilde revizyonuna gidilmiş ve 2010 ve sonraki yıllarda satın alma gücü paritesine göre kişi başı dolar cinsinden hesaplama yapıldığı için açlık ve yoksulluk sınırı hesaplanmamıştır (TÜİK, 2016b). Bu nedenle çalışmada en son veriler dikkate alınarak inceleme yapılacaktır.

%9,31'e düşmüştür. 2008 yılında %9,38 iken 2009 yılında %8,86 olmuştur. Kırsal yerleşim yerlerinde ise 2008 yılında %34,62 olarak ölçülen yoksul fert oranı 2009 yılında %38,69'a yükselmiştir.

Şekil 8. Harcama Esaslı Yoksulluk Sınırına Göre Fert Yoksul Oranları (%), (Türkiye Geneli, Kent ve Kır)⁸.

Kaynak: (TÜİK 2016b)

Harcama esaslı görelî yoksulluk sınırı hesaplanırken, eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır. Şekil 8'te 2002 ve 2009 yılları ve bu yıllar arasındaki harcama esasına dayanan görelî yoksulluk oranlarının değişimi yer almaktadır. 2005 yılında Türkiye genelinde harcamalara dayalı görelî yoksulluk oranı %16,16'dır. 2008 yılında ise %15,06 olarak hesaplanan harcamalara dayalı görelî yoksulluk oranı 2009 yılında %15,12 olmuştur.

Kentlerde yaşayan nüfus dikkate alındığında ise harcamalara dayalı görelî yoksulluk oranı 2018 yılında %8,01 iken 2019 yılında %6,59'a düşmüştür. Kırsal yerleşim yerlerinde ise harcamalara dayalı görelî yoksulluk oranı 2018 yılında %31,00 iken 2019 yılında %34,20 olmuştur.

⁸ TÜİK tarafından yapılan açıklamaya göre 2002-2009 yılları arasında yapılan yoksulluk çalışmalarında kullanılan gıda yoksulluğu (açlık sınırı) ve gıda ve gıda dışı yoksulluk (yoksulluk sınırı) göstergelerinin, ülkemizin sosyo-ekonomik yapısını gösterecek ve uluslararası karşılaştırmalara imkan sağlayacak şekilde revizyonuna gidilmiş ve 2010 ve sonraki yıllarda satın alma gücü paritesine göre kişi başı dolar cinsinden hesaplama yapıldığı için açlık ve yoksulluk sınırı hesaplanmamıştır (TÜİK, 2016b). Bu nedenle çalışmada en son veriler dikkate alınarak inceleme yapılacaktır.

Şekil 6, 7 ve 8’de Türkiye genelinde ve kentsel alanlarda açlık ve yoksulluk sınırı altında yaşayan fert oranları ve harcamalara dayalı görelî yoksulluk oranının yıllar içerisinde düştüğü görülmektedir. Buna karşın, kırsal alanlarda açlık ve yoksulluk sınırı altında yaşayan fert oranlarının ve harcamalara dayalı görelî yoksulluk oranının yıllar içerisinde iniş çıkışlar gösterse de ciddi bir değışiklik olmadığı ve gerek Türkiye geneli gerekse kentsel alanlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Kırsal kesimde görülen bu yükselişler, yoksullukla mücadelede sonraki yıllar açısından olumsuz bir izlenim oluşturmaktadır.

Tablo 32. Türkiye’de Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Sınırı, Yoksulluk Sayıları, Yoksulluk Oranı ve Yoksulluk Açığı (2006-2021)

Yıllar	Yoksulluk Riski	Yoksulluk Sınırı	Yoksul Sayısı	Yoksulluk Oranı	Yoksulluk Açığı
		TL	Milyon Kişi	%	
2006	%50	2.351	12,55	18,6	31,7
2010	%50	3.714	12,03	16,9	26,6
2014	%50	5.554	11,33	15,0	24,4
2018	%50	8.892	11,09	13,9	23,7
2019	%50	10.793	11,64	14,4	24,1
2020	%50	12.394	12,27	15,0	25,9
2021	%50	14.034	11,94	14,4	25,0

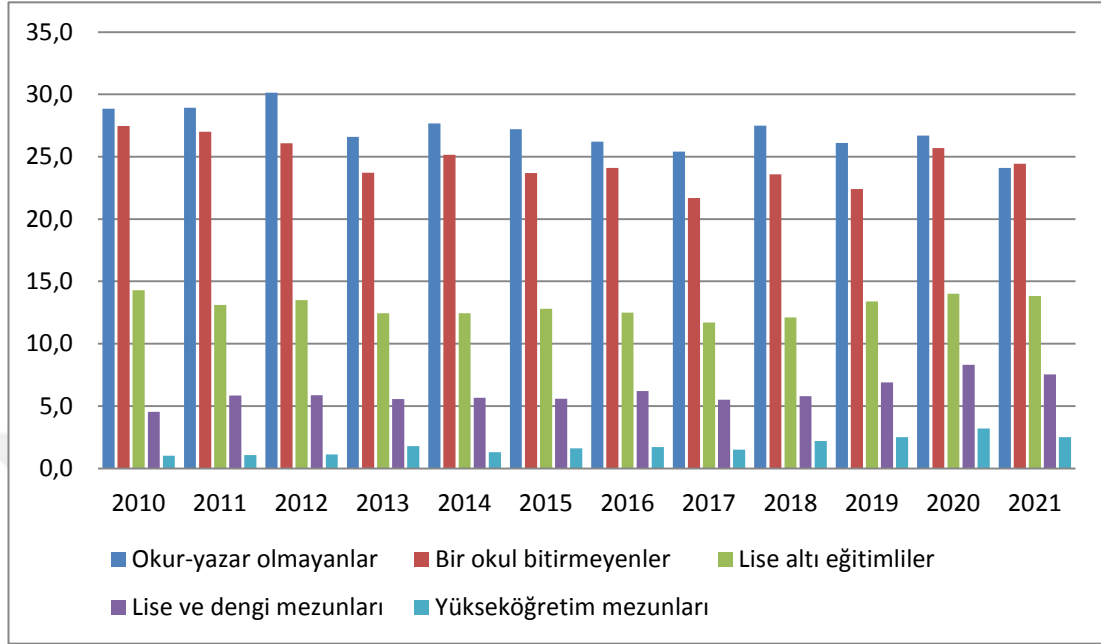
Kaynak: (TÜİK 2022a)

Not: Şekil 32 için gelir referans dönemi bir önceki takvim yılıdır

Tablo 32’de 2006-2021 yılları arası eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert gelirine göre yoksulluk sınırı, yoksulluk sayıları, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı değerleri yer almaktadır. Şekildeki veriler, eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak yorumlanacaktır. Tablo 32’ye göre, dörder yıllık zaman dilimlerinde yoksulluk sınırının sürekli arttığı görülmektedir. 2006 yılında 2.351 ₺ olan yoksulluk sınırı, 2010 yılında 3.714 TL, 2020 yılında 12.394 ₺ ve 2021 yılında 14.034 ₺ olmuştur. 2019 yılında yoksul sayısı 11,64 iken 2020 yılında 12,27 yükselmiş ve 2021 yılında düşüş göstererek 11,94 olmuştur. Yoksulluk oranı ise 2020 yılında %15,0 iken 2021 yılında %14,4’e düşmüştür.

Yoksulluk açığı, yoksulluğun derecesi hakkında bilgi vermektedir. Yoksulluk açığı 100’e ne kadar yakın ise yoksulluğun derecesi o kadar artmaktadır. Tersî durumda ise yani yoksulluk açığı ne kadar küçük ise yoksulluk derecesi o kadar azdır

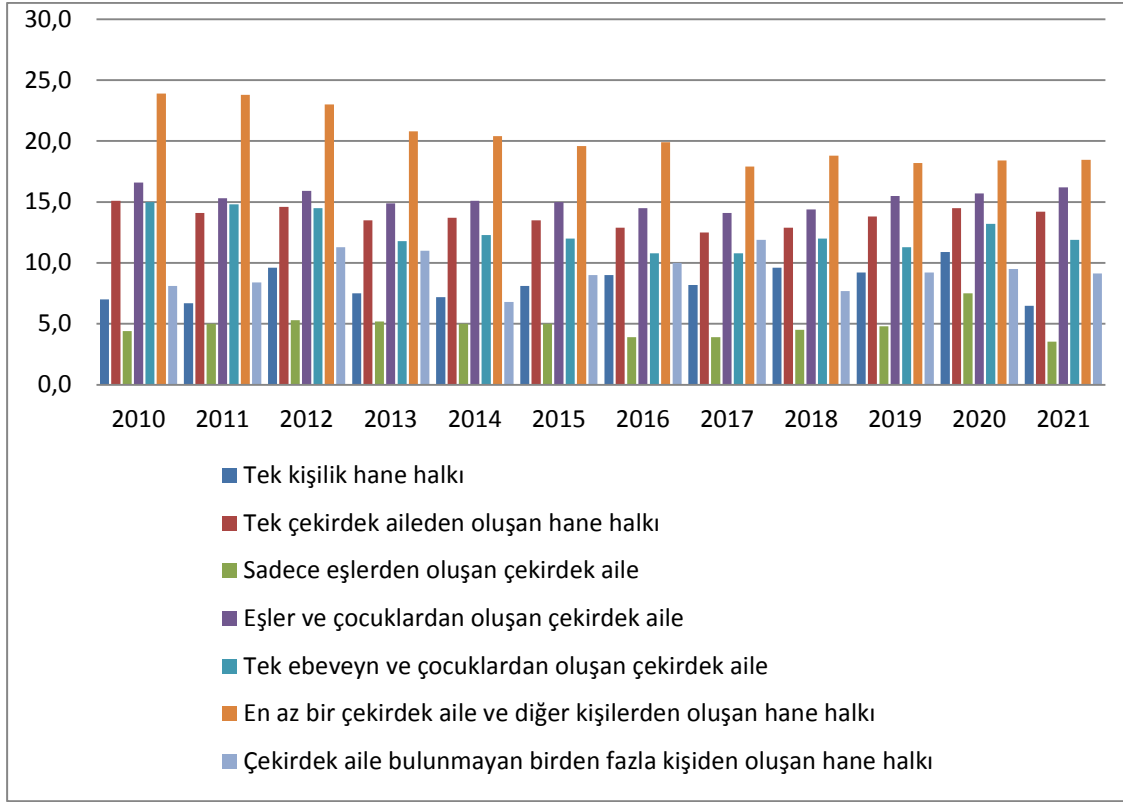
(TÜİK 2022a). Tablo 32'ye göre, yoksulluk açığı 2019 yılında 24,1 iken 2020 yılında 25,9 ve 2021 yılında 25,0 olmuştur.

Şekil 9. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (%)

Kaynak: (TÜİK 2022a)

Şekil 9'da, 2010-2021 yılları arası bireylerin eğitim seviyelerine göre yoksulluk oranları yer almaktadır. Şekildeki veriler, eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'si dikkate alınarak yorumlanacaktır. Şekil 9'dan da görüldüğü üzere eğitim düzeyinde meydana gelen bir artış yoksulluğu azaltmaktadır. Yoksulluk oranı, en fazla okur-yazar olmayanlarda ve bir okul bitirmeyenlerde görülmektedir. Dolayısıyla bu gruba dahil olan bireylerin eğitim seviyelerinde meydana gelebilecek artışlar yoksulluğu azaltacaktır. En az yoksulluk oranı ise yükseköğretim mezunlarında görülmektedir. Fakat, yükseköğretim mezunlarında görülen yoksulluk oranları yıllar itibari ile artmaktadır. Bu artışın nedeni ise yükseköğretim okuyanların sayısının her geçen yıl artması ve mezun olan öğrenci kadar istihdam imkanının yaratılamamasıdır. 2021 yılı verilerine göre, okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı %24,1 iken bu oran bir okul bitirmeyenlerde %24,4'tür. Yoksulluk oranı, lise ve dengi mezunlarında %7,5 iken yükseköğretim mezunlarında %2,5'tir.

Şekil 10. Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine ve Hane Halkı Tipine Göre Yoksulluk Oranları (%)

Kaynak: (TÜİK 2022a)

Not: Şekil 10 için gelir referans dönemi bir önceki takvim yılıdır.

Şekil 10’da 2010-2021 yılları arası hane halkı tipine göre yoksulluk oranları gösterilmektedir. Şekildeki veriler, eşdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak yorumlanacaktır. Şekil 10’daki verilere göre ülkemizde, sadece eşlerden oluşan çekirdek aile tipinde yoksulluk oranının en az olduğu görülmektedir. 2015 yılında bu kategoride yoksulluk oranı %5,0 iken, 2020 yılında %7,5 ile son on iki yılın en yüksek değerini almıştır. 2021 yılında ise %3,5’e düşmüştür.

Yoksulluk oranının en fazla olduğu aile tipi ise en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hane halkı tipidir. Bu kategoride, son on iki yılın en yüksek oranı %23,9 ile 2010 yılında, en düşük oranı ise %17,9 ile 2017 yılında ölçülmüştür. 2017’den 2021 yılına kadar artış göstermiş ve 2021 yılında %18,5 olmuştur.

2015 yılında tek kişilik hane halkı tipinde %8,1 olan yoksulluk oranı 2020 yılında %10,9 ile son on iki yılın en yüksek değerini almış ve 2021 yılında ise %6,5

düşmüştür. 2015 yılında tek çekirdek aileden oluşan hane halkı tipinde yoksulluk oranı %13,5 iken yıllar itibari ile küçük artış ve azalışlar göstererek 2020 yılında %14,5, 2021 yılında ise %14,2 olmuştur. Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile tipinde ise son on iki yılın verilerine göre en yüksek yoksulluk oranı %16,6 ile 2010 yılında görülmektedir.

Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile tipinde 2015 ve 2018 yıllarında %12,0 olan yoksulluk oranı 2020 yılında %13,2, 2021 yılında ise %11,9 olmuştur. Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan aile tipinde ise yoksulluk oranları aynı seyrinde devam etmekle birlikte ani dalgalanmalar da göstermektedir. 2015 yılında %9,0 olan yoksulluk oranı 2021 yılında %9,1 olmuştur.

Türk-İş tarafından Aralık 1987'den itibaren her ay, gıda harcaması tutarı ve buradan hareketle açlık ve yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır⁹. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümünce bilimsel olarak hazırlanan beslenme kalıbını esas almaktadır (Türk-İş 2022: 7-8).

Tablo 33. Dört Kişilik Bir Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırı (TL/ay)

	Yetişkin Erkek Gıda Harcaması	Yetişkin Kadın Gıda Harcaması	15-19 Yaş Grubu Çocuk Gıda Harcaması	4-6 Yaş Grubu Çocuk Gıda Harcaması	Açlık Sınırı	Yoksulluk Sınırı
Ocak 2020	609,71	509,09	659,10	441,55	2.219,45	7.229,49
Ocak 2021	813,83	626,94	792,32	429,43	2.662,52	8.672,70
Ocak 2022	1.290,78	998,78	1.273,90	686,29	4.249,95	13.843,50
Şubat 2022	1.379,02	1.081,82	1.362,15	729,57	4.552,56	15.139,90
Mart 2022	1.495,49	1.175,82	1.474,86	781,90	4.928,08	16.052,40
Nisan 2022	1.609,02	1.276,10	1.588,40	850,11	5.323,64	17.340,47
Mayıs 2022	1.810,22	1.453,71	1.787,72	966,20	6.017,85	19.602,14
Haziran 2022	1.920,33	1.541,57	1.897,83	1.031,43	6.391,17	20.818,14
Temmuz 2022	2.062,63	1.645,21	2.032,63	1.099,17	6.839,64	22.278,98

Kaynak: (TÜRK-İŞ 2020; TÜRK-İŞ 2022)

Tablo 33'te Türk-İş tarafından dört kişilik bir ailenin sağlıklı ve yeterli beslenebilmesi için tüketmesi gereken gıda için gerekli olan parasal değeri (açlık sınırı) ve gıda harcamasına ek olarak gıda dışı harcamaları (giyim, barınma, ısınma, ulaşım, eğitim, sağlık vb.) da içeren yoksulluk sınırını göstermektedir. Tablo 33'te görüleceği üzere açlık ve yoksulluk sınırı yıllar ve aylar itibari ile artmaktadır. Ayrıca, yetişkin bir erkeğin gıda harcamasının, yetişkin bir kadının gıda

⁹ Ocak 2022'den itibaren yeni çalışma grubu yeni beslenme kalıbı üzerinden çalışmalar yürütülmektedir.

harcamasından fazla olduğu ve 15-19 yaş arası çocuk grubunun gıda harcamasının da 4-9 yaş arası çocuk grubunun gıda harcamasından fazla olduğu görülmektedir. Temmuz 2022 tarihi itibari ile dört kişilik bir ailenin aylık sınırı 6.839,64 ₺' dir. Bu tutar, 1 Temmuz 2022 tarihinde 5.500,35 ₺ olarak belirlenen asgari ücretin 1.339,29 ₺ kadar üzerindedir. Ücret seviyesinin düşüklüğü ve çoğu ailenin tek gelirli olduğu düşünülürse yoksulluğun ilerleyen dönemlerde daha da artması muhtemeldir.

Tablo 34. Gıda Harcamalarındaki Değişim

	Aralık 2021	Haziran 2022	Temmuz 2022
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	24,92	6,20	7,01
Yedi aylık değişim oranı (%)	39,32	55,96	66,90
Bir önceki yılın aynı dönemine göre değişim oranı (%)	55,74	117,29	128,44

Kaynak: (TÜRK-İŞ 2022)

Tablo 34'e göre, dört kişilik bir ailenin asgari gıda harcama tutarı Temmuz 2022 itibariyle bir önceki aya göre artış göstererek %7,01, yedi aylık artış oranı %66,90 ve son on iki ay itibariyle artış oranı ise %128,44 olarak hesaplanmıştır. Görüldüğü gibi ilk başlarda ekonomik bir sorun olarak karşımıza çıkan yoksulluk daha sonrasında psikolojik ve sosyolojik boyutlara ulaşmış ve zengin ile fakir arasındaki fark giderek daha da açılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞEÇİLİ GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Gelir dağılımı eşitsizliği ve yoksulluk, tarihin her döneminde bütün ülkelerin en önemli problemi olmuştur. Gelir dağılımı denildiği zaman akla ilk gelmesi gereken, bir ülke içerisinde belirli bir zamanda kazanılan gelirin o ülkedeki bireyler, sosyal gruplar ve üretim faktörleri arasında ne oranda dağıldığıdır. Milli gelirin bu gruplar arasında adil paylaşılmamasına ise gelir dağılımı eşitsizliği denilmektedir. Yoksulluk ise bireylerin gelirlerinin yiyecek, içecek, barınma ve giyim gibi temel insani ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi ya da zor karşılaması durumu olarak tanımlanabilir.

Gelir dağılımı eşitsizliği, özellikle gelişmekte olan ülkelerde toplumsal, sosyal ve ekonomik birçok probleme neden olmaktadır. Örneğin, bir ülkede gelir eşitsizliğinin yüksek seviyelerde olması o ülkede toplumda huzursuzluğun, bireyler arasındaki güvensizliğin, suç oranlarının artmasına, adalet duygusunun kaybolmasına, toplumsal barışın, düzenin bozulmasına ve refah seviyesinin düşmesine yol açmaktadır. Görüldüğü gibi gelir eşitsizliği birçok soruna neden olmakta fakat bunların en başında yoksulluk sorunu gelmektedir. Dolayısıyla, gelir eşitsizliği ve yoksulluk arasında sıkı bir bağ söz konusudur. Yani, bir ülkede gelir eşitsizliği ne kadar fazla ise yoksulluk da o denli fazladır. Örneğin, milli gelirin büyük bir çoğunluğu yüksek gelirli kesimlerin oluşturduğu küçük bir azınlığın elinde ise çoğunluğu oluşturan düşük gelirli kesimler milli gelirden az bir paya sahip olmaktadır. Bu durumda, yaratılan milli gelir düşük gelirli kesimlerin durumlarında olumlu bir etki yaratmamaktadır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği refahın düşük gelirli kesimler arasında yayılmasını engellemekte ve bu durum yüksek gelirli kesimler ile düşük gelirli kesimler arasındaki makasın daha da açılmasına neden olmaktadır. Böylece, yüksek gelirli kesimler daha da zenginleşirken düşük gelirli kesimler daha da yoksullaşmakta yani yoksulluk derinleşmektedir.

Gelir dağılımında eşitsizliğin ortaya çıkmasında birçok etken söz konusudur. Bunlar; ekonomik krizler, olağandışı nüfus artışı, göç, enflasyon, istihdam

imkanlarının kısıtlı olması, siyasi güvensizlik, sağlık, eğitim, barınma ve beslenme gibi temel insani ihtiyaçları karşılamada fırsat eşitliğinin sağlanamaması, bir ülkenin bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklılıkları ve daha birçok faktör gelir dağılımını olumsuz etkilemekte dolayısıyla da yoksulluğu arttırmaktadır. Yoksulluk ise yüksek işsizliği, sağlık, eğitim ve beslenme düzeylerinde düşüklüğü ve bireylerin düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalmaları gibi birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Bu durumda ise toplumsal gruplar arasındaki refah farklılıkları gittikçe derinleşmekte ve ülke gelişmesi olumsuz etkilenmektedir. Sonuç olarak, bir ülkede toplumsal barışın, güvenin, adaletin, huzurun, fırsat eşitliğinin ve demokrasinin sağlanabilmesi için o ülkedeki milli gelirin bireyler, toplumsal gruplar ve üretime katılan faktörler arasında adil dağıtılması büyük bir öneme sahiptir.

Bu bölümde, öncelikle seçili gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliği ve yoksulluk genel olarak değerlendirilecektir. Daha sonra, teorik alt yapıya değinilecek, ardından konu ile ilgili literatür de yapılan çalışmalara yer verilecektir. Son olarak ise analizde kullanılan model, yöntem ve bulgulara yer verilecek ve analizde elde edilen sonuçlar iktisadi çerçevede yorumlanacak ve bazı politika önerilerinde bulunulacaktır.

3.1. Seçili Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluğun Genel Görünümü

Bu bölümde, Arjantin, Bela Rus, Bulgaristan, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Kazakistan, Kırgızistan, Kosta Rika, Letonya, Macaristan, Panama, Peru, Polonya, Rusya, Tayland, Türkiye ve Uruguay olmak üzere 18 gelişmekte olan ülkede, gelir eşitsizliği ve yoksulluğun 2000-2019 yılları arasındaki seyri genel hatlarıyla değerlendirilecektir. Bu bağlamda, gelir eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı ve yoksulluğun hangi boyutta olduğunu gösteren İGE ve kişi başına düşen GSYH ülkeler bazında incelenecektir.

Arjantin’de Gini katsayısı, 2000 yılında 0,511 iken 2013 yılına kadar sürekli düşüş göstermiş ve 2013 yılında 0,409 olmuştur. Gini katsayısındaki bu düşüşler Arjantin’de gelir dağılımında iyileşmeler yaşandığını göstermektedir. Fakat, 2013 yılından sonra küçük artışlar göstererek, 2019 yılında 0,429 olmuştur. Kişi başına

düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında çok fazla değişiklik göstermeyip 9 bin dolar civarında seyretmiştir. İGE, 2000 yılında 0,781 iken yıllar itibari ile sürekli artmış ve 2019 yılında 0,845 olmuştur. İGE, bu artış Arjantin de yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Bela Rus'ta Gini katsayısı, 2000 yılında 0,312 iken, 2014 yılına kadar dalgalı bir seyir izlemiş ve 2014 yılında 0,272 olmuştur. 2015 yılında 0,256'ya düşen Gini katsayısı, 2019 yılına kadar stabil kalmış ve 2019 yılında 0,253 olmuştur. Son beş yılda Gini katsayısındaki bu düşüşler Bela Rus'ta gelir dağılımında iyileşmeler yaşandığını göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında sürekli artmış ve en son 2019 yılında 8,742\$ olmuştur. İGE, 2000 yılında 0,686 iken yıllar itibari ile sürekli artmış ve 2018 ve 2019 yıllarında değişmeyip 0,823 olmuştur. İGE, bu artış Bela Rus'ta yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Brezilya'da Gini katsayısı, 2001 yılında 0,584 iken 2015 yılına kadar sürekli düşüş göstermiş ve 2015 yılında 0,519 olmuştur. 2015 yılından sonra artış göstermeye başlayan Gini katsayısı, 2019 yılında 0,535 olmuştur. Son dört yılda Gini katsayısındaki bu artış Brezilya'da gelir dağılımındaki adaletin bozulduğunu göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında sürekli artmış ve en son 2019 yılında 9,064\$ olmuştur. İGE, 2000 yılında 0,686 iken yıllar itibari ile sürekli artmış ve 2018 ve 2019 yılında değişmeyip 0,823 olmuştur. İGE, bu artış Brezilya'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Bulgaristan'da Gini katsayısı, yıllar itibari ile dalgalı bir izlemektedir. 2017 yılında 0,404 olan Gini katsayısı, 2018 yılında 0,413 olmuş ve 2019 yılında düşüş göstererek 0,403 olmuştur. Son bir yılda Gini katsayısının düşmesi Bulgaristan'da gelir dağılımında iyileşmeler olduğunu göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında sürekli artış göstererek en son 2019 yılında 9,016\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,816 olmuştur. İGE, bu artış Bulgaristan'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Kosta Rika’da Gini katsayısı, 2000 yılından 2009 yılına kadar dalgalı bir seyir izlemektedir. 2010 yılında 0,480 olan Gini katsayısı 2019 yılına kadar stabil kalmış ve 2019 yılında 0,482 olmuştur. Gini katsayısındaki bu dalgalanmalar gelir dağılımındaki dengelerin sürekli değiştiğini göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında sürekli artış göstererek en son 2019 yılında 9,452\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,81 olmuştur. İGE, bu artış Kosta Rika’da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Dominik Cumhuriyeti’nde Gini katsayısı, 2000 yılından 2019 yılına kadar dalgalı bir seyir izlemektedir. En son 2019 yılında 0,419 olmuştur. Gini katsayısındaki bu dalgalanmalar gelir dağılımındaki dengelerin sürekli değiştiğini göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH, 2018 yılına kadar stabil kalmış ve 2019 yılında 9,025\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,756 olmuştur. İGE, bu artış Dominik Cumhuriyeti’nde yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Ekvador’da Gini katsayısı, 2000 yılından 2017 yılına kadar düşüş göstermiştir. 2018 yılında küçük bir artışla 0,454 olan Gini katsayısı 2019 yılında 0,457 olmuştur. Son iki yılda Gini katsayısındaki bu artış Ekvador’da gelir dağılımındaki adaletin bozulduğunu göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında stabil kalmış ve 2019 yılında 8,674\$ olmuştur. Ekvador’da 2000 yılından 2015 yılına kadar İGE sürekli artış göstermiş ve 2015 yılında 0,764 olmuştur. 2015 yılından itibaren dalgalı bir seyir izleyen İGE en son 2019 yılında 0,759 olmuştur. Bu durumda, Ekvador’da yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşanmadığını söylemek mümkündür.

Macaristan’da Gini katsayısı, 2005 yılında 0,347 ile en yüksek değerini almıştır. İkinci en yüksek değerini ise 2013 yılında almış ve bu yılda Gini katsayısının değeri 0,315 olmuştur. 2013 yılından itibaren küçük azalışlar gösteren Gini katsayısı 2018 yılında 0,296 ve 2019 yılında ise 0,300 olmuştur. Gini katsayısındaki bu dalgalanmalar gelir dağılımındaki dengelerin sürekli değiştiğini göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise yıllar itibari ile değişmeyip stabil kalmıştır. 2019 yılında kişi başına düşen GSYH, 9,618\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari

ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,854 olmuştur. İGE, bu artış Macaristan'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Kazakistan'da Gini katsayısı, 2001-2018 yılları arasında dalgalı bir seyir izlemektedir. 2015 yılında 0,268 olan Gini katsayısı, 2015 yılından itibaren ufak artışlar göstermiş ve 2018 yılında 0,278 olmuştur. Son üç yılda Gini katsayısındaki bu artış Kazakistan'da gelir dağılımındaki adaletin bozulduğunu göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında sürekli artış göstererek en son 2019 yılında 9,341\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,825 olmuştur. İGE, bu artış Kazakistan'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Kırgızistan'da Gini katsayısı, yıllar itibari ile dalgalı bir seyir izlemektedir. 2016 yılında 0,268 olan Gini katsayısı, 2019 yılında 0,297'ye yükselmiştir. Son üç yılda Gini katsayısında meydana gelen bu artışların Kırgızistan'da gelir dağılımı adaletinin bozulduğunu göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında sürekli artış göstererek en son 2019 yılında 7,112\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,697 olmuştur. İGE, bu artış Kırgızistan'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Letonya'da Gini katsayısı, yıllar itibari ile dalgalı bir seyir izlemektedir. 2016 yılında 0,343 olan Gini katsayısı, 2017 yılında 0,356, 2018 yılında 0,351 ve 2019 yılında küçük bir düşüşle 0,345 olmuştur. Son bir yılda Gini katsayısında görülen bu düşüşün Letonya'da gelir dağılımında küçük de olsa bir düzelme olduğunu göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise yıllar itibari ile değişmeyip stabil kalmıştır. 2019 yılında kişi başına düşen GSYH, 9,683\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,866 olmuştur. İGE, bu artış Letonya'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Panama'da Gini Katsayısı, yıllar itibari ile ufak düşüşler göstermektedir. 2019 yılında Gini katsayısı, 0,498 olmuştur. Bu durumda, Panama'da gelir dağılımının yıllar itibari ile düzeldiğini söylemek mümkündür. Kişi başına düşen GSYH ise

2000-2019 yılları arasında sürekli artış göstererek en son 2019 yılında 9,6202\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,815 olmuştur. İGE, bu artış Panama'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Peru'da Gini katsayısı 2000-2009 yılları arasında dalgalı bir seyir izlese de 2009 yılından itibaren düzenli olarak düşüş göstermeye başlamış ve 2019 yılında 0,416 olmuştur. Gini katsayısındaki bu düşüşler Peru'da gelir dağılımında iyileşmeler yaşandığını göstermektedir. Kişi başına düşen GSYH ise yıllar itibari ile değişmeyip stabil kalmıştır. 2019 yılında kişi başına düşen GSYH, 8,796\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,777 olmuştur. İGE, bu artış Peru'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Polonya'da Gini katsayısının yıllar itibari ile azaldığı görülmektedir. Fakat, 2017 yılında 0,297 olan Gini katsayısı, 2018 yılında küçük bir artışla 0,302 olmuştur. Bu durumda, gelir dağılımında önceki yıllara göre küçük bir bozulma olduğunu söylemek mümkündür. Kişi başına düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında sürekli artış göstererek en son 2019 yılında 9,616\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,88 olmuştur. İGE, bu artış Polonya'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Rusya'da dalgalı bir seyir izleyen Gini katsayısı, son üç yılda değişmeyip stabil kalmıştır. 2019 yılında Rusya'da Gini katsayısı 0,377 olmuştur. Bu durumda, Rusya'da gelir dağılımındaki dengelerin sürekli değiştiği söylenebilir. Kişi başına düşen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında sürekli artış göstererek en son 2019 yılında 9,204\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,824 olmuştur. İGE, bu artış Rusya'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Tayland'da yıllar itibari ile dalgalı bir seyir izleyen Gini katsayısı, 2018 yılında 0,364 iken 2019 yılında ani bir düşüşle 0,349 olmuştur. Bu durumda, Tayland'da son bir yılda gelir dağılımında olumlu gelişmeler yaşandığı söylenebilir. Kişi başına düşen GSYH ise yıllar itibari ile değişmeyip stabil kalmıştır. 2019 yılında

kişi başına dufen GSYH, 8,797\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,777 olmuştur. İGE, bu artış Tayland'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Türkiye'de dalgalı bir seyir izleyen Gini katsayısının, son dört yılda değişmeyip stabil kalmıştır. 2019 yılında Türkiye de Gini katsayısı 0,419 olmuştur. Bu durumda, Türkiye'nin gelir dağılımı adaletini sağlama hususunda kısmi olarak başarısız olduğu söylenebilir. Kişi başına dufen GSYH ise 2000-2019 yılları arasında sürekli artış göstererek en son 2019 yılında 9,393\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,817 olmuştur. İGE, bu artış Türkiye'de yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

Uruguay'da Gini katsayısı, aynı düzeyde bir seyir izlemekle birlikte dalgalanmalarda göstermektedir. 2016, 2018 ve 2019 yıllarında Uruguay'da Gini katsayısı 0,397 olmuştur. Bu durumda, Uruguay'da gelir dağılımındaki dengelerin sürekli değıştiği söylenebilir. Kişi başına dufen GSYH ise yıllar itibari ile değişmeyip stabil kalmıştır. 2019 yılında kişi başına dufen GSYH, 9,682\$ olmuştur. İGE, yıllar itibari ile artış göstermektedir. 2019 yılında İGE değeri 0,817 olmuştur. İGE, bu artış Uruguay'da yıllar itibari ile yoksullukla mücadelede olumlu gelişmeler yaşandığını göstermektedir.

İncelenen ölkelerin hepsinde yıllar itibariyle İGE değeri arttığı görölmektedir. Bu durumda, incelenen gelişmekte olan ölkelerde yoksullukla mücadelede olumlu gelişmelerin yaşandığı söylenebilir. İncelenen ölkelerin Gini katsayıları ele alındığında Brezilya ve Panama'da Gini katsayısı diğer ölkelere göre daha yüksek seviyelerdedir. Fakat, Panama'da Gini katsayısının yüksek seviyelerde olmasına rağmen, yıllar içerisinde azaldığı da göze çarpmaktadır. Gini katsayısında yıllar içerisinde azalma görölen diğer ölkeler ise Polonya ve Peru'dur. Bulgaristan ve Letonya'da Gini katsayısı son bir yıl içerisinde ufak bir yükseliş göstermiştir. Dominik Cumhuriyeti, Rusya, Tayland, Türkiye ve Uruguay'da Gini katsayısının yıllar içerisinde iniş çıkışlar göstermektedir. Arjantin, Bela Rus, Kosta Rika, Ekvador, Macaristan, Kazakistan ve Kırgızistan'da Gini katsayısı yıllar içerisinde artmıştır. Kişi başına GSYH, Arjantin, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Macaristan,

Letonya, Peru, Tayland ve Uruguay’da yıllar içerisinde değişmeyip aynı düzeyde bir seyir izlemekte iken diğer ülkelerde yıllar içerisinde artmıştır.

3.2. Teorik Çerçeve

Bir ülkede meydana gelen refah artışının, o ülkedeki toplumsal gruplar ve bireyler arasında ne kadar adil dağıldığını incelemek amacıyla gelir dağılımı ve yoksulluk verilerinden faydalanılmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliği ile yoksulluk arasında sıkı bir bağ olduğunu ve gelir eşitsizliğinin artması durumunda yoksulluğun da artış göstereceğini belirtmiştik. Bu durumda, yoksulluğun gelir eşitsizliğinin bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Literatürde, gelir dağılımı eşitsizliği ile ilgili birçok çalışma mevcuttur. Çalışmanın, birinci bölümünde gelir dağılımı eşitsizliği ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiği için bu bölümde tekrar değinilmeyecektir. Ancak, Simon Kuznets’in (1955) yaptığı çalışma bu bölümde detaylı bir şekilde yeniden ele alınacaktır.

Simon Kuznets (1955), gelir eşitsizliği ile ilgili yaptığı çalışmada ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi aşağıdaki denklem ile ortaya koymuştur (Gallet ve Gallet 2004: 45).

$$y_t = \alpha + \beta_1 x_t + \beta_2 x_t^2 + u_t$$

Burada, y , bağımlı değişkeni, x , bağımsız değişkeni, α , sabiti, β_1 ve β_2 katsayıları, t , zamanı ve u ise hata terimini göstermektedir. Kuznets, bu denklemi kullanarak bir model oluşturmuştur. Model de ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasında ters U şeklinde bir ilişki olduğunu göstermiştir (Gallet ve Gallet, 2004: 45). Yani, ekonomik büyüme sürecinin ilk aşamalarında gelir eşitsizliği büyüme ile beraber artmakta fakat büyümenin ilerleyen safhalarında eşitsizlik büyüme ile birlikte azalmaktadır (Dağdemir ve Topuz 2016: 116).

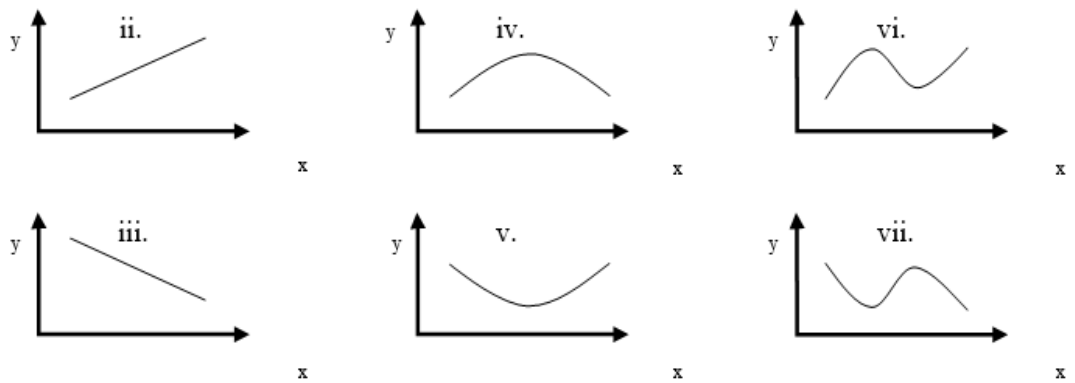
Modelin literatürde ilgi görmesi ile iktisatçılar tarafından geliştirilmiş ve kübik bir denklem oluşturulmuş. Bu sayede bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişki daha net bir şekilde gözlemlenebilmiştir. Kübik denklem aşağıdaki gibidir:

$$y_t = \alpha + \beta_1 x_t + \beta_2 x_t^2 + \beta_3 x_t^3 + u_t$$

Burada, y , bağımlı değişkeni, x , bağımsız değişkeni, α , sabiti, β_1 , β_2 ve β_3 katsayıları, t , zamanı ve u ise hata terimini göstermektedir. Kübik denklem yardımıyla elde edilen katsayıların durumuna göre bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişki 7 farklı şekilde oluşabilmektedir. Bunlar (Karadaş 2018: 293):

- i. $\beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = 0$ ise, x ile y arasında ilişki bulunmamaktadır.
- ii. $\beta_1 > 0$ ve $\beta_2 = \beta_3 = 0$ ise, x ile y arasında monoton artan bir ilişki vardır.
- iii. $\beta_1 < 0$ ve $\beta_2 = \beta_3 = 0$ ise, x ile y arasında monoton azalan bir ilişki vardır.
- iv. $\beta_1 > 0, \beta_2 < 0$ ve $\beta_3 = 0$ ise, x ile y arasında ters U şeklinde bir ilişki vardır.
- v. $\beta_1 < 0, \beta_2 > 0$ ve $\beta_3 = 0$ ise, x ile y arasında U şeklinde bir ilişki vardır.
- vi. $\beta_1 > 0, \beta_2 < 0$ ve $\beta_3 > 0$ ise, x ile y arasında kübik veya N şeklinde bir ilişki vardır.
- vii. $\beta_1 > 0, \beta_2 < 0$ ve $\beta_3 < 0$ ise, x ile y arasında ters N şeklinde bir ilişki vardır.

Bu 7 farklı durumdan birincisinde değişkenler arasında ilişki olmadığından, diğer altı durumun grafiksel görünümü ise şekil 11’de verilmiştir.

Şekil 11. Kübik bir modelde Kuznets eğrisinin olası sonuçlarının grafiksel gösterimi

Kaynak: Karadaş 2018: 294

Şekil 11’den de görüldüğü gibi ikinci durumda y ile x arasında artan bir ilişki, üçüncü durumda azalan bir ilişki, dördüncü durumda ters U şeklinde, beşinci

durumda U şeklinde, altıncı durumda N şeklinde ve yedinci durumda ise ters N şeklinde bir ilişki vardır.

3.3. Literatür Taraması

Ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki geçmişten günümüze birçok iktisatçının ilgisini çekmiştir. Dolayısıyla, literatürde bu konu ile ilgili çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu bölümde, konu ile ilgili yapılan bazı çalışmalar ve çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular özetlenecektir.

Konu ile ilgili temel çalışma Simon Kuznets'in 1955 yılında yaptığı çalışmadır. Çalışmanın ana konusu, kişisel gelir dağılımında uzun vadede görülen eşitsizliklerin nedeni ve bir ülkede meydana gelen ekonomik gelişmenin gelir dağılımını nasıl etkilediğidir. Bu bağlamda, ABD, İngiltere ve Almanya'da ekonomik gelişmenin, gelir dağılımı üzerindeki etkisi kısıtlı veri seti ile incelemiştir. Sonuç olarak, ekonomik gelişme ile birlikte gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığını ve belirli bir gelişme seviyesine ulaştıktan sonra gelir dağılımı eşitsizliğinin azaldığını ortaya koymuştur. Fakat, çalışmada kullanılan verilerin kısıtlı olması nedeni ile çalışma sonucunda elde edilen bulguların %5'inin ampirik bilgilere, %95'inin ise spekülasyona dayandığını belirtmiştir.

Dawson (1997) çalışmasında kişi başına düşen GSYH ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi, 36 az gelişmiş ülke özelinde yatay kesit analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda, Kuznets'in ters U hipotezinin geçerli olduğunu saptamıştır.

Zang (1998), 1967-1986 döneminde 60 ülkeye ait veriyle yaptığı yatay kesit analizinde, Kuznets'in ters U hipotezinin geçerli olduğunu saptamıştır. Zang, bu çalışmasında değişken olarak gelir seviyesi, Gini katsayısı ve satın alma gücü paritesine göre GSYH değerlerini kullanmıştır.

Barro (2000), 1960-1995 döneminde 100 ülkeye ait veriyle yaptığı panel veri analizinde, yoksul ülkelerde gelir eşitsizliğinin ekonomik gelişmeyi olumsuz yönde etkilediğini, zengin ülkelerde ise olumlu etkilediğini ileri sürmüştür.

Thornton (2001), 1960-1992 dönemini kapsayan ve 96 ülke özelinde yaptığı çalışmasında gelir dilimleri ve kişi başına düşen reel GSYH ile gelir eşitsizliği

arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda, Kuznets'in ters U hipotezinin geçerli olduğunu saptamıştır.

Mah (2003), 1975-1995 dönemini kapsayan ve Güney Kore özelinde yaptığı çalışmada kişi başına düşen GSMH, açıklık ve doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi zaman serisi analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda, Kuznets'in ters U hipotezinin geçerli olduğunu saptamıştır.

Ongan (2004) çalışmada, gelir eşitsizliği ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi ve ters U ilişkisini incelemiştir. Analizde, 26 ülkeye (ülkeler gelişmişlik ayrımı gözetmeksizin seçilmiştir) ait veriler kullanılarak panel EKK uygulanmıştır. Analiz sonucunda kişi başına düşen milli gelir ile gelir dağılımı arasında ters U şeklinde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışmada, ters U hipotezi ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları birlikte değerlendirildiğinde, hipotezin geçerli olmadığını belirtmiştir.

Bahmani-Oskoe ve Gelan (2008), 1957-2002 dönemini kapsayan ve Amerika Birleşik Devletleri özelinde yaptıkları çalışmada kişi başına düşen gelir, nüfus ve döviz kuru ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi zaman serisi ve ARDL sınır testi ile incelemişlerdir. Analiz sonucunda, kısa dönemde büyüme ile birlikte eşitsizliğin arttığı, uzun dönemde ise azaldığı saptanmıştır.

Zhou ve Li (2011), 1962-2003 dönemini kapsayan ve 75 ülke özelinde yaptığı çalışmada kişi başına düşen GSYH, açıklık, şehirleşme ve büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda, belirli bir gelişme düzeyi sağlandığında Kuznets hipotezinin geçerli olacağı aksi durumda ise hipotezin geçerli olmayacağı saptanmıştır.

Topuz ve Dağdemir (2016), 94 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke (ülkeler, düşük ve düşük-orta gelirli, üst-orta gelirli ve yüksek gelirli olarak gruplara ayrılmıştır) için ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma, 1995-2011 dönemi verilerini kapsamakta ve dengesiz panel veri analizi ile Sistem Genelleştirilmiş Momentler metodu (sistem SGM) yöntemi kullanılmaktadır. Analiz sonucunda, düşük ve düşük-orta gelirli ülkeler ile üst-orta gelirli ülkelerde, ekonomik gelişmenin gelir eşitsizliğini arttırdığı yani, Kuznets'in ters U hipotezinin

geçerli olduğu ve yüksek gelirli ölkelerde ise ekonomik gelişmenin gelir eşitsizliğini azalttığı tespit edilmiştir.

Kuznets'in ters U hipotezini destekleyen çalışmaların yanı sıra hipotezi desteklemeyen ya da aksi sonuçlar bulan çalışmalarda mevcuttur.

Deininger ve Squire (1998), 1950-1990 dönemini kapsayan ve 49 gelişmiş ve gelişmekte olan ölkelerde GSYH, büyüme, yatırım ve eğitim ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki panel veri analizi uygulanarak incelenmiştir. 44 ölkede Kuznets'in ters U hipotezini doğrulayacak sonuçlara ulaşılamamış, 5 ölkede ise Kuznets'in ters U hipotezinin geçerli olduğu saptanmıştır.

Matyas, Konya ve Macquarie (1998), 1970-1993 dönemini kapsayan ve 47 ve 62 ölkede özelinde yaptıkları çalışmada kişi başına düşen GSYH ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi dengesiz panel veri analizi ile incelemişlerdir. Analiz sonucunda, Kuznets hipotezinin geçerli olmadığı saptanmıştır.

Gallet ve Gallet (2004), 1947-1998 dönemini kapsayan ve Amerika Birleşik Devletleri verileriyle yaptığı kademeli regresyon analizinde Simon Kuznets'in ters U hipotezinin tam tersine gelir ve gelir eşitsizliği arasında U şeklinde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kuştepeli (2006), 1951-1998 dönemini kapsayan ve AB üyesi ve katılması ihtimal olan ölkeler özelinde yaptığı çalışmada kişi başına düşen gelir, döviz kuru, özel yatırımların ve hükümet harcamalarının büyümesi ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda, incelenen ölkelerin hiçbirinde orijinal ya da ters bir Kuznets eğrisi hipotezine ilişkin sonuç saptanmamıştır.

Tokatlıoğlu ve Atan (2007), Türkiye'de farklı bölgeler düzeyinde ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada verilerdeki kısıtlar nedeni ile 2003 yılına ait veriler kullanılarak yatay kesit analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda Türkiye'de ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasında ters U yerine U şeklinde bir ilişki olduğu saptanmış fakat analiz kübik bir fonksiyonla yapıldığında ise ters U şeklinde bir ilişki bulunmuştur.

Dişbudak ve Süslü (2009), 1963-1998 dönemini kapsayan ve Türkiye özelinde yaptıkları çalışmada açıklık ve kişi başına düşen GSYH ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi zaman serisi ve ARDL analizi ile incelemişler. Analiz sonucunda, Kuznets'in ters U hipotezinin tam tersine, değişkenler arasında U şeklinde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Angales (2010), 1960-2005 dönemini kapsayan ve 226 ülke özelinde yaptığı çalışmada tarım dışı istihdam ve şehir nüfusu ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda, Kuznets hipotezini desteklemeyen sonuçlar elde edilmiştir.

Özdemir vd. (2011) çalışmalarında 15 geçiş ekonomisine ait değişkenleri ve 1992-2007 arası dönemde ele almışlardır. Çalışmada, panel veri analizi yapılmış ve gelir eşitsizliği ile kişi başına düşen gelir arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucunda gelir eşitsizliği ile kişi başına düşen gelir arasında pozitif eğimli doğrusal bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Desbordes ve Verardi (2012), 1960-2000 dönemini kapsayan ve 113 ülke özelinde kişi başına düşen GSYH ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemiştir. Analiz sonucunda, Kuznets'in ters U hipotezinin geçerli olmadığı saptanmıştır.

Ding vd. (2015) çalışmalarında Çin'e ait değişkenleri 1997-2010 arası dönemde ele almışlardır. Çalışmada, en küçük kareler regresyon analizi yöntemi kullanılmış ve ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucunda ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasında pozitif bir ilişki olduğu yani ekonomik gelişmenin gelir eşitsizliğini arttırdığı tespit edilmiştir.

Ak ve Altıntaş (2016), 1986-2012 dönemini kapsayan ve Türkiye özelinde yaptıkları çalışmada kişi başına düşen GSYH ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi ARDL sınır testi yöntemi ile incelenmişler. Analiz sonucunda, Kuznets'in ters U hipotezinin geçerli olmadığı saptanmıştır.

Çakmak ve Tosun (2017) çalışmalarında 25 ülkeye (ülkeler, üst-orta ve yüksek gelir grubu olarak ikiye ayrılmıştır) ait değişkenleri 2002-2013 arası dönemde ele almışlardır. Çalışmada, panel veri analizi kullanılmış ve ekonomik gelişme ve gelir dağılımı arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucunda ise ters U

şeklinde değil U şeklinde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yani, kişi başına düşen gelir arttıkça gelir eşitsizliği önce azalmakta belirli bir gelir seviyesinden sonra ise artmaktadır.

Ekonomik gelişme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi kübik bir model yardımıyla test eden çalışmalarda bulunmaktadır.

Tribble (1999) çalışmasında Amerika Birleşik Devletlerin (ABD)'ne ait değişkenleri 1947-1990 arası dönemde ele almıştır. Çalışmada, zaman serisi analizi yapılmış ve ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucunda ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasında ters U şeklinde değil N şeklinde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

List ve Gallet (1999) çalışmalarında 71 ülkeye ait değişkenleri 1961-1992 arası dönemde ele almışlardır. Çalışmada, dengesiz panel veri seti kullanılmış ve ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonucunda, ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasında ters U şeklinde değil, yatay S şeklinde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yani, ters U hipotezinin önce geçerli olduğu fakat, ekonomik gelişmenin devam etmesi durumunda gelir eşitsizliğinin tekrar artmaya başlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Theyson ve Heller (2015) çalışmalarında 147 ülkeye ait değişkenleri 1992-2007 arası dönemde ele almışlardır. Çalışmada, panel veri analizi kullanılmış ve ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Ayrıca çalışmada, ekonomik gelişmenin ölçütü olarak kişi başı GSYH ve GSYH endeksi kullanıldığında ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasında ters U şeklinde bir ilişki olduğu ancak ekonomik gelişmenin ölçütü olarak İnsani Gelişme Endeksi (İGE), beklenen yaşam süresi ve eğitim endeksi kullanıldığında ise ekonomik gelişme ile gelir eşitsizliği arasında N şeklinde bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Akalin, Özbek ve Çiftçi (2018) çalışmalarında Türkiye'ye ait değişkenleri 1984-2011 arası dönemde ele almışlar ve Kuznets eğrisi hipotezinin geçerliliğini test etmişlerdir. Çalışmada, ARDL sınır testi kullanılmış ve gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca çalışmada, gelir dağılımı temsilen Gini katsayısı, ekonomik büyümenin ölçütü olarak kişi başı reel GSYH kullanılmış ve sendikalaşma oranı, GSYH deflatörü ve toplam vergi gelirlerinin GSYH'ya oranı

kontrol değişkenler olarak kullanılmıştır. Analiz, kuadratik ve kübik denklem kullanılarak iki farklı şekilde yapılmıştır. Kuadratik denklem kullanılarak yapılan analiz sonucunda, kişi başına gelir ile Gini katsayısı arasında ters U şeklinde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Kübik denklem kullanılarak yapılan analiz sonucunda ise kişi başına gelir ile Gini katsayısı arasında ters N şeklinde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Yukarıda bahsedilen ampirik çalışmaları kısaca özetlemek gerekirse; çalışmalar sonucunda elde edilen bulguların birbirinin desteklemediği ve araştırmacıların birbirinden farklı sonuçlar elde ettiği görülmektedir. Bu farklılıkların sebebinin ise kullanılan yöntem, veri seti, ülke ve dönemsel farklar olduğu söylenebilir.

3.4. Uygulama

Çalışmanın bu bölümünde kişi başı milli gelirin ve İGE'nin, gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisi seçili gelişmekte olan ülkelere (Arjantin, Bela Rus, Bulgaristan, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Kazakistan, Kırgızistan, Kosta Rika, Letonya, Macaristan, Panama, Peru, Polonya, Rusya, Tayland, Türkiye ve Uruguay) ait panel veri seti kullanılarak incelenmiştir. Kuznets modeli kullanılarak yapılan analizde gelir dağılımı eşitsizliğini temsilen Gini katsayısı, gelir seviyesini temsilen kişi başına düşen milli gelir ve açıklayıcı değişken olarak yoksulluğu temsilen İGE kullanılmıştır. Analizde kullanılan değişkenler 2000-2019 dönemine ait olup değişkenlere ait bilgiler Tablo 35'te verilmiştir.

Tablo 35. Değişkenlerin Tanımı

Değişken	Tanım	Kaynak
Gini	Gini Katsayısı	Dünya bankası
G	Kişi Başı Milli Gelir (sabit, 2015)	Dünya bankası
İGE	İnsani Gelişmişlik Endeksi	UNDP

Analizde kullanılan kübik Kuznets modeli aşağıdaki gibidir.

$$Gini_t = \beta_1 lg_{it} + \beta_2 lg_{it}^2 + \beta_3 lg_{it}^3 + \beta_4 İGE_{it} + u_{it}$$

Bu denklemde, lg , lg^2 ve lg^3 , kişi başı milli gelirin sırasıyla doğal logaritması, doğal logaritmasının karesi ve doğal logaritmasının küpünü, i panele konu olan ülkeleri, t zamanı ve u_{it} hata terimini göstermektedir.

3.4.1. Birim Kök Testleri

Ekonometrik analizler, ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmaktadır. Yapılan analizlerde, değişkenlerin durağanlığının bilinmemesi yanlış analiz uygulamalarına neden olabilmekte, bu durumda da bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sahte regresyon dediğimiz ortaya çıkan sonuçların gerçeği yansıtmama durumu bu sorunlardan biridir. Bu yüzden model seçiminden önce (zaman serisi veya panel veri analizi), değişkenlerin durağanlıklarının incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, panel veri analizi uygulayacağımız için panel birim kök testlerini kullanmamız gerekmektedir. Panel veri analizinde kullanılan birim kök testleri, birinci ve ikinci nesil olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Birinci nesil birim kök testleri, verilerdeki kesitler arasında ilişki yani yatay kesit bağımlılığı olmadığını varsayarken, ikinci nesil birim kök testleri verilerdeki kesitler arasında ilişki yani yatay kesit bağımlılığı olduğunu varsaymaktadır. Hangi birim kök testinin seçileceğine ise yatay kesit bağımlılığı testi ile karar verilmektedir. Çalışmalarda kullanılan dört farklı yatay kesit bağımlılığı testi vardır. Bunlar; Breusch-Pagan Lagrange Multiplier (LM) (1980), Peseran scaled LM (2004), Bias-corrected scaled LM (Baltagi, Feng ve Kao'nun 2012), Peseran CD (Cross-section Dependence) (2004)'dir. Veri setinin zaman (T) ve kesit (N) büyüklüklerine göre bu testlerden hangisinin kullanılacağına karar verilir. Bu dört testin sıfır hipotezleri aynı olup, " H_0 =Yatay kesit bağımlılığı yok" şeklindedir. Yatay kesit bağımlılığı testleri içerisinde en çok kullanılanı Breusch-Pagan LM testidir. Bu test, N sabit ve $T \rightarrow \infty$ ise yani, $T > N$ durumunda kullanılmaktadır. Peseran scales LM testi, $T \rightarrow \infty, N \rightarrow \infty$ durumunda, Bias-corrected scaled LM testi, $N \rightarrow \infty, T \rightarrow \infty$ durumunda, Peseran CD testi ise $N > T$ durumunda kullanılmaktadır (Karadaş, 2021: 442-443). Bu çalışmada, T=20, N=18 yani $T > N$ olduğu için Breusch-Pagan LM testi sonuçları dikkate alınacaktır. Yatay kesit bağımlılığına ait test sonuçları Tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36. Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yok				
	Test	İstatistik	s. d.	Olasılık
Gini	Breusch-Pagan LM	1027.600*	153	0.0000
	Pesaran scaled LM	48.96858*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	48.49490*		0.0000
	Pesaran CD	18.19910*		0.0000
Lg	Breusch-Pagan LM	2718.381*	153	0.0000
	Pesaran scaled LM	145.6241*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	145.1504*		0.0000
	Pesaran CD	52.06071*		0.0000
Lg2	Breusch-Pagan LM	2716.633*	153	0.0000
	Pesaran scaled LM	145.5241*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	145.0505*		0.0000
	Pesaran CD	52.04318*		0.0000
Lg3	Breusch-Pagan LM	2714.850*	153	0.0000
	Pesaran scaled LM	145.4222*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	144.9485*		0.0000
	Pesaran CD	52.02529*		0.0000
İGE	Breusch-Pagan LM	2883.111*	153	0.0000
	Pesaran scaled LM	155.0411*		0.0000
	Bias-corrected scaled LM	154.5674*		0.0000
	Pesaran CD	53.68189*		0.0000

Not: *, %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir

Tablo 36’da görüldüğü üzere bütün değişkenler için Breusch-Pagan LM testi H₀ hipotezi reddedilmiş dolayısıyla değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda, serilerin durağanlıkları ikinci nesil birim kök testi ile incelenecektir. Bu çalışmada, ikinci nesil birim kök testi olan Pesaran CIPS (2007) testi uygulanmıştır ve test sonuçları Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37. CIPS Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Trendsiz		Trendli	
	CIPS test	Olasılık	CIPS test	Olasılık
Gini	-0.061	0.476	0.299	0.617
D(Gini)	-2.651*	0.004	-1.826**	0.034
Lg	2.565	0.995	-0.294	0.384
D(lg)	-3.587*	0.000	-2.528*	0.006
lg2	2.667	0.996	0.295	0.616
D(lg2)	-3.513*	0.000	-2.484*	0.006
lg3	1.170	0.879	0.543	0.706
D(lg3)	-1.344***	0.089	-2.484*	0.006
İGE	-0.773	0.220	-2.735*	0.003
D(İGE)	-3.244*	0.001	-2.048*	0.020

Not: *, ** ve ***, sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

D() fark operatörüdür.

Tablo 37’de görüldüğü üzere analizde kullanılan bütün değişkenler birinci dereceden bütünleşiktir.

Doğru analizin seçilebilmesi için serilerin yatay kesit bağımlılığının yanında modelin de yatay kesit bağımlılığının incelenmesi gerekmektedir. Tablo 38’de, modele ait yatay kesit bağımlılığı test sonucu verilmiştir.

Tablo 38. Modelin Yatay Kesit Bağımlılığı

H ₀ : Yatay kesit bağımlılığı yok			
Test	İstatistik	s. d.	Olasılık
Breusch-Pagan LM	153.9220	153	0.4639
Pesaran scaled LM	0.052710		0.9580
Pesaran CD	0.874411		0.3819

Burada, $T=20$, $N=18$ yani $T > N$ olduğu için Breusch-Pagan LM testi incelenecektir. Tablodan da görüleceği üzere Breusch-Pagan LM testi H₀ hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla, modelde yatay kesit bağımlılığı yoktur.

3.4.2. Panel Eş Bütünleşme Testi

Seriler arasındaki uzun dönem ilişkinin incelenmesinde birçok test bulunmaktadır. Bu testlerden bazıları şunlardır; panel EKK, Kao, Pedroni, Fisher ve panel ARDL’dir. Bu testler içerisinde, panel ARDL testi ise farklı derecelerden bütünleşik serilere uygulanabilmektedir. Panel ARDL testi, MG (Mean Group) ve PMG (Pooled Mean Group) tahmincilerine göre yapılmaktadır (Karadaş 2021: 444). Çalışmada panel ARDL testi kullanılması tercih edilmiştir.

Panel ARDL testi tahmincilerinden MG tahmincisi, değişkenler arasında hem kısa hem de uzun dönemde heterojen bir yapı olduğunu, PMG tahmincisi ise değişkenler arasında kısa dönemde heterojen, uzun dönemde ise homojen bir yapı olduğunu tahmin etmektedir. Dolayısıyla, MG tahmincisinde değişken kat sayıları hem kısa hem de uzun dönemde aynı değildir. PMG tahmincisinde ise hata terimi kat sayısı (ECT) ve değişken kat sayıları yalnızca kısa dönemde farklı iken değişken kat sayıları uzun dönemde aynıdır. Bu iki tahminciden hangisinin tercih edileceği ise ya homojenlik testi ya da Hausman testi ile belirlenmektedir. Tahminciler, Hausman testine göre kıyaslanırken, testin sıfır hipotezi bulunan ki-kare değerine göre kabul edilir ya da reddedilir. Hausman testinde ilk sıradaki tahmincinin (b), hem sıfır hipotezi (H₀) hem de alternatif hipotez (H_a) altında etkindir. İkinci sıradaki tahminci

(B) ise sıfır hipotezi (H_0) altında tutarlı iken alternatif hipotez (H_a) altında tutarlı değildir (Karadaş 2021: 445). Uygulanan Hausman testi sonucu Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39. MG ve PMG Tahmincileri İçin Hausman Testi

	(b)	(B)	(b-B)	Sqrt (diag(V _b -V _B))
	MG	PMG	Fark	S.h.
lg	18.15793	3.709514	14.44841	204.0565
lg2	-4.492421	-0.4691173	-4.023304	24.30008
lg3	0.2772426	0.0190866	0.258156	1.002585
İGE	-0.3756213	-0.2271044	-0.1485169	0.862668
Ki-kare(3) = (b-B)'[(V _b -V _B) ⁻¹](b-B) = 0.58				
Prob>Ki-kare = 0.9017				

Tablo 39’da görüldüğü üzere olasılık değeri 0.10’dan büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla, ikinci sıradaki PMG tahmincisi daha etkindir. Bu nedenle panel ARDL testi, PMG tahmincisine göre uygulanmalıdır. PMG tahmincisine göre uygulanan panel ARDL test sonuçları Tablo 40’ta verilmiştir.

Tablo 40. PMG Tahmincisine Göre Panel ARDL Uzun Dönem Katsayıları

Bağımlı değişken: Gini						
	Katsayı	Standart hata	z	P> z	95% güven aralığı	
ECT	-0.7428223*	0.1088563	-6.82	0.000	-0.9561767	-0.529468
lg	3.709514*	1.341776	2.76	0.006	1.079682	6.339347
lg2	-0.4691173*	0.1539203	-3.05	0.002	-0.7707956	-0.167439
lg3	0.0190866*	0.0058765	3.25	0.001	0.0075688	0.0306044
İGE	-0.2271044*	0.033573	-6.76	0.000	-0.2929062	-0.1613025

Not: *, %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

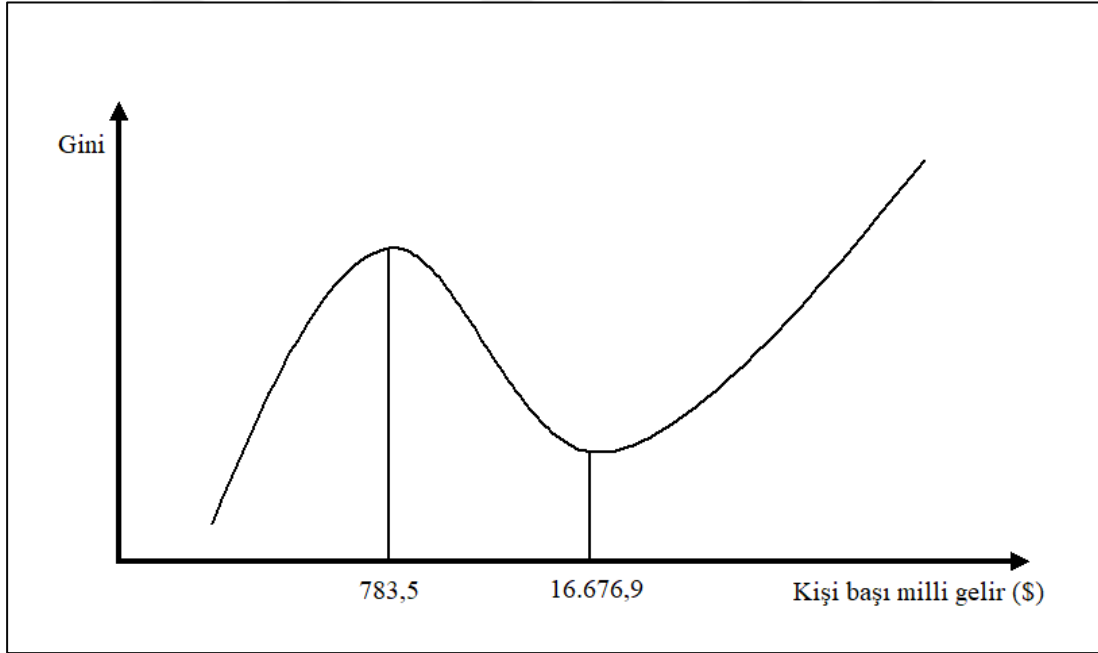
Tablo 40’ta ARDL testi sonuçları verilmiştir. ARDL test sonuçlarına göre, hata terimi (ECT) anlamlı ve katsayısının değeri ise yaklaşık -0.743’dür. Bu durumda, değişkenler arasında uzun dönem eş bütünleşme ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. Herhangi bir hata oluştuğu zaman yani uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 1.4 ($1.4=1/0.743$) dönem sonra tekrar uzun dönem dengesine dönmektedir. Modelde kullanılan bütün değişkenlerin uzun dönem katsayıları anlamlı çıkmıştır. Açıklayıcı değişkenin (İGE) katsayısı anlamlı ve negatif, katsayısının değeri ise -0,227’dir. Buradan, İGE değişkeninin bir birim artması durumunda gelir eşitsizliğini yaklaşık %23 oranında azaltacağı görülmektedir. Yani, insani gelişmişlik endeksindeki düzelme gelir eşitsizliğinin azaldığını göstermektedir.

Kişi başı milli gelir ve kuvvetlerinin (lg , lg^2 , lg^3) kat sayıları incelendiğinde $\beta_1 > 0$, $\beta_2 < 0$ ve $\beta_3 > 0$ durumunun geçerli olduğu yani, gelir seviyesi ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında N şeklinde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Analiz sonucunda elde edilen katsayılar kullanılarak oluşturulan kübik denklem aşağıdaki gibidir.

$$Gini_{it} = 3.709514lg_{it} - 0.4691173lg_{it}^2 + 0.0190866lg_{it}^3 - 0.2271044İGE_{it}$$

Bu denklem ile elde edilen eğrinin eşik değerleri matematiksel yöntemlerle hesaplanmıştır ve birinci eşik değerinin 783,515\$ ve ikincinin 16.676,9\$ olduğu belirlenmiştir. Elde edilen kübik denklemin grafiksel görünümü şekil 12’de verilmiştir.

Şekil 12. Gelir Seviyesi ile Gelir Eşitsizliği Arasındaki İlişkinin Grafiği

Şekil 12’de görüldüğü üzere, analize dahil olan ülkelerde gelir dağılımı eşitsizliği ve gelir seviyesi arasında N şeklinde bir ilişki bulunmaktadır. Analize dahil edilen ülkelerin 2019 yılı kişi başı GSYH değerleri Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41. Analize Dahil Edilen Ülkelerin 2019 Yılı Kişi Başı GSYH Değerleri

Ülkeler	2019 Yılı Kişi Başı GSYH
Arjantin	12.713
Bela Rus	6.265
Brezilya	8.622
Bulgaristan	8.235
Kosta Rika	12.755
Dominik Cumhuriyeti	8.314
Ekvador	5.854
Macaristan	15.041
Kazakistan	11.403
Kırgızistan	1.227
Letonya	16.056
Panama	15.073
Peru	6.614
Polonya	15.017
Rusya	9.958
Tayland	6.612
Türkiye	11.955
Uruguay	16.036

Kaynak: Dünya Bankası <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=world-development-indicators> E.T. 02.07.2020

Şekil 12, Tablo 41'deki değerler dikkate alınarak yorumlanırsa; Bütün ülkelerin gelir seviyeleri 783,515\$ ile 16.676,9\$ arasında olduğu görülmektedir. Buna göre, eşik değerleri arasında yer alan ülkelere gelir seviyesi arttıkça gelir eşitsizliği azalacaktır. Bu durumda gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmak amacıyla uygulanan ekonomi politikaları (ücret, eğitim, fiyat ve maliye politikaları) ikinci eşik değerine gelinceye kadar gerekli olmayabilir. Çünkü, iki eşik değeri arasında gelir dağılımı eşitsizliği gelir arttıkça azalma yönünde bir seyir izlemektedir. Bu durumda, uygulamaya konu olan seçili gelişmekte olan ülkelere, gerçekleşecek ekonomik büyüme ile birlikte elde edilen gelir bireyler arasında hem daha adil dağılacak hem de bireylerin gelirleri artacak ve bütün bunlara bağlı olarak da ülke refahı artacaktır.

Ek 1'deki tabloda verilen kısa dönem katsayılarına göre;

Arjantin, Bulgaristan, Rusya ve Türkiye'de hata terimi (ECT) katsayısı anlamsızdır. Bu ülkeler için yukarıda verilen uzun dönem katsayıları geçerli değildir. Yine bu ülkelere kısa dönem katsayıları anlamsızdır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde insani gelişmişlik endeksinde ve gelir seviyesinde meydana gelebilecek değişikliklerden etkilenmemektedir.

Bela Rus'ta hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -0,69'dur. Bu durumda, Bela Rus'ta uzun dönem ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. Herhangi bir hata oluştuğu zaman yani uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 1.5 ($1.5=1/0,69$) dönem sonra tekrar uzun dönem dengesine dönmektedir. Kısa dönemde, gelir seviyesi ve kuvvetlerinin katsayıları anlamlı çıkmıştır. Bu ise kısa dönemde gelir seviyesindeki değişikliklerin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Brezilya da ise hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -1,31'dir. Bu durumda, Brezilya da uzun dönem ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. Hata terimi katsayısı -1'den küçük ($-1,31 < -1$) olduğu için herhangi bir sapma durumunda bir dönemden daha kısa süre içerisinde tekrar dengeye dönüş olacaktır. Kısa dönem katsayılarından sadece İGE'nin katsayısı anlamlı çıkmıştır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde gelir seviyesinden değil insani gelişmişlik endeksinden etkilenmektedir.

Kosta Rika'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -0,96'dır. Bu durumda, Kosta Rika'da uzun dönem ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. Herhangi bir hata oluştuğu zaman yani uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 1 ($1=1/0,96$) dönem sonra tekrar uzun dönem dengesine dönmektedir. Kısa dönem katsayıları anlamsızdır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde insani gelişmişlik endeksinde ve gelir seviyesinde meydana gelebilecek değişikliklerden etkilenmemektedir.

Dominik Cumhuriyetin de ise hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -1,24'tür. Bu durumda, Dominik Cumhuriyeti'nde uzun dönem ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. Hata terimi katsayısı -1'den küçük ($-1,24 < -1$) olduğu için herhangi bir sapma durumunda bir dönemden daha kısa süre içerisinde tekrar dengeye dönüş olacaktır. Kısa dönem katsayıları anlamlı çıkmıştır. Bu ise kısa dönemde insani gelişmişlik endeksinde ve gelir seviyesinde meydana gelen değişikliklerin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Ekvador'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -0,27'dir. Bu durumda, Ekvador'da uzun dönem ilişkisi olduğunu söylemek

mümkündür. Herhangi bir hata oluştuğu zaman yani uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 3,5 ($3,5=1/0,27$) dönem sonra tekrar uzun dönem dengesine dönmektedir. Kısa dönem katsayıları anlamlı çıkmıştır. Bu ise kısa dönemde insani gelişmişlik endeksinde ve gelir seviyesinde meydana gelen değişikliklerin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Macaristan'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -1,003'dür. Bu durumda, Macaristan'da uzun dönem ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. Hata terimi katsayısı -1'den küçük ($-1,003 < -1$) olduğu için herhangi bir sapma durumunda bir dönemden daha kısa süre içerisinde tekrar dengeye dönüş olacaktır. Kısa dönem katsayıları anlamsızdır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde insani gelişmişlik endeksinde ve gelir seviyesinde meydana gelebilecek değişikliklerden etkilenmemektedir.

Kazakistan'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -1,24'dür. Bu durumda, Kazakistan'da uzun dönem ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. Hata terimi katsayısı -1'den küçük ($-1,24 < -1$) olduğu için herhangi bir sapma durumunda bir dönemden daha kısa süre içerisinde tekrar dengeye dönüş olacaktır. Kısa dönem katsayıları anlamsızdır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde insani gelişmişlik endeksinde ve gelir seviyesinde meydana gelebilecek değişikliklerden etkilenmemektedir.

Kırgızistan'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -0,69'dur. Bu durumda, Kırgızistan'da uzun dönemde ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Herhangi bir hata oluştuğu zaman yani uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 1,5 ($1,5=1/0,69$) dönem sonra tekrar uzun dönem dengesine dönmektedir. Kısa dönem katsayıları anlamsızdır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde insani gelişmişlik endeksinde ve gelir seviyesinde meydana gelebilecek değişikliklerden etkilenmemektedir.

Letonya'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -0,79'dur. Bu durumda, Letonya'da uzun dönemde ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Herhangi bir hata oluştuğu zaman yani uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 1,25 ($1,25=1/0,79$) dönem sonra tekrar uzun dönem dengesine dönmektedir. Kısa dönem katsayılarından sadece

İGE'nin katsayısı anlamlı çıkmıştır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde gelir seviyesinden değil insani gelişmişlik endeksinden etkilenmektedir.

Panama'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -1,16'dır. Bu durumda, Panama'da uzun dönemde ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Hata terimi katsayısı -1'den küçük ($-1,16 < -1$) olduğu için herhangi bir sapma durumunda bir dönemden daha kısa süre içerisinde tekrar dengeye dönüş olacaktır. Kısa dönem katsayıları anlamsızdır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde insani gelişmişlik endeksinde ve gelir seviyesinde meydana gelebilecek değişikliklerden etkilenmemektedir.

Peru'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -0,81'dir. Bu durumda, Peru'da uzun dönemde ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Herhangi bir hata oluştuğu zaman yani uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 1,25 ($1,25 = 1/0,81$) dönem sonra tekrar uzun dönem dengesine dönmektedir. Kısa dönem katsayılarından sadece İGE'nin katsayısı anlamlı çıkmıştır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde gelir seviyesinden değil insani gelişmişlik endeksinden etkilenmektedir.

Polonya'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -0,75'tir. Bu durumda, Polonya'da uzun dönemde ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Herhangi bir hata oluştuğu zaman yani uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 1,3 ($1,3 = 1/0,75$) dönem sonra tekrar uzun dönem dengesine dönmektedir. Kısa dönemde, gelir seviyesi ve kuvvetlerinin katsayıları anlamlı çıkmıştır. Bu ise kısa dönemde gelir seviyesindeki değişikliklerin gelir dağılımı eşitsizliği üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Tayland'da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -1,38'dir. Bu durumda, Tayland'da uzun dönemde ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Hata terimi katsayısı -1'den küçük ($-1,38 < -1$) olduğu için herhangi bir sapma durumunda bir dönemden daha kısa süre içerisinde tekrar dengeye dönüş olacaktır. Kısa dönem katsayılarından sadece İGE'nin katsayısı anlamlı çıkmıştır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde gelir seviyesinden değil insani gelişmişlik endeksinden etkilenmektedir.

Uruguay’da hata terimi (ECT) katsayısı anlamlı ve katsayının değeri ise yaklaşık -0,83’tür. Bu durumda, Uruguay’da uzun dönemde ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Herhangi bir hata oluştuğu zaman yani uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 1,2 ($1,2=1/0,83$) dönem sonra tekrar uzun dönem dengesine dönmektedir. Kısa dönem katsayılarından sadece İGE’nin katsayısı anlamlı çıkmıştır. Yani, gelir dağılımı eşitsizliği kısa dönemde gelir seviyesinden değil insani gelişmişlik endeksinden etkilenmektedir.

SONUÇ

Gelir dağılımının adil olmayışı ve yoksulluk, tüm dünyada uzun yıllardır var olan en önemli sosyal ve ekonomik sorunlar arasında yer almaktadır. Gelir dağılımı ile yoksulluk arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Gelir dağılımında eşitsizliğin artması yoksul insan sayısını arttırmaktadır. Örneğin, bir ülkede yaratılan gelirin büyük bir çoğunluğunu, az bir kesimin elinde bulundurması durumunda toplumun büyük bir kesimi gelirden az bir pay almaktadır. Bu durumda, yüksek gelirli kesimler daha da zenginleşirken, düşük gelirli kesimlerin durumu daha da kötüleşmektedir. Yani, yaratılan gelirin tabana yayılmaması yoksul insan sayısının artmasına neden olmaktadır. Ülkelerin temel amacı ise gelirin adil dağılımını sağlamak ve yoksulluğu azaltmak suretiyle vatandaşlarını insan onuruna yakışır bir yaşam standardına kavuşturmadır.

Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde gelir dağılımı ele alınmıştır. Bu çerçevede ilgili bölümde gelir dağılımı kavramına, türlerine, gelir dağılımı eşitsizliğinin nedenlerine ve ölçütlerine değinilmiş daha sonra ise dünyada ve Türkiye’de gelir dağılımının hangi boyutta olduğu Tablolar yardımıyla incelenmiştir. Dünyada gelir dağılımı incelenirken ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırılmış ve incelenecek olan ülkeler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. İncelenen seçili gelişmiş ülkelerde (Avusturya, Finlandiya, Danimarka, ABD, İsveç, Norveç ve Lüksemburg) nüfusun, en yüksek gelire sahip %20’lik kesimi ile en düşük gelire sahip %20’lik kesimi arasında büyük farklar bulunduğu görülmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin bir göstergesi olan Gini katsayısı ise genel itibarıyla 25 ile 41 arasında olup yıllar içerisinde çok büyük değişiklikler göstermemiştir. Gini katsayısının yıllar içerisinde aynı seviyelerde bir seyir izlemesi, gelir eşitsizliğinin dolayısıyla da yoksulluğun azaldığını göstermekte fakat en yüksek gelire sahip %20’lik kesimi ile en düşük gelire sahip %20’lik kesimi arasında büyük farklar bulunması, dereceleri farklı da olsa gelir eşitsizliği ve yoksulluk hala bir sorun olarak varlığını korumaktadır.

İncelenen seçili gelişmekte olan ülkelerde (Bela Rus, Peru, Rusya, Tayland, Kolombiya, Kosta Rika ve Ekvador) ise gelir eşitsizliği gelişmiş ülkelere göre görece daha yüksek olmakla birlikte benzer özelliklere sahiptir. 35 ile 55 arasında olan Gini

katsayısının da yıllar içerisinde çok büyük değişiklikler görülmemekle birlikte gelişmiş ülkelere nispeten yüksek daha yüksektir. Görüldüğü üzere, gelir eşitsizliği gelişmişlik farkı gözetmeksizin bütün ülkelerde bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.

Türkiye genelinde gelir dağılımına baktığımızda Türkiye İstatistik Kurumu'nun 6 Mayıs 2022 tarihinde yayınladığı Gelir ve Yaşam Koşulları araştırması sonuçlarına göre, toplumun en yüksek gelire sahip %20'lik grubunun toplam gelirden aldığı pay bir önceki yıla göre düşüş gösterdiği buna karşın toplumun en düşük gelire sahip %20'lik grubunun toplam gelirden aldığı payın ise bir önceki yıla göre arttığı görülmektedir. Gini katsayısının da olumlu gelişmeler yaşanmış ve değeri bir önceki yıla göre düşmüştür. Bu gelişmeler, Türkiye'de gelir eşitsizliğinin olumlu yönde ilerlediğini gösterse de gelir eşitsizliği gelişmiş ülkelere göre hayli yüksek seviyelerdedir.

Çalışmanın ikinci bölümünün konusunu ise yoksulluk oluşturmaktadır. Bu çerçevede, bu bölümde yoksulluk kavramı, türleri, yoksulluk sınırı ve hesaplanması, yoksulluğun nedenleri ve ölçütleri ele alınmıştır. Daha sonra ise dünyada ve Türkiye'de yoksulluğun hangi boyutta olduğu Tablolar yardımıyla incelenmiştir. Dünyada yoksulluk incelenirken ülkeler çalışmanın birinci bölümünde olduğu gibi gelişmişlik düzeylerine göre sınıflandırılmış ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. İncelenen seçili gelişmiş ülkelerde (Avusturya, Belçika, Finlandiya, Danimarka, ABD, İsveç, Norveç ve Lüksemburg) yoksulluk sınırı yükseldikçe, yoksulluk oranlarının arttığı görülmektedir. Bu ülkelerde, İGE değerleri yüksek seviyelerde ve yıllar itibari ile artış göstermektedir. Bu durumda, yoksulluğun azalma yönünde bir seyir izlediğini söylemek mümkündür.

İncelenen seçili gelişmekte olan ülkelerde (Arjantin, Peru, Brezilya, Kırgızistan, Kolombiya, Kosta Rika ve Ekvador) ise yoksulluk gelişmiş ülkelere göre görece daha yüksek olmakla birlikte benzer özelliklere sahiptir. Bu ülkelerde de yoksulluk sınırı yükseldikçe yoksulluk oranlarının arttığı görülmektedir. İGE değerleri gelişmiş ülkelere göre nispeten daha düşük olmakla birlikte gelişmiş ülkelerde olduğu gibi yıllar içerisinde artış göstermektedir. Bu durumda, yoksulluğun

azalma yönünde ve gelişmişliğin ise artma yönünde bir seyir izlediğini söylemek mümkündür.

Türkiye’de ise yoksulluk sınırı yükseldikçe, yoksulluk oranlarının arttığı görülmektedir. Türkiye’de tüm yoksulluk sınırı yöntemlerine göre, kırsal kesimlerde görülen yoksulluk kentlerden daha yüksek düzeydedir. Ayrıca, eğitim seviyesi düştükçe ve hane halkı büyüklüğü arttıkça yoksulluk artmaktadır. Türkiye’de İGE değeri ise yıllar itibariyle artmaktadır. İnsani gelişmişlik endeks değerinde yaşanan artış yoksullukla mücadelede olumlu gelişmelerin yaşandığını göstermektedir.

Çalışmanın uygulama kısmını oluşturan üçüncü bölümünde ise seçili gelişmekte olan ülkelerde 2000-2019 yılları arasında Kuznets hipotezinin geçerliliği panel ARDL testi uygulanarak incelenmiştir. Analizde gelir seviyesini temsilen kişi başına düşen milli gelir değeri, gelir dağılımını temsilen Gini katsayısı ve açıklayıcı değişken olarak yoksulluğu temsilen İGE kullanılmıştır.

Bu değişkenler kullanılarak, Kuznets hipotezi kübik bir model oluşturularak, panel ARDL testi ile incelenmiştir. Panel ARDL testi sonucunda elde edilen bulgulara göre, hata terimi katsayısının eksi işaretli ve anlamlı olduğu ayrıca değişken kat sayılarının da anlamlı çıktığı ve değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Açıklayıcı değişkenin (İGE) katsayısı anlamlı ve negatif, katsayısının değeri ise -0,227’dir. Buradan, İGE değerinin bir birim artması durumunda gelir eşitsizliğini %23 oranında azaltacağı görülmektedir. Kişi başı milli gelir ve kuvvetlerinin (lg , lg^2 , lg^3), Gini katsayısını sırasıyla pozitif, negatif ve pozitif etkilemekte ve bu bulgular, gelir seviyesi ile gelir eşitsizliği arasında N şeklinde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Kübik model yardımı ile hesaplanan eşik değerleri sırasıyla 783,515\$ ve 16.676,9\$’dır. Dolayısıyla, gelir seviyesindeki artış birinci eşik seviyesine kadar gelir eşitsizliğini arttıracak, iki eşik arasında eşitsizlik azalacak ve ikinci eşik seviyesinden sonra eşitsizlik tekrar artacaktır. Ayrıca, kübik model için elde edilen hata terimi katsayısı -0,743’tür. Buna göre, uzun dönem denge noktasından uzaklaşılması durumunda yaklaşık 1,4 dönem sonra değişkenlerin tekrar uzun dönem denge noktasına döneceği tespit edilmiştir.

Analize konu olan seçili gelişmekte olan ülkelerin 2019 yılı kişi başı GSYH'leri göz önünde bulundurulduğunda, bu ülkelerin hepsinin gelir seviyesinin birinci eşik değerini aştığı ancak ikinci eşik değerini aşmadığı görülmektedir. Yani, ülkelerinin hepsinin gelir seviyeleri 783,515\$ ile 16.676,9\$ arasındadır. Bu nedenle, gelir seviyesinde ortaya çıkacak artışlar, gelir dağılımındaki eşitsizliği ikinci eşik değeri olan 16.676,9\$ seviyesine kadar azaltacaktır. Sonuç olarak, bu ülkelerde bir taraftan kişi başına düşen gelir artarken diğer taraftan ülke içinde elde edilen gelir toplumsal gruplar, bireyler ve üretim faktörleri arasında daha adil paylaşılacaktır. Bu durumda ise ülkedeki bütün bireyler temel ihtiyaçların karşılanmasında, eğitimde, sağlıkta ve sosyal güvenlik gibi daha birçok kamusal olanaklardan eşit seviyede yararlanacak ve ülke içerisinde huzur, barış, demokrasi ve refah artacaktır.

Bu çalışmada, seçili gelişmekte olan ülkelere 2000-2019 yılları arasında Kuznets hipotezinin geçerliliği araştırılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın bundan sonra yapılacak araştırmalar için bir kaynak olacağı ve literatüre katkı sağlayacağı söylenebilir. Çalışma farklı ülke gruplarına uygulanabilir ve gelir dağılımının daha adil olduğu ülkeler ile daha adaletsiz olduğu ülkeler karşılaştırılabilir ve sonuçlar değerlendirilerek gelir dağılımının daha adil olması için politikalar geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acemoglu Daron ve Ventura Jaume (2002). The world income distribution. *The Quarterly Journal of Economics*, 117(2), 659-694.
- Açıkgöz Reşat ve Yusufoglu Ömer Şükrü (2012). Türkiye’de yoksulluk olgusu ve toplumsal yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117.
- Akalin Güray, Özbek Rabia İnci ve Çifci İsmail (2018). “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(4), 59-76.
- Akın, Fetullah (2015). “Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımı Müdahale Gereği”. *İş ve Hayat*, 1 (1), 9-24.
- Aksu A. Ömer (1993). *Gelir ve Servet Dağılımı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi.
- Aktan, Coşkun Can (1997). *Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi Yönünden Türkiye Dünyanın Neresinde?*. Ege Genç İşadamları Derneği, İzmir.
- Aktan, Coşkun Can (2002). Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri. *Yoksullukla mücadele stratejileri*, 9.
- Aktan Coşkun Can ve Vural İstiklal Yaşar (2002a). “Gelir dağılımında adaletsizlik ve gelir eşitsizliği: terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri”. *Yoksullukla mücadele stratejileri*, 1-21.
- Aktan Coşkun Can ve Vural İstiklal Yaşar (2002b). “Yoksulluk: Terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri”. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, 1-32.
- Aktaş, Faruk (2019). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Arasındaki İlişki: Iğdır İli Üzerine Uygulama*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

- Ak Mehmet Zeki ve Altıntaş Nurullah (2016). “Kuznets’in Ters U Eğrisi Bağlamında Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1986-2012”. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 93-102.
- Altınışik İsa ve Peker Hasan Sencer (2008). “Eğitim Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği”. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2008 (2), 101-118.
- Angeles, Luis (2010). “An Alternative test of Kuznets’ hypothesis”. *The Journal of Economic Inequality*, 8(4), 463-473.
- Aras, Adem (2012). *Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Sakarya İli Kentsel Alan Örneği)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Aren, Sadun (1980). *100 Soruda Ekonomi El Kitabı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Arslan, Gülen Elmas (2013). “Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelir Dağılımı”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 45-52.
- Arpacioğlu Özge ve Yıldırım Metin (2011). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 60-76.
- Aykaç Mustafa, Dağdemir Özcan ve Gündoğan Naci (2013). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını, NO: 2935
- Bahmani-Oskooee Mohsen and Gelan Abera (2008). “Kuznets inverted-U hypothesis revisited: a time-series approach using US data”. *Applied Economics Letters*, 15(9), 677-681.
- Baltagi Badi H., Feng Qu ve Kao Chihwa (2012). “A Lagrange Multiplier test for cross-sectional dependence in a fixed effects panel data model”. *Journal of Econometrics*, 170(1), 164-177.
- Barro, Robert J. (2000). “Inequality and Growth in a Panel of Countries”. *Journal of economic growth*, 5(1), 5-32.

- Belen, Fatih (2017). *Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Tokat İli Yoksulluk Analizi*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- Bıçkılı, Doğan (2005). Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *İŞGÜÇ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi* 7(1), 104-138.
- Birdsall, Nancy (2006). The world is not flat: inequality and injustice in our global economy. Helsinki: UNU-WIDER.
- Bocutoğlu, Ersan ve Berber, Metin (2014). *Genel İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Boratav, Korkut (1965). *Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Boratav, Korkut (1980). *100 Soruda Gelir Dağılımı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Bostan Hakan ve Sertkaya Doğan Özlem (2019). “Türkiye’nin demografik dönüşümü ve nüfus projeksiyonlarına göre fırsatlar”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 61-90.
- Breusch Trevor S., and Pagan Adrian R. (1980). “The Lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics”. *The review of economic studies*, 47(1), 239-253.
- Campano Fred and Salvatore Dominick (2006). *Income Distribution*. New York: Oxford University Press.
- Crafts, Nicholas (2004). “Globalisation and economic growth: a historical perspective”. *World Economy*, 27(1), 45-58.
- Çakmak Arzu İmren and Tosun, Bengü (2017). “Ekonomik büyüme-gelir dağılımı ilişkisi: Kuznets hipotezinin seçilmiş ülkeler üzerine araştırılması”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 33-44.
- Çalışkan, Şadan (2010). “Türkiye’de gelir eşitsizliği ve yoksulluk”. *Sosyal Politika Konferansları Dergisi*, (No. 59, s. 89-132).
- Çelikel Danişoğlu, Ayşe (2004). “Küreselleşmenin gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki etkileri”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*.

- Dağdemir, Özcan (2002). *Türkiye ekonomisinde yoksulluk sorunu ve yoksulluğun analizi: 1987-1994. Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, Ankara, 1-19.
- Dawson, P. J. (1997). "On testing Kuznets' economic growth hypothesis". *Applied Economics Letters*, 4(7), 409-410.
- Deininger Klaus and Squire Lyn (1998). "New ways of looking at old issues: inequality and growth". *Journal of development economics*, 57(2), 259-287.
- Demir, Sırma (2006). *Birleşmiş Milletler kalkınma programı insani gelişme endeksi ve Türkiye açısından değerlendirme. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT, Ankara.*
- Demir Şeker, Sırma (2008). *Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkiler. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.*
- Desbordes Rodolphe and Verardi Vincenzo (2012). "Refitting the Kuznets curve". *Economics letters*, 116(2), 258-261.
- Ding Xun, Dong Tian, Xu Yanjie and Zheng, Zhi (2015). "Does economic growth positively affect income inequality in China?". *Deakin Papers on International Business Economics*, 8.
- Dinler, Zeynel (1998). *Mikro Ekonomi*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Dinler, Zeynel (2011). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Dişbudak Cem ve Süslü Bora (2009). "Kalkınma ve bireysel gelir dağılımı: Kuznets hipotezi Türkiye için geçerli mi?". *Akdeniz İİBF Dergisi*, s. 146-166.
- DPT, (2001). *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT, (2007). *Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.
- Eğilmez, Mahfi (2016). "İşsizlik: Tanımlar ve Hesaplanma Şekli" erişim tarihi: 08 Haziran 2022. <https://www.mahfiegilmez.com/2016/04/once-ocak-2016-itibariyle-turkiyenin.html>

- Erdoğan, Güzin (2002). *Türkiye’de ve dünyada yoksulluk ölçümleri üzerine değerlendirmeler*. Yoksullukla mücadele stratejileri, 4.
- Farris, Frank A. (2010). The Gini Index and Measures of Inequality. *The American Mathematical Monthly* , 117 (10), 851-864.
- Gallet Craig A. and Gallet Rachel M. (2004). US growth and income inequality: evidence of racial differences. *The Social Science Journal*, 41(1), 43-51.
- Gini, Corrado (1912). *Variabilita’e Mutabilita’* Studi Economicogiuridici Universita’ di’ Cagliari, III, 2a, Bologna, 1–156.
- Işığçık, Erkan (1993). “Kişisel Gelir Dağılımındaki Eşitsizliği Belirlemede Kullanılan İstatistiksel Ölçütler”. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı:1-2, s. 209-230.
- Kuznets, Simon (1955). *Economic growth and income inequality*. American Economic Review, 45(1), 1-28.
- Kabakçı Karadeniz, Hülya (2017). “Yoksulluğun Nedenleri”. (Ed. Özdemir, Mustafa Çağlar ve İslamoğlu, Emel), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Ankara: Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş., s. 161-180.
- Kabaş, Tolga (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Yolları*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
- Kakwani, Nanak C. (1980). *Income inequality and poverty*. New York: World Bank.
- Kakwani, Nanak (1993). Poverty and economic growth with application to Cote d'Ivoire. *Review of income and wealth*, 39(2), 121-139.
- Karadaş, Hacı Ahmet (2018). *Çevresel Sorunlar Bağlamında Yeşil Büyüme ve Cari Açık İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kırıkkale.
- Karadaş, Hacı Ahmet (2021). “Yüksek eğitim seviyesine sahip işgücü ekonomiye katkı yapar mı? Gelişmiş ülkeler üzerine bir analiz”. *Kesit Akademi Dergisi*, 7 (28), 433-450.

Karadavut, Ufuk (2018). “Objektif ve Subjektif Yoksulluk” erişim tarihi: 08 Haziran 2022.

<http://www.ilkeliyazilar.com/?Syf=22&Mkl=1036611>

Kepenek Yakup ve Yentürk Nurhan (2004). Türkiye Ekonomisi. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Khan, Mahmood Hasan (2000). *Rural Poverty in Developing Countries: Issues and Policies*. International Monetary Fund.

Kocaman, Tuncer (2002). *Plan nüfus projeksiyon yöntemleri*. Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT.

Korkat, Mustafa (2013). *Gelir Dağılımı Adaletsizliği ve Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Önemi (Kars İli Örneğinde Bir İnceleme)*. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kars.

Kubar, Yeşim (2011). “Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994–2007)” Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 227-246.

Kuştepelı Yeşim ve Halaç Umut (2004). “Türkiye’de genel gelir dağılımının analizi ve iyileştirilmesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(4), s. 143-160.

Kuştepelı, Yeşim (2006). “Income inequality, growth, and the enlargement of the European Union”. *Emerging Markets Finance and Trade*, 42(6), 77-88.

List John A. and Gallet Craig A. (1999). “The Kuznets curve: What happens after the inverted-u?”. *Review of Development Economics*, 3(2), 200-206.

Lopez-Mejia, Alejandro (1999). *Large Capital Flows: A Survey of the Causes, Consequences, and Policy Responses*.

Lorenz, Max Otto (1905). “Methods of measuring the concentration of wealth”. *Publications of the American statistical association*, 9(70), 209-219.

Lucas, Robert E. (2000). “Some macroeconomics for the 21st century”. *Journal of Economic Perspectives*, 14(1), 159-168.

- Mah, Jai S. (2003). "A note on globalization and income distribution—the case of Korea, 1975–1995". *Journal of Asian Economics*, 14(1), 157-164.
- Matyas Laszlo, Konya Laszlo and Macquarie Lachlan (1998). "The Kuznets U-curve hypothesis: some panel data evidence". *Applied Economics Letters*, 5(11), 693-697.
- Morawetz, David (1977). *Twenty-five Years of Economic Development 1950 to 1975*. World Bank, ABD.
- Noyan Emrah ve Avşarlıgil Nuri (2017). "Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Uygulanan Dolaylı ve Dolaysız Vergi Politikaları Açısından Teşvik Sorununun Ekonometrik Analizi". *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, C:1, S:3, s. 49-59.
- Ongan, T. Hakan (2004). "Gelir eşitsizliği, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ters u eğrisi". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 54 (1), 153-165.
- Osberg Lars and Xu Kuan (2008). "How should we measure poverty in a changing world? Methodological issues and Chinese case study". *Review of Development Economics*, 12(2), 419-441.
- Özbilen, Şevki (1999). *Maliye Politikası (Teorik Esaslar- İlkeler ve Yöntemler)*. Ankara: Atıla Kitabevi.
- Özdemir Dilek, Emsen Selçuk, Gencer Ayşen Hiç ve Kılıç, Cemil Hakan (2011). "Ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkileri: Geçiş ekonomileri deneyimi". In *International Conference on Eurasian Economies* (Vol. 440, p. 447).
- Özdemir, Çağlar (2017). "Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri". (Ed. Özdemir, Mustafa Çağlar ve İslamoğlu, Emel), *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Ankara: Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş., s. 183-208.
- Öztürk, Nazım (2009). *İktisatta Bölüşüm (Kuram- Politika)*. Ankara: Palme Yayıncılık
- Öztürk, Nazım (2015). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

- Öztürk, Nazım (2016). *Kamu Ekonomisi*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Öztürk Nazım ve Göktolga, Ziya Gökalp (2010). “Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler”. *Bütçe Dünyası Dergisi*, 2 (34), 3-25.
- Öztürk, Şinasi (2008). “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (5).
- Peçe Mehmet Akif, Ceyhan Said ve Akpolat Ahmet (2016). “Türkiye’de gelir dağılımının ekonomik büyümeye etkisi üzerine ekonometrik bir analiz”. *Uluslararası Kültürel Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (Uksad)*, 2(Special Issue 1), 135-148.
- Pesaran, M. Hashem (2004). “General diagnostic tests for cross sectional dependence in panels”. *Empirical Economics*, 1-38
- Pesaran, M. Hashem (2007). “A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence”. *Journal of applied econometrics*, 22(2), 265-312
- Rodrik, Dani (1997). *Küreselleşme Sınırı Aştı mı?*. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Sen, Amartya (1976). Poverty: An Ordinal Approach To Measurement. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 219-231.
- Serter, Nur (1994). *Devlet Görevlerindeki Gelişmelerin Sonucu Olarak Sosyal Devlet*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atölyesi.
- Sönmez, Mustafa (2001). *Gelir Uçurumu (Türkiye’de Gelirin Adaletsiz Bölüşümü)*. İstanbul: OM Yayınevi.
- Şahin, Hüseyin (2007). *Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Şenses, Fikret (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenses, Fikret (2004). “Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi?”. *Kalkınma ve Küreselleşme*, 1, 13-54.
- Şentürk, Murat (2009). “Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(18), 205-233.

- Şentürk, Onur (2018). *Yoksulluğu Etkileyen Faktörlerin Deney Tasarımı Modelleriyle Araştırılması*. Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Şerbetçi, Gamze (2015). Türkiye'de Uygulanan Finansal Politikaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 93-116.
- Temiz, Hasan Ejder (2008). Dünyada kronik yoksulluk ve önleme stratejileri. *Çalışma ve Toplum*, 2(17), 61-100.
- Theyson Katherine C., ve Heller Lauren R. (2015). Development and income inequality: A new specification of the Kuznets hypothesis. *The Journal of Developing Areas*, 49(3), 103-118.
- Thornton, John (2001). The Kuznets inverted-U hypothesis: panel data evidence from 96 countries. *Applied Economics Letters*, 8(1), 15-16.
- Tribble, Romie (1999). A restatement of the ~~Review of~~ hypothesis. *Development Economics*, 3 (2), 207-214.
- Tokatlıoğlu İbrahim ve Atan Murat (2007). Türkiye'de Bölgeler Arası Gelişmişlik Düzeyi Ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: Kuznets Eğrisi Geçerli Mi?. *Ekonomik Yaklaşım*, 18(65), 25-58.
- Topuz Seher Gülşah ve Dağdemir Özcan (2016). Ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği ilişkisi: Kuznets ters-u hipotezi'nin geçerliliği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(3), 115-130.
- Tuncer, Selahattin (1970). Gelirin Yeniden Dağılımı. İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul.
- Türk, İsmail (1979). Maliye Politikası Amaçlar-Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri. Ankara: Sevinç Matbaası.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2008). Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-6. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2016a). “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 2015” erişim tarihi: 11 Ağustos 2022
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2015-21868>
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2016b). “Yoksulluk Çalışması, 2015” erişim tarihi: 28 Şubat 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-Calismasi-2015-21867>
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2020). “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 2019” erişim tarihi: 27 Temmuz 2022
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2019-33821>
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2021). “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 2020” erişim tarihi: 27 Temmuz 2022.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2020-37405>
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2022a). “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021” erişim tarihi: 27 Temmuz 2022.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581>
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2022b). “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 2021” erişim tarihi: 27 Temmuz 2022.
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2021-45582>
- TÜRK-İŞ (2020). “Açlık ve Yoksulluk Sınırı” erişim tarihi: 2 Ağustos 2022.
<https://www.turkis.org.tr/ocak-2020-aclik-ve-yoksulluk-siniri-2/>
- TÜRK-İŞ (2022). “Açlık ve Yoksulluk Sınırı” erişim tarihi: 2 Ağustos 2022.
<https://www.turkis.org.tr/category/aclik-yoksulluk/>
- TÜSİAD (2000). *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*. TÜSİAD-T/2000-12/295.

- UNDP (1997). *Human Development Report 1997*. UNDP, New York: Oxford University Press.
- UNDP (1999). *Human Development Report 1999*. UNDP, New York: Oxford University Press.
- UNDP (2005). *Human Development Report 2005*. UNDP, New York: Oxford University Press.
- UNDP (2019). *Human Development Report 2019, Beyond income, beyond averages, beyond today: Inequalities in human development in the 21st century*. UNDP, New York: Oxford University Press
- UNDP (2020). *Human Development Report 2020, The next frontier Human development and the Anthropocene*. . UNDP, New York: Oxford University Press.
- Ulusoy, Ahmet (2004). *Maliye politikası*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Uysal, Yaşar (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye’de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler. <https://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12397/5482>
- Ünsal, Erdal M (2005). Mikro İktisat. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Yumuşak İbrahim Güran ve Bilen Mahmut (2000). Gelir dağılımı-Beşeri sermaye ilişkisi ve Türkiye üzerine bir değerlendirme. *KÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 77-96.
- Yücel, Duygu (2011). *Gelir Dağılımı Teorileri ve Politikaları: Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Yüksel Arabacı, Rabihan (2019). Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9 (1), 123-140.4.
- Zang, Hyungsoo (1998). The stability of the Kuznets Curve: some further evidence. *Applied Economics Letters*, 5(3), 131-133.

Zhou, Xianbo and Li, Kui Wai (2011).” Inequality and development: Evidence from semiparametric estimation with panel data”. *Economics Letters*, 113(3), 203-207.

EKLER

EK 1. ARDL Kısa Dönem Katsayıları

	D.g	Coef.	Std.	Err.	z	P> z	[95%
ECT							
	lgp	3.709514	1.341776	2.76	0.006	1.079682	6.339347
	lgp2	-0.4691173	.1539203	-3.05	0.002	-0.7707956	-0.167439
	lgp3	.0190866	.0058765	3.25	0.001	.0075688	.0306044
	hdi	-0.2271044	.033573	-6.76	0.000	-0.2929062	-0.1613025
id_1	ARJANTİN						
	ECT	-0.1213815	.0745964	-1.63	0.104	-0.2675877	.0248248
	lgp						
	D1.	-3.309526	256.2587	-0.01	0.990	-505.5674	498.9483
	lgp2						
	D1.	.1075388	27.49105	0.00	0.997	-53.77393	53.98901
	lgp3						
	D1.	.0045647	.9828473	0.00	0.996	-1.921781	1.93091
	İGE						
	D1.	.2779254	.447808	0.62	0.535	-0.5997621	1.155613
	_cons	-1.052384	.7923845	-1.33	0.184	-2.605429	.5006611
id_2	BELA RUS						
	ECT	-0.6919796	.1090775	-6.34	0.000	-0.9057676	-0.4781915
	lgp						
	D1.	-133.7336	38.43887	-3.48	0.001	-209.0724	-58.39477
	lgp2						
	D1.	15.32515	4.569955	3.35	0.001	6.368199	24.28209
	lgp3						
	D1.	-0.5847316	.1810159	-3.23	0.001	-0.9395163	-0.2299469
	İGE						
	D1.	-0.3611778	.4982597	-0.72	0.469	-1.337749	.6153933
	_cons	-6.151542	2.872937	-2.14	0.032	-11.78239	-0.5206889
id_3	BREZİLYA						
	ECT	-1.312495	.3207883	-4.09	0.000	-1.941229	-0.683762
	lgp						
	D1.	109.3903	457.1054	0.24	0.811	-786.5198	1005.3
	lgp2						
	D1.	-12.82942	50.82047	-0.25	0.801	-112.4357	86.77687
	lgp3						
	D1.	.500871	1.883122	0.27	0.790	-3.18998	4.191722

	IGE						
	D1.	-0.7155872	.3480848	-2.06	0.040	-1.397821	-0.0333535
	_cons	-11.25588	5.900136	-1.91	0.056	-22.81993	.3081746
id_4	BULGARİS TAN						
	ECT	.1124108	.2724347	0.41	0.680	-0.4215515	.6463731
	lgp						
	D1.	-311.9139	728.8778	-0.43	0.669	-1740.488	1116.66
	lgp2						
	D1.	35.68195	82.67896	0.43	0.666	-126.3658	197.7297
	lgp3						
	D1.	-1.361464	3.126383	-0.44	0.663	-7.489062	4.766133
	IGE						
	D1.	.4650563	2.610189	0.18	0.859	-4.65082	5.580933
	_cons	.9952528	2.432325	0.41	0.682	-3.772018	5.762523
id_5	KOSTA RİKA						
	ECT	-0.9606809	.1848645	-5.20	0.000	-1.323009	-0.5983531
	lgp						
	D1.	-29.40532	459.5276	-0.06	0.949	-930.0629	871.2522
	lgp2						
	D1.	1.770858	49.89401	0.04	0.972	-96.0196	99.56131
	lgp3						
	D1.	-0.0132795	1.80575	-0.01	0.994	-3.552485	3.525926
	IGE						
	D1.	.7550189	.9012606	0.84	0.402	-1.011419	2.521457
	_cons	-8.278351	4.073736	-2.03	0.042	-16.26273	-0.2939763
id_6	DOMİNİK CUMHURİ YETİ						
	ECT	-1.237134	.1986442	-6.23	0.000	-1.62647	-0.847799
	lgp						
	D1.	-226.5216	114.2335	-1.98	0.047	-450.4151	-2.628109
	lgp2						
	D1.	26.06422	13.17942	1.98	0.048	.233031	51.89542
	lgp3						
	D1.	-0.9971571	.5064799	-1.97	0.049	-1.98984	-0.0044747
	IGE						
	D1.	-3.235976	1.390366	-2.33	0.020	-5.961044	-0.5109082
	_cons	-10.76699	5.023455	-2.14	0.032	-20.61279	-0.9212035
id_7	EKVADOR						

	ECT	-0.2684908	.1472265	-1.82	0.068	-0.5570494	.0200679
	lgp						
	D1.	1621.494	621.5297	2.61	0.009	403.3184	2839.67
	lgp2						
	D1.	-188.6736	72.64533	-2.60	0.009	-331.0558	-46.29137
	lgp3						
	D1.	7.315832	2.829833	2.59	0.010	1.769461	12.8622
	IGE						
	D1.	1.322817	.479283	2.76	0.006	.3834396	2.262194
	_cons	-2.33994	1.661409	-1.41	0.159	-5.596242	.9163606
id_8	MACARIS TAN						
	ECT	-1.002604	.3253962	-3.08	0.002	-1.640369	-0.3648394
	lgp						
	D1.	1159.405	1744.067	0.66	0.506	-2258.903	4577.714
	lgp2						
	D1.	-122.6047	184.4539	-0.66	0.506	-484.1277	238.9184
	lgp3						
	D1.	4.322803	6.501646	0.66	0.506	-8.420189	17.0658
	IGE						
	D1.	-0.3700447	1.53392	-0.24	0.809	-3.376472	2.636383
	_cons	-8.813687	4.854467	-1.82	0.069	-18.32827	.7008928
id_9	KAZAKIST AN						
	ECT	-1.236302	.2387334	-5.18	0.000	-1.704211	-0.7683936
	lgp						
	D1.	-287.1902	182.8459	-1.57	0.116	-645.5617	71.18125
	lgp2						
	D1.	32.14965	20.55481	1.56	0.118	-8.137045	72.43634
	lgp3						
	D1.	-1.198734	.7701801	-1.56	0.120	-2.708259	.3107914
	IGE						
	D1.	1.983457	1.814038	1.09	0.274	-1.571993	5.538906
	_cons	-10.92467	5.261413	-2.08	0.038	-21.23685	-0.6124906
id_10	KIRGIZIST AN						
	ECT	-0.6858976	.2438509	-2.81	0.005	-1.163837	-0.2079587
	lgp						
	D1.	-204.6571	385.0229	-0.53	0.595	-959.2882	549.974
	lgp2						
	D1.	30.53879	56.67137	0.54	0.590	-80.53505	141.6126

	lgp3						
	D1.	-1.51747	2.780092	-0.55	0.585	-6.966351	3.931411
	IGE						
	D1.	-2.18764	2.031742	-1.08	0.282	-6.169781	1.794501
	_cons	-6.218763	3.477631	-1.79	0.074	-13.03479	.597268
id_11	LETONYA						
	ECT	-0.7851986	.1661506	-4.73	0.000	-1.110848	-0.4595495
	lgp						
	D1.	124.133	145.4371	0.85	0.393	-160.9184	409.1844
	lgp2						
	D1.	-13.43942	15.48766	-0.87	0.386	-43.79468	16.91584
	lgp3						
	D1.	.4844739	.5498107	0.88	0.378	-0.5931353	1.562083
	IGE						
	D1.	3.216023	.8687185	3.70	0.000	1.513366	4.91868
	_cons	-6.861862	3.439758	-1.99	0.046	-13.60366	-0.120061
id_12	PANAMA						
	ECT	-1.163119	.2181789	-5.33	0.000	-1.590742	-0.7354964
	lgp						
	D1.	18.99662	54.16748	0.35	0.726	-87.1697	125.1629
	lgp2						
	D1.	-2.292435	5.93279	-0.39	0.699	-13.92049	9.335618
	lgp3						
	D1.	.091415	.2166163	0.42	0.673	-0.3331451	.5159752
	IGE						
	D1.	.9384944	.7249399	1.29	0.195	-0.4823617	2.359351
	_cons	-9.990294	4.706735	-2.12	0.034	-19.21533	-0.7652623
id_13	PERU						
	ECT	-0.8132798	.1388704	-5.86	0.000	-1.085461	-0.5410989
	lgp						
	D1.	125.576	90.90399	1.38	0.167	-52.59254	303.7445
	lgp2						
	D1.	-14.89791	10.78498	-1.38	0.167	-36.03609	6.240273
	lgp3						
	D1.	.589342	.4265601	1.38	0.167	-0.2467005	1.425384
	IGE						
	D1.	-0.7557034	.4118165	-1.84	0.066	-1.562849	.051442
	_cons	-7.097142	3.361805	-2.11	0.035	-13.68616	-0.5081261
id_14	POLONYA						
	ECT	-0.752403	.1737686	-4.33	0.000	-1.092983	-0.4118227

	lgp						
	D1.	-195.5295	102.3072	-1.91	0.056	-396.0479	4.988917
	lgp2						
	D1.	21.10205	10.99532	1.92	0.055	-0.4483898	42.65249
	lgp3						
	D1.	-0.7594458	.3937305	-1.93	0.054	-1.531143	.0122519
	IGE						
	D1.	.1627392	.2969634	0.55	0.584	-0.4192983	.7447768
	_cons	-6.584863	3.328941	-1.98	0.048	-13.10947	-0.0602581
id_15	RUSYA						
	ECT	-0.141828	.153385	-0.92	0.355	-0.442457	.158801
	lgp						
	D1.	-6.999561	172.3728	-0.04	0.968	-344.844	330.8449
	lgp2						
	D1.	.6216258	19.21057	0.03	0.974	-37.0304	38.27365
	lgp3						
	D1.	-0.0165824	.7136736	-0.02	0.981	-1.415357	1.382192
	IGE						
	D1.	.1428613	.9582407	0.15	0.881	-1.735256	2.020979
	_cons	-1.242441	1.443421	-0.86	0.389	-4.071495	1.586613
id_16	TAYLAND						
	ECT	-1.374709	.2627458	-5.23	0.000	-1.889681	-0.8597364
	lgp						
	D1.	799.0153	543.3378	1.47	0.141	-265.9072	1863.938
	lgp2						
	D1.	-93.24481	63.0905	-1.48	0.139	-216.8999	30.4103
	lgp3						
	D1.	3.627876	2.441688	1.49	0.137	-1.157743	8.413496
	IGE						
	D1.	-0.7247913	.3728902	-1.94	0.052	-1.455643	.0060601
	_cons	-12.09429	5.757293	-2.10	0.036	-23.37838	-0.8102061
id_17	TÜRKİYE						
	ECT	-0.110754	.1138121	-0.97	0.330	-0.3338215	.1123136
	lgp						
	D1.	21.12921	182.898	0.12	0.908	-337.3442	379.6027
	lgp2						
	D1.	-2.599014	20.15316	-0.13	0.897	-42.09849	36.90046
	lgp3						
	D1.	.105601	.740052	0.14	0.887	-1.344874	1.556076

	IGE						
	D1.	-0.4017757	.7461072	-0.54	0.590	-1.864119	1.060568
	_cons	-0.9633826	1.081573	-0.89	0.373	-3.083227	1.156462
id_18	URUGUAY						
	ECT	-0.8249549	.2697962	-3.06	0.002	-1.353746	-0.2961641
	lgp						
	D1.	-99.34716	520.1494	-0.19	0.849	-1118.821	920.1269
	lgp2						
	D1.	11.96409	55.09984	0.22	0.828	-96.02962	119.9578
	lgp3						
	D1.	-0.4726482	1.944987	-0.24	0.808	-4.284754	3.339457
	IGE						
	D1.	3.521839	1.627432	2.16	0.030	.3321319	6.711547
	_cons	-7.167578	3.846066	-1.86	0.062	-14.70573	.3705725

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Destegül Taşdemir

Uyruğu: T.C.

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2018

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
-------	-------	-------

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı KPDS (.....) ÜDS (.....) TOEFL (.....) EILTS (.....)